

TÜTÜNÜ TERK ETMENİN ÇÂRESİ

DR. MEHMED HÂZİK

Hazırlayan

Prof. Dr. Cevdet ERDÖL

**SAĞLIK BİLİMLERİ
ÜNİVERSİTESİ**

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Yayınları No: 37
Tıp Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, No: 9

Yazar
DR. MEHMED HÂZİK

Eser Adı
TÜTÜNÜ TERK ETMENİN ÇÂRESİ

Hazırlayan
Prof. Dr. Cevdet ERDÖL

Editör
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Zeki İZGÖER
Tıp Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi

Grafik Tasarım
Vahdettin ATİK

ISBN
978-605-72950-7-1

Baskı
Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Gülhane Basımevi — Ankara • 2023

ÖNSÖZ

Günümüzde tütün ve ondan üretilen keyif verici maddelerin insan sağlığını ne şekilde olumsuz yönde etkilediği ve bunlardan kurtulabilmek adına insanlığın ne büyük mücadeleler verdiği herkesçe bilinmektedir. Dünya nüfusunun çok önemli bir kısmının tütün bağımlısı olduğu düşünülürse, durumun ne kadar vahim olduğu kendiliğinden ortaya çıkar.

Osmanlı'nın son dönem ahlâk eğitimcilerinden Yozgatlı Zeynîzâde Mehmed Hâzık Bey'in tütünden kurtulmanın yollarını gösteren elinizdeki hacmi küçük ama kıymeti büyük bu kitabı, halk sağlığının korunmasına dair kaleme aldığı önemli bir eserdir.

Yazar, "Mukaddime" bölümünde tütünün ne kadar zararlı, zehirli ve öldürücü bir madde olduğunu söyledikten sonra kitabını yazma gerekçesini: *"Tütün öyle bir dumandır ki, havalarımızı bozar, sağlam vücutlarımızı ezer, hayat ve sıhhati alır, yerine çeşitli hastalıklar ise pisliği koyar. Bu yüzden tütün bağımlılığından kurtulmak isteyenlere güçlü bir rehber olsun diye bu kitabı yazdım"* ifadeleriyle açıklamıştır. "İçindekiler" kısmında ise tütünün tarihi, üretimi, kullanım şekilleri, tüketimi, yasaklanması, özellikleri, zararları ve kurtulma çareleri üzerinde durarak meseleyi hem tarihî hem de tıbbî açıdan ele almıştır.

Eserinde yer yer Besim Ömer, Bouchardat, Chomel, Desmarres, Gustave le Bon, Fournier, Jolly gibi hekim, düşünür ve müelliflerden iktibaslarla bulunması eserin ilmî değeri ve mevsukiyetini artırmıştır.

Yazarın, tütünü terk etme konusunda bağımlı olanları düşünmeye sevk eden ilgi çekici cümlelerinden bazıları şöyledir:

"Tütün zararlıdır. Çünkü doğal bir ihtiyaç değildir. Doğal ihtiyaç olmayan bir şeyi ihtiyaç edinmek hem zararlı hem de tehlikelidir. Doğal ihtiyaç, hayatın temelini oluşturan şeylerdir; yemek, içmek, giyinmek gibi. Hayatımızı sürdürmemizi sağlayan bu ihtiyaçlardan her birini bile basit

bir şekilde temin etmek gerekir. İhtiyacımız olmayan bir şeyi ihtiyaç haline getirmekten daha büyük bir tedbirsizlik olabilir mi?"

Dr. Mehmed Hâzık hakkındaki bilgilerimiz son derece sınırlıdır. *Hürriyet* adlı kitabında yer alan bilgiye göre, onun 1908 yılında Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'de okuduğu anlaşılmaktadır. Arşiv belgelerine göre İstanbul Haydarpaşa'da oturmaktadır.

Yazarın tespit edebildiğimiz kadarıyla *Sırât-ı Müstakim* dergisinde yayınlanan iki makalesinin dışında ("Hıfz-ı Sıhhat, İ'tidâl, Tahâret ve Nezâfet", c. V, sayı 121, İstanbul 16 Kânûn-ı Evvel 1326 (29 Aralık 1910), s. 279-280; "Hıfz-ı Sıhhat ve Tabâbet-i Rûhiye", c. V, sayı 125, İstanbul 13 Kânûn-ı Sânî 1326 (26 Ocak 1911), s. 344-345) iptidai, rüştiye ve idadi mekteplerinde okutulmak üzere ahlâk ve vatandaşlık bilgisi konularında şu kitapları bulunmaktadır:

- * *Terbiye*, Cihan Matbaası, Dersaadet 1323, 200 s.
- * *Hürriyet*, Dersaadet 1324, 43 s.
- * *Malumat-ı Medeniye ve Ahlâkiye*, Birinci Kısım, İkinci Baskı, Bedrosyan Matbaası, Dersaadet 1327, 64 s.
- * *Malumat-ı Medeniye ve Ahlâkiye*, İkinci Kısım, İkinci Baskı, Dersaadet.
- * *Malumat-ı Fenniye, Sıhhiye ve Ziraiye*, Birinci Kısım.
- * *Vezâif-i Vataniye*, Dersaadet 1328, 144 s.
- * *Din ve Hürriyet*, Kader Matbaası, Dersaadet 1332, 96 s.
- * *Hürriyetin Dinî Esasları*, Kader Matbaası, 1328, 96 s.

Dr. Mehmed Hâzık Bey'in bu eserini yayınlarken "*âtîye güvenle bakabilmenin yolu, maziye iyi bilmekle mümkündür*" prensibinden hareketle, geçmiş ile gelecek arasında bir köprü kurmayı amaçladık.

Bu vesileyle kitabın yayınlanması sırasında emeği geçen ve katkıda bulunan herkese teşekkürlerimi sunuyor, eserin bilim çevrelerine yararlı olmasını diliyorum.

Prof. Dr. Cevdet ERDÖL
Sağlık Bilimleri Üniversitesi Rektörü

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	vii
TRANSKRİPSİYON SIRASINDA İZLENEN USUL.....	viii

TRANSKRİPSİYON - METİN

TÜTÜNÜ TERK ETMENİN ÇÂRESİ.....	4
Muharririn Âsâr-ı Sâiresi	6
Matbû‘	6
Derdest-i Tab‘ ve İkmâl.....	6
Mukaddime	8
1 Tütünün Târîhi.....	12
2 Tütünün Fasîle ve İştikâkı	30
3 Tütünün Tarz-ı İsti‘mâli.....	34
4 Tütünün Sarfiyâtı.....	42
5 Tütünün Men‘i	48
6 Tütünün Terkîb ve Havâss-ı Semmiyesi	52
7 Tütünün Mazarratı	60
8 Tütünden Çâre-i Halâs	98

ZEYL	136
Tütünü Terk Etmek İçin	136
Mu‘alece-i Hâzık.....	136
<i>TERBÎYE</i>	148
Terbiye-i Bedeniye, Terbiye-i Fikriye, Terbiye-i Ahlâkiye	148
BELGELER.....	150
KAYNAKÇA	167
İNDEKS	169

KISALTMALAR

BOA	Başkanlık Osmanlı Arşivi
c.	cilt
DH-MKT	Dâhiliye Mektubî Kalemi
Dr. Öğr. Üyesi	Doktor Öğretim Üyesi
Haz:	Hazırlayan
MF-MKT	Maarif Mektubî Kalemi
no:	Numara
Prof. Dr.	Profesör Doktor
s.	sayfa
SBÜ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi
TTK	Türk Tarih Kurumu

TRANSKRİPSİYON SIRASINDA İZLENEN USUL

Yayına esas alınan *Tütünü Terk Etmenin Çaresi* adlı kitapta uygulanan transkripsiyon usulleri şöyledir:

- ❧ Metin genel olarak 12 puntodur. Dipnotlar 10, indeks 11 puntodur.
- ❧ Metnin imlâsı günümüz Türkçe kurallarına uygun olarak yazılmıştır. Paragraflar, konu başlıkları ve yan başlıklar mümkün olduğu ölçülerde korunmuştur. Konu başlıkları ve yan başlıklar koyu puntolarla dizilmiştir.
- ❧ Osmanlıca metinlerin günümüz harflerine nakli sırasında hafif bir transkripsiyon uygulanmıştır. Arapça ve Farsça kelimelerde ayn ‘ , hemze ’ karakteri ile gösterilirken apostrof olarak (') sembolü kullanılmıştır. Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzatmalarda â, î, û şekilleri tercih edilmiştir.
- ❧ Yer ve şahıs isimlerinde transkripsiyon uygulanmamıştır. Bu gibi kelimelerde inceltmeler şapka ^ karakteriyle gösterilmiştir.
- ❧ Hicrî ve Rumî tarihlerin Milâdî karşılıkları bulunarak köşeli parantezde verilmiştir.
- ❧ Osmanlıca metinde unutilan, eksik bırakılan veya hatalı okunan kelimeler, tarafımızca düzeltilmiş ve ikmal edilmiştir. Düzeltilmeler ve metinde eksik bırakılan kelimeler köşeli parantezde [] şeklinde gösterilmiştir.
- ❧ Her türlü basılı eser italik dizilmiştir.
- ❧ Batı kaynaklı yer, şahıs, kurum vb. kelimelerin orijinal yazılışları tespit edilip verilmiştir.
- ❧ Transkripsiyon metinlerinde büyük ölçüde *Tütünü Terk Etmenin Çaresi* kitabının Osmanlıca dizgisi sırasında kullanılan sembol, çizgi, motif vb. uygulamalara yer verilerek eski ile yeni arasında tarihî bir bağ kurulması amaçlanmıştır.

TÜTÜNÜ TERK ETMENİN ÇÂRESİ

TRANSKRİPSİYON - METİN

Kütüphâne-i Hâzık

Muharriri:

Doktor Mehmed Hâzık

**TÜTÜNÜ TERK ETMENİN
ÇÂRESİ**

**Tütün Hakkında Sekiz Bahs-i Mühimmi
ve Bir Zeyli Hâvîdir.**

İkinci Kitâb

İstanbul

1325

Fiyâtı 2 kuruşdur.

کتابخانه خاندان

مردی
و وقتو محمد جازق

نوتونی ترک ایتمه ک چاره سی

نوتون حقه ده سکر بخت موسی
و بر ذیلی حاویدر .

یکم کتاب

استانبول

۱۳۲۵

فاتی ۲ غروشدور

Kütübhâne-i Hâzık

Zeynîzâde
Doktor Mehmed Hâzık

TÜTÜNÜ TERK ETMENİN ÇÂRESİ

Ma‘ârif Nezâret-i Celîlesi'nin fî 6 Şevvâl sene [1]325 ve fî 30 Teşrîn-i
Evvel sene [1]323 [12 Kasım 1907] târîhli ve 312/8268 numaralı
ruhsatnâmesiyle tab‘ olunmuşdur.

Mühürsüz nüshalar sahtedir.
(mühür)
Mehmed Tevfik

Şirket-i Mürettibiye Matba‘ası – Bâbîâli Câddesi'nde, numara 52

İkinci Kitâb - 1323 - Birinci tab‘ı
İstanbul

کتابخانه ————— انه ————— اذق

زینبی زاده
دو قوت محمد حایق

نونی ترک ایتمه ک چاره سی

معارف نظارت جلیله سنک فی ۶ شوال سنه ۱۳۲۵ و فی ۳۰
نشرین اول سنه ۱۳۲۲ تاریخلو و ۸۲۹۸ نومرولی رخصتنامه سیله
طبع اولمشدور.

مهرمنز نسخهلر ساخته در

شرکت مرتبه مطبعه سی - باب عالی جاده سنده نومرو ۵۲

ایکینچی کتاب — ۱۳۲۳ — برنجی طببی

استانبول

Muharririn Âsâr-ı Sâiresi

Matbû‘

Terbiye. Terbiye-i Bedeniye, Fikriye ve Ahlâkıyeden bâhis olup 200 sahîfeden ibâretdir. Fiyâtı 100 para, mücelledi üç kuruşdur.

Derdest-i Tab‘ ve İkmâl

İlm-i İnsâniyet. Muharrir tarafından vaz‘ edilmiş yeni bir ilimdir.

İlm-i Hayât

İlm-i Rûh

Esîr ve Müessir

Tulû‘-ı Efkâr

Esmâr-ı Hayâtım

محرك آثار سائره سی

مطبوع :

تربیه بدنیہ ، فکریہ و اخلاقیہ دن باحث اولوب
تربیه } ۲۰۰ صحیفه دن عبارتدر قیائی یوز باره ، مجلدی
اوج غروشدور .

دردست طبع واکمال:

علم انسانیت } محرك طرفندن وضع ایدلمش یکی
بر علمدر .

علم حیات

علم روح

اثير و مؤثر

طلوع افکار

آثار حیات

Mukaddime

Tütün öyle bir dumandır ki sâf havâlarımızı bozar, metîn vücûdlarımızı ezer... Tütün hayât ve sıhhati alır, yerine envâ‘-ı maraz ve habâseti verir...

Tütün bir zehirdir ki mâhiyetini yeknazarda göstermeksizin âheste âheste insânı yed-i teshîrine alır. Tütün bir marazdır ki yed-i teshîrine aldığı bir daha bırakmaz. Tütün bir semm-i kâtildir ki içenleri zehirler. Tütün bir cânîdir ki cinâyetlerini sezdirmez. Tütün bir zarardır ki ta‘mîri kâbil olmaz. El-hâsıl tütün herkesi kendi gibi tütüdür. Tütmekle yanmak beyindeki fark ise birinin âheste, diğerrinin serî‘ bir sûretde mahv u nâbûd olmasıdır.

Hulâsa insâniyete pek muzır, pek mühlik olan ve her türlü zararına rağmen yine herkes tarafından bir ibtilâ-yı şedîd ile isti‘mâl edilen şu menhûs tütün hakkında gerek meslekdâşlarım ve gerek erbâb-ı hakikat taraflarından şimdiye kadar pek çok makâleler yazılmış, pek çok sözler söylenmiş ise de

مقدمه

توتون اویله بر دوماندرکه صاف هوایرمزی بوزار؛
متین وجودلرمزی آزر . . . توتون حیات وصحتی آلیز؛
یرینه انواع مرض وخبائی وبرر . . .

توتون برزهردرکه ماهیغنی یکنظرده کوسترمکسزین
آهسته آهسته انسانی بد تسخیرینه آلیز . توتون بر مر-
ضدرکه بد تسخیرینه آلدیغنی بر دها براقز . توتون برسم
قانددرکه ایچنلری زهرلر . توتون بر جائیدرکه جنایتلری
سزدیرمز . توتون بر ضرردرکه تعمیری قابل اولمز .
الحاصل توتون هرکسی کندی کبی توتودور . توتمکه یانمق
ییتنده کی فرق ایسه برینک آهسته ، دیکرینک سریع بر
صورتده محو ونابود اولمیدر .

خلاصه انسانیته بک مضره بک مهلك اولان وهردرلو
ضرربینه رغمانیه هرکس طرفندن برابتلائی شدید ایله استعمال
ایدیلن شو منحوس توتون حقنده کرک مسلکداشلم
وکرک ارباب حقیقت طرفلرندن شیعدی به قدر بک جوق
مقاله یازلش ، بک جوق سوزلر سویلنمش ایسه ده

(4)

ma‘atteessüf hemen hepsi de müessir olamamış ve tütüne karşı ne kadar cesîm bir sed yapmağa çalışılmış ise tütün de o nisbetde o seddin üzerinden aşarak yine etrâf u âleme yayılmış, hiçbir nasîhat, hiçbir istirhâm, hiçbir fedâkârlık buna karşı koyamamıştır.

Ben de bu husûsdaki aczimi biliyorsam da ta sabâvetimden beri tütün hakkında beslemekde olduğum nefret ve istikrâhıma bir de vazîfe inzimâm etdiğinden, elimden geldiği kadar zararını men‘e ve mümkün olduğu kadar ebnâ-yı beşere ta‘lîme mecbûr bulunduğumdan ve yine sözlerimin semerredâr olacağı ümîdiyle şu âciz eseri yazmağa karâr verdim. Bu nâçîz eserin acziyle mütenâsib olmayarak duhân ibtilâsından kurtulmak isteyenlere bir rehber-i kavî olacağına ümîdvârım. Allah hüsn-i te’sîr hâsıl etsin.

Fî 25 Eylöl sene 1323 [8 Ekim 1907], İstanbul

Doktor
Mehmed Hâzık

مع التأسف همان هبسی ده مؤثر اوله مامش و توتونه قارشى
نه قدر جسيم برسد يانمغه جاليدشلمش ايسه توتون ده اونستده
اوسدك اوزرندن آشهرق ينه اطراف وعالمه يايلمش ،
هيچ بر نصيحت ، هيچ بر استرحام ، هيچ بر فداكارلىق
بوكا قارشى قويه مامشدر .

بن ده بو خصوصده كي عجزى بيلور سه م ده ناصباو تمدنبرى
توتون حقنده بسله مكده اولديغم نفرت واستكرامه برده
وظيفه انضام ايتديكندن ، المدين كلديكي قدر ضررى منعه
ويمكن اولدينى قدر ايتاي بشمره تعليمه مجبور بولديغمن ،
وينه سوزلرمك ثمره دار اوله جنى اميديله ، شو عاجز
اثرى يازمغه قرار و بردم . بونا جيز اترك ، عجزيله متناسب
اولميهرق ، دخان ايتلاسنندن قورتلوق ايستينلره بر رهبر
قوى اوله جفته اميد وارم . الله حسن تاثير حاصل ايتسون .

ق ۲۵ ايلول سنه ۱۳۲۳ استانبول دوققور

-1-

Tütünün Târîhi

On beşinci asr-ı Mîlâdîde İspanya'da Ceneviz gemicilerinden "Kristof Kolomb" isminde meşhûr bir kapudân var idi. Bu zât bahr muhîtle-
rin sînesinde mechûl bir kıt'anın bulunduğunu bazı hesâbât-ı riyâziye ve
kozmoğrafyâyîye ile zihninde tasavvur edip durur idi. Bu fikrini her kime
söylerse dûçâr-ı muâhaze olur ve herkes tarafından istihzâya uğrar idi. Fa-
kat tasavvur ettiği şu hayâlâtın hakîkatine kendisi bi-hakkın vâkîf olmuş
olmalı ki mûmâileyhi bu fikrinden kimse vazgeçirememiş; istihzâlar, eğ-
lenceler kulağına bile aksetmemiş idi... Tabî'î bir mu'âvenet-i mâddiye
olmadıkça bir kapudânın, bâ-husûs hâl-i ibtidâideki gemilerle, o deryâları
aşması adîmü'l-imkân idi. Kristof Kolomb şu emelini kuvveden fî'le çıkar-
mak için Avrupa'da icrâ-yı ahkâm eden bütün hükümdârlardan mu'âvenet
talebine mecbûr oldu. Ma'atteessüf hemen hiçbirisi de bunun sözüne ku-
lak asmadı. Yalnız o zamânda İspanya kralı olan hamiyetli bir zât buna pek
cüz'î bir mu'âvenetde bulunup

- ۱ -

توتونك تاريخى

اون بشنچى عصر ميلادىده اسپانياده جنويز كيجيلرندن
 « قريستوف قولومب » اسمند مشهور بر قبودان وار
 ايدى. بو ذات بجر محيطلرك سینه سنده مجهول بر قطعه نك
 بولندينى بمض حسابات رياضييه و قوزموغرافيايه ايله
 ذهنده تصور ايدوب دورر ايدى . بو فكرى هر كيمه
 سويلر سه دوچار مؤاخذه اولور و هر كس طرفندن
 استهزايه اوغرار ايدى . فقط تصور ايتديكى شوخيالانك
 حقيقتنه كنديسى بحق واقف اولمش اولملى كه موما اليبى
 بوفكرندن كيمسه واز نكچيره مەمش، استهزالر ، اكذجهلر
 قولاغنه بيله عكس ايتەمش ايدى . . . طيبى بر معاونت
 ماده اولمديقه بر قبودانك ، باخصوص حال ابتدائيدەكى
 كبلرله، اودر يالرى اشمسى عديم الامكان ايدى. قريستوف
 قولومب شو املنى قومەدن فعليه جيقارمق ايچون اوروباده
 اجرائى احكام ايدن بوتون حكمدارلردن معاونت طلبنه
 مجبور اولدى . مع الناسف همان هيچ برى ده بونك
 سوزينه قولاق آسمدى . يالكنز اوزمانده اسپانيا قرالى
 اولان هيتلى بر ذات بوكا بك جزئى معاونتده بولنوب

(6)

bir gemi ile birkaç tâife verdi. Kapudân-ı şehîr buna da kanâ'at ederek avn ü inâyet-i Bârî'ye güvenerek İspanya kıt'asının Bahr-ı Muhît-i Atlasî sâhilinden denize açıldı. Erzâkları o kadar ba'îd bir yere götüremeyecek derecede az, süvâr oldukları gemi ise bahr-ı muhîtin dağlar gibi dalgalarına mukâvemet edemeyecek derecede âdî idi.

Kristof Kolomb'daki metânet-i fikriyeye bakınız ki kendi ve tâifesinin hayâtını bile tehlikeye koymuş, herçi-bâd-âbâd diyerek o deryâya kendini salıvermiş idi. Kolomb birkaç sâ'at içinde sâhili de, Eski Dünya'yı da gözünden gayb etmiş, geminin istikâmetini kendi aklından ziyâde tesâdüfün yardımına bırakmış idi. El-hâsıl bunlar günlerce, haftalarca, aylarca deniz üzerinde çalkandılar. Yemekleri bitdi, mukâvemetleri azaldı, sabırları tükendi. Artık avdet etmek istiyorlar idi. Fakat geri dönüp de tekrâr İspanya'yı bulmak mümkün bile değil idi. Lâkin hiç olmazsa Hindistan'a çıkmak için geminin istikâmetini şimâle çevirmek halâsa bir vesîle olur zannediyorlar idi. Çünkü o zamânlar İspanya ile Hindistan arasında sâhil-leri ta'kîb etmek üzere seyr-i sefâin ve ticâret olur idi.

بر کمی ایله بر قاچ طائفه و بردی . قبودان شهر بوکاده
قناعت ایدرک ، عون و عنایت باری به کوه نهرک اسپانیا
قطعه سنک بحر محیط اطلامی ساحلندن دکره آجلدی .
ارزاقنری او قدر بعید بر بره کونورمه به جک درجه ده آزه
سوار اولدقلری کی ایسه بحر محیط طاعلر کی
دالغه لرینه مقاومت ایدمه به جک درجه ده عادی ایدی .

قریستوف قلوبیده کی منات فکریه به بافکرکه کندی
وطائفه سنک حیاتی بیله نه لکه به قویتمش ، هرجه باد آباد
دیهرک اودریاه کندینی صالیورمش ایدی . قولومب
بر قاچ ساعت ایچنده ساحلی ده ، اسکی دنیای ده
کوزندن غیب ایتش ، کینک استقامتی کندی عقلندن
زیاده تصادفک یاردمنه برافش ایدی . الحاصل بونلر
کونلرجه ، هفته لرجه ، آیلرجه دکر اوزرنده جالفاندیلر .
یمکلری بندی ، مقاومتلری آزالدی ، صبرلری توکندی .
آرتق عودت ایتک ایتیورلر ایدی . فقط کیری دونوبده
تکرار اسپانیای بولوق ممکن بیله دکل ایدی . لکن هیچ
اولمزه هندستانه جیققم ایچون کینک استقامتی شماله
جویرمک خلاصه بروسيله اولور ظن ایدبورلر ایدی .
چونکه اوزمانلر اسپانیا ایله هندستان اره سنده ساحلری
تعقیب ایتک اوزره سیر سفان و تجارت اولور ایدی .

(7)

İşte Kolomb'un tâifesi bî-tâb kalınca Hindistan'a çıkmağa çok ısrâr etdiler. Bunların ısrârını Kristof Kolomb hiç de dinlemez idi. Dâimâ sabretmelerini, yakında bir sâhil-i selâmetin görüneceğini tavsiye eder idi. El-hâsıl gemi tâifesi Kolomb'u zincirlerle bağlayarak geminin idâresini ellerine aldılar ve güya Hindistan'a gidiyorlar imiş gibi tevcîh-i azîmet etdiler. Bundan bir müddet sonra uzaklardan bir sâhil görünmeğe, hâlet-i nez'de bulunan bîçârelere bir ümîd tesliyet-bahş etmeğe başladı. Artık o sâhili Hindistan sâhili zannıyla tâifeler Kolomb'u tekrâr salıverdiler. Gerek Kolomb ve gerek tâifesi o sâhilin Amerika olduğunu kat'iyen bilmiyorlar idi. Hattâ Amerika'ya çıkdıkları zamân Hindistan'a çıkdık zannıyla Hind, ahâlîsine de Hindî tesmiye etmişler idi ki el-ân Amerika'nın yerli ahâlîsine Hindî nâmı verilmektedir. İşte bu sûretle Kristof Kolomb ve tâifesi ilk evvel Antil cezâir-i müctemi'alarına geldiler ve orada Küba adasına çıkdılar. Bu adada bir takım yerli vahşîler bulunuyordu ki bunlar kendi lisânlarınca "pétun" nâmındaki nebâtın kurumuş yapraklarından ma'mûl "tabaccos" veya "tabanos" isminde bir küskücü

ایشته قولومبک طائفه‌سی بیتاب قالدیجه هندستانه جیقمنه
 جوق اصرار ایتدیله. بونلرک اصرارینی قریستوف قولومب
 هیچ‌ده دکه مز ایدی. دایما صبر ایتملرینی یقینده بر ساحل
 سلامتک کورونه‌جکنی نوصیه ایدر ایدی. الحاصل کئی
 طائفه‌سی قولومبی زنجیرلرله باغلاپ‌رق کینک اداره‌سی
 آلترینه آلدیلر. وکویا هندستانه کیدورلر ایتمش کئی توجیه
 عزیمت ایتدیله. بوندن بر مدت صوکره اوزاقلردن بر
 ساحل کورونمکه، حالت تزعده بولنان بیچاره‌لره برامید
 تسلیم بخش ایتمکه باشلادی. آرتق اوساحلی هندستان
 ساحلی ظنبله طائفه‌لر قولومبی تکرار صالیورددیلر. کرک
 قولومب وکرک طائفه‌سی اوساحلک آمریقا اولدیفنی
 قطعاً بیلیمورلر ایدی. حتی آمریقاه جیققلری زمان
 هندستانه جیققلر ظنبله هند، اهالیسنده هندی تسمیه
 ایتملر ایدی که آلان آمریقانک برلی اهالیسنه هندی نامی
 ویرلمکده‌در. ایشته بوسورتله قریستوف قولومب و طائفه‌سی
 ایلمک اول آنتیل جزائر مجتمعه‌لرینه کلدیله واوراده کوبا
 اهنه‌سنه جیققدیلر. بواسطه‌ده بر طاقم برلی وحشیلر
 بولنیوردی که بونلر کندی لسانلرنجه «په‌تون Pétun»
 نامنده‌کی نباتک قورومش بیاقلرنندن معمول «تاباقوس
 Tabaccos» ویا تابانوس Tabanos اسمنده بر کوسکوچی

(8)

bir ucu tutuşmuş olduğu hâlde vira çekişdiriyorlar idi. Bunu gören Eski Dünya ahâlisi ta‘accüb etdiler. Kendileri de onları taklîd etmek istediler ise de kiminin başı, kiminin mi‘desi döndü. İşte bu sûretle tütün de Amerika ile berâber keşfedilmiş oldu.

Fakat şurası şâyân-ı dikkatdir ki Kolomb fikrinde ısrâr ve sebât ettiği zamân kimse onu fikrinden vazgeçiremiyor idi. Eğer ona o zamân Amerika gibi bir kıt‘a-i mühimmeyi keşfetmekle berâber etrâfa da tütün gibi bir zehri saçacağı mümkün olsa da bildirilse idi ihtimâl ki Kolomb o diyârları aşmaz, beşeriyetin kaşını yapayım derken gözünü çıkarmağa hiç de teşebbüs etmez idi. Gerçi Kolomb'un hizmeti inkâr olunamaz, fakat tütünün etrâfa intişârıyla da Kolomb ithâm edilemez. Çünkü Kolomb Bahr-ı Muhît'in dalgaları arasından yuvarlanıp giderken mechûl bir kıt‘anın keşfinden ümîdvâr idi. Lâkin beşeriyeti harâb eden boğucu bir dumanın keşfinden bî-haber idi. Kolomb tütünü değil, Amerika'yı keşfe gidiyordu. Fakat şu keşf-i mühimmine böyle menhûs bir dumanın inzimâm edeceğini bilse idi tâifelerinin ısrârına bile hâcet kalmaksızın kendisinin

بر اوچی طوتمش اولدینی حالدده ویره چکشیدر یورلر
ایدی. بونی کورن اسکی دنیا اهاالیسی تعجب ایتدیلر.
کندیلری ده اولنلری تقلید ایتک ایتدیلر ایلده کیمینک
باشی، کیمینک معدمسی دوندی. ایشته بوصورتله توتون ده
آمریقا ایله برابر کشف ایدلمش اولدی.

فقط شوراسی شایان دقتدرکه قولومب فکرندده
اصرار و ثبات ایتدیکی زمان کیمسه اونی فکرندن واز سیکرد.
میور ایدی. اکر اوکا اوزمان آمریقا کی برقطعه مهمه یی
کشف ایتمکله برابر اطرافده توتون کی بر زمری
صاحه جنی ممکن اولسه ده بیلدیرسه ایدی احتمالکه
قولومب اودیارلری آتمز، بشریتک قاشی یابهیم دیرکن
کوزینی جیقارمغه هیچ ده تشبث ایتز ایدی. کرچه قولومبک
خدمتی انکار اولنه مز؛ فقط توتونک اطرافه انتشاریله ده
قولومب اتهام ایدیله مز. چونکه قولومب بحر محیطک
دالغهلری ارمسندن یواریلانوب کیدرکن بجهول بر قطعه نک
کشفندن امید وار ایدی. لکن بشرینی خراب ایدن
بوغوجی بردومانک کشفندن بی خبر ایدی. قولومب توتونی
دکل آمریقایی کشفه کیدیوردی. فقط شوکشف مهمنه
بویله منحوس بر دومانک انضمام ایدم جکی بیله ایدی
طائفهلرینک اصرارینه بیله حاجت قالمقزین کندینک

(9)

geriye döneceğine hiç şübhe yok idi!

İstitrâd kabîlinden olarak sorulacak bir nokta var ise o da Amerika'nın her taraftan mürûru gayr-ı kâbil denizlerle muhât olduğu ve Eski Dünya'dan da tamâmen tecerrüd etmiş bulunduğu hâlde acabâ nasıl olmuş da o zamânlar orada hayvân ve nebâtlardan sarf-ı nazar insânlar türemiş? Bunu anlayabilmek için kable't-târîh ahvâl-i beşeri okumak, teşekkülât-ı âlem hakkında efkâr-ı hukemâyı tedkik eylemek iktizâ eder. Bu ise gâyet uzun ve pek muğlak mesâil-i felsefiyeyi teşkîl ettiğiinden ve sadedin de hâricinde olduğundan bittab‘ zikrinde ma‘zûruz. Yalnız kârîin-i kirâma şu kadar bir ma‘lûmât verebiliriz ki o da dünyânın pek çok asırlar geçirdiği ve pek çok inkılâbâta uğradığıdır. Âsâr-ı atîka, fenn-i müstehâsât, ulûm-ı tabî‘iye ve teşekkülât-ı avâlimden istihrâc olunan netâyic-i müsbete ve mukni‘aye göre kürre-i arzımız bidâyet-i teşekkülünden yani hâlet-i gaziye ve mâyi‘-i nârîden şimdiye kadar üç yüz milyon ve üzerinde ecsâm-ı müte‘azzıve yani hayvânât ve nebâtâtın ibtidâ-yı teşekkülünden şimdiye kadar ise yüz milyon senelik bir devr-i azîm geçirmiştir. Bu hakîkati bütün mütefenninler tasdik ederler.

کری به دونه جکنه هیچ شبهه بوق ایدی !!!

استطراذ قیلندن اوله رق سوریه جق بر نقطه واریسه
 اوده آمریقانك هر طرفدن مروری غیر قابل دکنزلرله
 محاط اولدینی واسکی دنیادنده تماماً تجرد ایتش بولندینی
 حالده عییا ناصل اولمش ده اوزمانلر اوراده حیوان
 و نباتلردن صرف نظر انسانلر تورمهش؟ بونی آکلایه
 بیلیمک ایچون قبل التاریخ احوال بشری اوقوموق ،
 تشکلات عالم حقنده کی افکار حکمای تدقیق ایلمهك اقتضا
 ایدر . بوایسه غایت اوزون و بک منلق مسائل فلسفیه یی
 تشکیل ایتدیکندن و صد دلدده خارچنده اولدیقندن بالطبع
 ذکرند معذور. یالکیز قارئین کرامه شو قدر بر معلومات
 ویره بیلیرز که اوده دنیانك بک جوق عصرلر کچیردیکی
 و بک جوق انقلابه اوغرا دیفیدر. آثار عتیقه، فن مستحانات،
 علوم طبیعی و تشکلات عوالمندن استخراج اولسان نتایج
 مثبت و مقننه به کورمه کره ارضمز بدایت تشکلندن یعنی
 حالت غازیه و مایع ناریدن شمعی به قدر اوچیوز میلیون،
 و اوزرنده اجسام متعضوه یعنی حیوانات و نباتاتك ابتدای
 تشکلندن شمعی به قدر ایسه یوز میلیون سنه لك بردور
 عظیم کچیرمشد. بو حقیقی بوتون متفکرلر تصدیق ایدرلر.

(10)

Hattâ meşâhîr-i tabî'ıyyûndan Heckel daha ileri giderek ecsâm-ı ze-vi'l-hayâtın bidâyet-i teşekkülünden şimdiye kadar dört yüz milyon sene geçtiğini beyân etmiştir. Bazı kütüb-i kadîmede müddet-i dünyâ yedi bin sene diye tastîr edilmiş ise de bunu te'yîd edecek hiçbir delâil-i fenniye yoktur. Yedi bin sene, arzın geçirdiği edvâr-ı azîmeye göre bir sâniye kadar olamaz.

Hele ilim hey'etinde şurası iki kere iki dört eder gibi muhakkaktır ki kürre-i arz yirmi beş bin sekiz yüz senede bir kere takla atar, yani tersine döner, şimâli cenûb ve cenûbu da şimâl olur. Bu birdenbire olmaz. Her sene beş sâniyelik bir kavis fark ederek vukû'a gelir. Burasının biraz îzâhı fâideden hâlî değildir. Biz ta İbtidâiye Mektebi'nden beri kürre-i arzın iki türlü hareketi olduğunu biliyoruz. Onlar da kendi mihveri etrâfindaki hareket-i yevmiyesiyle güneş etrâfindaki hareket-i seneviyesidir. Evvelki 24 sâ'at, sonraki 365 gün 5 sâ'at 5 dakîka 5 sâniye zarfında vukû'a gelir. Arzın bu iki hareketinden başka bir de hareket-i devriyesi vardır ki o da arzın mihverinin inhirâfıyla ve kutublarının tebeddülüyle 25.800 senede bir defa vukû'a

حتی مشاهیر طبعیونندن « هککال » دها ایلری کیده رک
اجسام ذوی الحیاتک بدایت نشکلندن شیعدی به قدر
درت یوز ملیون سنه کجدیکنی بیان ایتشدور . بعض کتب
قدیمده مدت دنیا بدی بیک سنه دیه تسطیر ایدلش ایسه ده
بوی تأیید ایده جک هیچ ردلائل فیه یوقدر . بدی بیک
سنه ارضک کجیردیکی ادوار عظیمه به کوره بر نایه قدر
اوله من .

هله علم هیئنده شوراسی ایکی کره ایکی درت ایدرکی
محققدرکه کره ارض یکریمی بشیک سکر یوز سنه ده
بر کره ناقلا آمار . یعنی ترسنه دوز ، شمالی جنوب
وجنوبی ده شمال اولور . بوردنبره اولمز . هر سنه بش نایه ک
برقوس فرق ایدرک وقوعه کلیر . بوراسینک پر ارایضاحی
قائده دن خالی دکلدور . بزنا ابتدائی مکتبشدن بری کره
ارضک ایکی درلو حرکتی اولدیفنی بیلیورز اونلرده ،
کندی محوری اطرافنده کی حرکت یومیه سیله کونش
اطرافنده کی حرکت سنویه سیدر . اولکی ۲۴ ساعت ،
سکره کی (۳۶۵) کون ۵ ساعت ۵ دقیقه ۵ نایه طرفنده
وقوعه کلیر . ارضک بو ایکی حرکتدن باشقه برده حرکت
دوریه سی واردرکه اوده ارضک محورینک انحرافیه
وقعیلرینک تبدیلیه « ۲۵۸۰۰ » سنه ده بر دفعه وقوعه

(11)

gelir yani her sene arzın mihveri beş sâniye inhirâf ede ede 25.800 sene nihâyetinde tekmîl kürre-i arz devretmiş olur yani kutb-ı şimâlî cenûbî ve kutb-ı cenûbî ise şimâlî olur. Meselâ mu‘ayyen zamânda semâda sâbit bir kevkebe baksak ertesi günü aynı zamânda yine kevkeb aynı noktada görülür. Lâkin bu bir günlük fark-ı inhirâf pek cüz‘î olduğundan bunu görebilmek için âlât-ı dakîkaya ihtiyâc vardır. Aradan bir sene geçtikten sonra tekrâr aynı zamânda aynı kevkebe bakarsak kevkeb aynı noktaya gelmek için beş sâniye geride kalır ki kürre-i arz bir sene zarfında mihverinden o kadar inhirâf etmiş demektir. Meselâ bir karpuzun iki kutbundan bir çubuk geçirerek bir lâmbanın etrâfında kürre-i arz gibi hareket etdirebiliriz. Bu karpuzun mihverini yavaş yavaş meyl etdirerek nihâyet tamâmen üstündeki kutbu alta ve altdakini üste getirsek kürre-i arzın hareket-i devriyesini îzâh etmiş oluruz ki kutb-ı şimâlî cenûbî, cenûbî ise şimâlî oluyor. Güneş şimdi şarkdan doğup garbdan batarken o zamân garbdan doğup şarkdan batar ki bu da bize bir mes‘ele-i mühimmeyi daha îzâh etmiş oluyor, o da Hazret-i Peygamber'in kıyâmet alâmetinden olmak üzere güneşin garbdan doğması kelâm-ı hakîmânesinin tamâmen fenne mutâbık olmasıdır.

کلیہ . یعنی ہر سنہ ارضک محوری بش ثانیہ انحراف
ایده ایده ۲۵۸۰۰۰ سنہ نہایتندہ تکمیل کرۂ ارض دور
ایتمش اولور . یعنی قطب شمالی جنوبی و قطب جنوبی ایسہ
شمالی اولور . مثلاً معین زمانندہ سہادہ ثابت ہر کوکبہ
باقسہ قیاسی کوئی عین زمانندہ سنہ کوکب عین نقطہ دہ کوریلیر .
لکن ہر کوکب نلک فرق انحراف ہلک جزئی اولدیفندن ہونی کورہ .
بیلیمک ایچون آلات دقیقہ بہ احتیاج واردہ . آرمہ دن برسنہ کجکدکن
صوکرہ تکرار عین زمانندہ عین کوکبہ باقارسہ قیاسی کوکب
عین نقطہ بہ کلک ایچون بش ثانیہ کیریدہ قالیرکہ کرۂ ارض
برسنہ ظرفندہ محورندن اوقدر انحراف ایتمش دیمکدر .
مثلاً ہر قاربوزک ایکی قطبندن برجیوق کیریرہ رک برلامبہ نلک
اطرافندہ کرۂ ارض کی حرکت ایستدیرہ بیلیرہ . ہر قاربوزک
محوری یواش یواش میل ایستدیرہ رک نہایت تماماً اوستندہ کی
قطعی آتہ والندہ کنی اوستہ کتیرسہ ک کرۂ ارضک حرکت
دوریہ سنی ایضاح ایتمش اولورز کہ قطب شمالی جنوبی ،
جنوبی ایسہ شمالی اولیور . کونش شمعی شرقدن دوغوب
غربدن باتارکن اوزمان غربدن دوغوب شرقدن باتار کہ
بودہ بڑہ ہر مسئلہ مهمہ بی دہا ایضاح ایتمش اولیور اودہ
حضرت پیغمبرک قیامت علامتدن اولمق اوزرہ کونشک
غربدن دوغوسی کلام حکیمانہ سنک تماماً قہ مطابق اولمیدرہ .

(12)

Hakîkaten bu sûretle arz, hiss olunmaksızın tedrîcî ve batî bir sûretde o kadar bir tebeddülâta uğruyor ki 25.800 senede bir kere tekmîl karalar deniz ve tekmîl denizler ise karaya tahavvül ediyor! Bu birdenbire olmuyor ki bir hareket ve tezelzülât-ı umûmiye gibi telâkkî edilsin. Bu senede 5 sâniyelik bir derecedir ki hiç de mahsûs olamaz. Bu hakâyıkı isbât eden vekayî'-i târîhiye de pek çokdur. Bugün denizlere pek ba'îd olan karalardan denizlerde yaşayan hayvânâtın enkâzı, müstehâsâtı çıkıyor ki bu oraların vaktiyle deniz olduğunu bilâ-şübhe îzâh eder.

Kristof Kolomb ve tâifesi vâsıl oldukları kıt'anın ekser mahallerini gezerek Hindistan olmayıp yeni bir kıt'a olduğunu anladılar. Yerlilerin usûl ve âdâtına vâkıf oldular. Orayı sâhibsiz bulunca tavattun etmek üzere insân celbi için tekrâr İspanya'ya geldiler. Bu sûretle Amerika ile Avrupa arasında bir tarîk-ı bahr küşâde edilmiş oldu. Akın akın insânlar Amerika'ya hicret ederek Amerika'nın toprağından, taşından, ormanından, ma'deninden istifâde ederek dört yüz senede cennet-âsâ bir hâle getirdiler ki bugün

حقیقهٔ بوصورتله ارض حس اولنقسنزین تدریجی
 و بطی بر صورتده اوقدر بر تبدلانه اوغرایورکه ۴۵۸۰۰۵
 سنهده بر کره نکمیل قرملر دکنز و نکمیل دکنلر ایسه
 قرمه تحول ایدبور ! بو بردنبره اولبورکه بر حرکت
 و تزلزلات عمومیه کی تاقی ایدلسون. بوسنده (۵) ثابته
 بر درجهدرکه هبجده محسوس اوله مز . بو حقایق اثبات
 ایدن وقایع تاریخیده بک چوقدر. بو کون دکنلر بک
 بعد اولان قرملردن دکنلرده یشایان حیواناتک انقاضی.
 مستحاثاتی چیقورکه بو اورالرک و قسبله دکنز اولدینقی
 بلاشبه ایضاح ایدر .

قریستوف قولومب و طاقهسی و اصل اولدقلمری قطعه نیک
 اکثر محملری کیزمک هندستان اولیوبیکی بر قطعه اولدینقی
 آکلادیلر . بر نلرک اصول و هادانسه واقف اولدیلر .
 اورانی صاحبسز بولنجه توطن ایتمک اوزره انسان جلی
 ایچون تکرار اسپانیابه کلدیلر . بوصورتله آمریقا ایله
 آوروپا آره سنده بر طریق بحر کشاده ایدلمش اولدی .
 آقین آقین انسلر آمریقایه هجرت ایدرک آمریقاتک
 طوبراغندن ، طاشندن ، اورمانندن ، معدنندن استفاده
 ایدرک درنیوز سنهده جنت آسا بر حاله کنیردیلرکه بو کون

(13)

Amerika'nın devlet-i hâkimesi asıl yerli ahâlîsi olmayıp Avrupa, Asya vesâir mahallerden oraya hicret eden kimselerdir. Bunlar her türlü husûsatda sa'y ü gayretten geri durmayıp ma'ârif, sanâyi' ve ticâretde Avrupalıları fersah fersah geçmişlerdir. Asıl yerli ahâlîsi ise cildleri bakır renginde hâl-i vahşetde yaşar bir takım halkdan ibâret olup henüz nesli tükenmek üzeredir.

Amerika'ya Kristof Kolomb 1492 sene-i Milâdiyesinde vâsıl oldu. Tütün ise yirmi altı sene sonra yani 1518 sene-i Milâdiyesinde Avrupa'ya getirilip zer' edildi. Bittab' İspanyalılar Amerika'ya gidip geldiklerinden ilk evvel tütün İspanya'da intişâr etdi. O zamânlar hemen Avrupa kâmilten İspanya'nın yed-i idâresinde olduğundan tekâmîl Avrupa'ya intişâr etmiş demektir. Ondan sonra İngiltere'ye, Asya'ya, ba'dehû Çin ve Japonya'ya gitmiştir.

Tütünün Avrupa'ya intişârından bir müddet sonra yani hicretin 1010'uncu [1601] senesinde Frenkler tütünü İstanbul'a, emti'a-i ticâriyelerini hâmil gemileriyle idhâl etmişlerdir.

آمریقانک دولت حاکم سی اصل یرلی اهلایسی اولیوب
 آوروپا، آسیا و سائر محللردن اورایه هجرت ابدن کیمسه لردز.
 بونلر هر درلو خصوصانده سی و غیرتدن کبر و طور میوب
 معارف، صنایع و تجارتده آوروپالیری فرسیخ فرسیخ
 کچمشلردر. اصل یرلی اهلایسی ایسه جلدلیری باقر رنگنده
 حال و خوشنده یشار بر طاقم خلقدن عبارت اولوب هنوز نسلی
 تونکنمک اوزرهدر.

آمریقایه قریستوف قولومب (۱۴۹۲) سنه میلادیه.
 سنده واصل اولدی. توتون ایسه یکریمی آلتی سنه صوکره یعنی
 (۱۵۱۸) سنه میلادیه سنده آوروپایه کتیریلوب زرع
 ایدلدی. بالطبع اسپانیالیر آمریقایه کیدوب کلککلرندن
 ایلك اول توتون اسپانیاده انتشار ایتدی. اوزمانلر همان
 اوروپا کاملاً اسپانیانک ید اداره سنده اولدیفندن تکمیل
 آوروپایه انتشار ایتش دیمکدر. اوندن صوکره انکلتره یه،
 آسیایه، بعده چین و ژاپونیا یه کیتمشدر.

توتونک آوروپایه انتشارندن بر مدت صوکره یعنی
 هجرتک (۱۰۱۰) نجی سنه سنده فرنکلر توتونی استانبوله،
 امتعه تجاریه لرینی حامل کیتیربله، ادخال ایتمشلردر.

(14)

-2-

Tütünün Fasîle ve İştikâkı

Tütün zâtü'l-filkateyn şu'besinden bâzincâniye-i semdâr fasîlesine mensûb "nicotiana tabacum" tesmiye olunan bir nebâtın yapraklarıdır. Bu nebâtın gerek tabâbetde ve gerek mevrû'âtta hiçbir isti'mâli, hiçbir ehemmiyeti yoktur.

Lisânımızda tütün tütme mastarının ism-i fâ'ili olan "tüten"den tahrîf olunmuştur.

Bizim tütünü hıfz için isti'mâl ettiğimiz tabaka asıl Amerika yerlilerinin tütüne verdikleri bir isimdir ki bu da Antil Adalarından küçük bir adanın ismi olan Tabaco'dan alınmıştır.

Sigara lâfzı ise İspanyolca "sigarro"dan alınmıştır ki bu da cırcır böceği ma'nâsına olan "cigare"den müştakdır. Sigara lafzının bu böceğin ismine nisbet edilmesine sebep ise Littré'ye göre bu böceğe benzediğinden, Ahmed Rasim Bey'e göre de daha muvâfık olarak bu böceklerin bulunduğu evlere muttasıl bağçelere ekildiğindendir.

Pipo (la pipe) İtalyanca "ıslık çalmak" ma'nâsına

توتونك فصيله واشتقاقى

توتون ذات الفلقتين شعبه سندن باذنجانیه سمدار فصيله سته
 منسوب « نیکوسیپانا تاباقوم - Nicotiana-tabacum »
 تسمیه اولنان برنباتك بپراقلریدر. بونباتك كرك طبابتده
 وكرك مزروعانده هیچ بر استعمالی، هیچ بر اهمیتی یوقدر.
 لسانغزده توتون توتك مصدرینك اسم فاعلی اولان
 توتن دن تحریف اولمشدر.

بزم توتونی حفظ اینچون استعمال ابتدیکمز طبقه اصل
 آمریکا برلیرینك توتونه ویردکری بر اسم درکه بوده
 آتیل آطه لر ندن کوچك بر آطهك اسمی اولان « تاباقو -
 Tabaco » دن آلمشدر.

سیغاره لفظی ایسه اسپانیولجه « سیگاررو - Sigarro » دن
 آلمشدرکه بوده جرجر بوجکی معناسه اولان Cigare دن
 مشتقد. سیغاره لفظنك بوبوجكك اسمنه نسبت ایدلمسه
 سبب ایسه لیترمه کوره بو بوجکه بکزمه دیکندن، احمد
 راسم بکه کورده، دهها موافق اوله رق، بو بوجكرك
 بولندینی اولره متصل باشجه لره اکیلدیکنند.

پیپو - la pipe ایतालانجه ایصلیق چالاق معناسه

(15)

olan "piper" masdarından alınmıştır.

Enfiye vaktiyle burun otu nâmıyla müsta'mel iken Arabca burun ma'nâsına olan "enf" in ism-i mensûbuyla tevsîm edilmiştir.

Lisânımızdaki tiryâkî Farsîce "bulanıklık" ma'nâsına olan "tîregî" den alınmıştır. Ekser tiryâkîlerde titizlik, asabiyet, dalgınlık gibi ahvâl-i müşevveşe görüldüğünden bu tevsîm muvâfıktır.

اولان piper مصدرندن آئمشدر .

انفیہ وقنبیلہ برون اونی نامیلہ مستعمل ایکن عربیجه
 برون معانسه اولان انفلک اسم ملسوییلہ توسیم ایدلمشدر .
 لسانمزده کی تبریا کی فارسیجه بولانقلق معانسه اولان
 « تبرگی » دن آئمشدر . اکثر تبریا کیلرده تیتزلک ،
 عصیت ، دالغینلق کبی احوال مشوشه کورلدیکنندن
 بو توسیم موافقدر .

(16)

-3-

Tütünün Tarz-ı İsti'mâli

Tütünü Amerikalılar, Avrupalılara vererek mukâbilinde onlardan müskirâtı almak sûretiyle tarafeyn Amerika'nın keşfi şerefine mübâdele-i sümûmda bulunmuşlar, Avrupalılar da almış oldukları bu tütünü bir yâdigâr-i kıymetdâr gibi altından, gümüşden kutular içinde hıfza çalışmışlar, bunun verdiği zarar yetmiyormuş gibi mukâbilinde bir de isti'mâli husûsunda birçok paralar terk etmişlerdir.

Tütün İspanya'da ilk evvel Amerika vahşîlerini takliden o usûl ile içilmeğe başlandı. Bu da tütün yapraklarını nebâtından devşirip hafif kurutduktan veya iyice kurudup hafif su serperek yeniden yumuşatdıktan sonra kıvrarak bir yaprak sigarası hâline korlar ve bir ucunu tutuşdurup içerler idi. Her şeyde icrâ-yı ahkâm eden kanûn-ı tekâmül bunda da te'sîrini gösterdi. İspanyollar bu tarzdaki isti'mâli tekmîle çalışdılar, tarz-ı isti'mâlini değışdirdiler. İlk defa olarak yine İspanyollar sigara kâğıdını icâd etdiler. Şu hâlde tütün yaprakları birbiri üzerine istif edilerek ba'dehû

- ۳ -

توتونك طرز استعمالی

توتونی آمریقالیلر، آوروپالیلر، وبرهرك مقابلنده
اونلردن مسكراتی آلق صورتيله طرفین آمریقانك كشی
شرقته مبادلہ سمومده بولمیشلر؛ آوروپالیلرده آلمش
اولدقلى بوتوتونی بریادكار قیمتدارکی آلتوندن، كوشدن
قوطلیلر اینجیله حفظه جالشمشلر؛ بونك وبردیكى ضرر
یتیمورمش کی مقابلنده برده استعمالی خصوصنده برجوق
پارملر ترك ایتمشلردر.

توتون اسپانیاده ایلک اول آمریقا وحشیلرینی تقلیداً
او اصول ایله اینجلمكه باشلاندى. بوده توتون پیراقلرینی
نباتندن دوشیروب خفیف قوروندقدن ویا ایجه قورودوب
خفیف صوسرهرك یکیدن بومشاندقدن صوكره قیوبرهرق
بر پیراق سیغاره سی حالته قورلر وبر اوجنی طوشدیروب
اینجیرلر ایدی. هرشیده اجرای احکام ایدن قانون تکامل بوندهده
تأثیرینی کوستردی. اسپانیوللر بو طرزده کی استعمالی تکمیله
چالشدیله، طرز استعمالی دکشیدردیلر. ایلک دفعه اولهرق
ینه اسپانیوللر سیغاره کاغذینی ایجاد ایتدیلر. شو حالده
توتون پیراقلری بربری اوزرینه استیف ایدبلهرك بعده

(17)

keskin bir bıçakla kıyılarak sigara kâğıdlarına sarılır ve bu sûretle isti'mâl edilirdi. Avrupa'nın ekser mahallerinde pipo, sigara ve lüleli çubuklar ta'ammüm etdi.

Anadolu'da bu çubukların envâ'ı bulunurdu. Hemen herkesin evinde âbâ vü ecdâdından kalma geniş ağızlı lülelerle müzeyyen uzun saplı çubuklardan birkaç tâne bulunur. Tütün inhisâra alınmazdan evvel okka ile satıldığını değil erkeklerin, kadınların bile bu çubukları içmekden hissedâr olduklarını büyüklerimiz tatlı tatlı naklederler. Hattâ bir eve misâfir gelince kahve yerine çubuklar takdîm edilir ve o evin gelin olmağa lââyık olan kızı da o çubukları kemâl-i nezâketle doldurur imiş. Kadınlar karşı karşıya geçerek çubukların lülelerini, bir dâire teşkîl etmek üzere, meydânlığa koydukdan sonra o çubukları dolduran kız eteğiyle, ayağıyla hiçbirisine dokunmaksızın hepsini muntazaman doldurur ve âteşlerini de korsa o ziyâdesiyle beğenilir imiş! "Filânın kızı gâyet güzel çubuk doldurdu" diye yâd edilir imiş!

Tütün etrâfa intişâr edince her toprağın kuvve-i inbâtiyesine göre tabî'atı az çok tahavvül etmiştir. İran taraflarında ekilen tütün sâir mahallerdekinden daha kaba, daha

كسكىن بىر يىپاقلىق قىيىلەرق سىغاره كاغدلىرىنە سارىيلير
وبوسونلە استعمال ايدىلىردى . اوروپانك اكرىمىللىرىندە
پىيۇ، سىغاره ولولەلى چىوقلىرى نەمىم ايتىدى .

آناطوليدە بو چىوقلىرىك انواعى بولتوردى . همان
هر كسك اوندىه آباء واجدادندىن قالمە كنىش آغزلى لولەلرلە
مىزىن اوزون ساپلى چىوقلىرىدىن بىراق دانە بولتور . توتون
انحصارە آلتىزدىن اول اوقە ابلە ساتىلدىغىنى دكل ار ككلىرىك
قادىنلىرىك بىلە بو چىوقلىرى ايجمىكىدىن حەدار اولدىقلىرىنى
بىوكلىرىمىز طاتلى طاتلى نەقل ايدىرلر . حتى بر آوۈ مسافر
كلنجە قەۋۈ بىرەنە چىوقلىرى نەقىم ايدىلىر و او اولك كلىن
اولمىغە لايىق اولان قىزىدە او چىوقلىرى كمال نزاكتە
دولدىرر ايمىش . قادىنلىرى قارشى قارشى بە چكەرك چىوقلىرىك
لولەلرىنى ، بردازە تشكىل اتمەك اوزرە ، ميدانلغە قويدىقندىن
سوكرە او چىوقلىرى دولدىرىن قىز ائىكلە ، آياغىلە ھىچ
بىرەنە طوقۇتمىقىزىن ھېسنى مننەظمە دولدىرر و آتلىرىنىدە
قورسە اوزىادە سىلە بگىنىلىر ايمىش ! فلانك قىزى غايت
كوزل چىوق دولدىردى دىيە ياد ايدىلىر ايمىش !

توتون اطرافە انتشار ايدىنچە ھەر طویراڭك قوۋە
انباتىمەنە كورە طبعى آرزوق نەحول ائىمىشدر . ايران
طرفلىرىندە اكيلىن توتون سائر مىللەردە كىندىن دىھا قبا دىھا

(18)

başka bir hâssa kesb etmiştir. Tabî'î bunu lüle ile veya pipo hâlinde veya sigara sûretinde içmek kâbil olamadığından İranlılar nargileyi îcâd etmeğe mecbûr olmuşlardır. Şu hâlde tönbeki denilen bu kaba tütün fazla semmini nargile sâyesinde terk ederek, bir dereceye kadar âdî tütün hâline gelerek isti'mâl olunuyor.

Tütünün bir tarz-ı isti'mâli de enfiyedir. Enfiye 1558 sene-i Mîlâ-diyesinde Fransa'nın Portekiz sefiri olan Nicot isminde bir zât tütünü toz ederek başı ağrıyan Fransa Kraliçesi Catherine de Medici'[y]e takdîm etdi. Mûmâileyhâ aksırıp tıksırdıktan sonra tesâdüfen baş ağrısından kurtuldu. Artık herkes Catherine'yi taklîde başladı. İşte bu sûretle belâ-yı duhân tennevü' ederek her tarafda îkâ'-ı hasâra sebeb oldu.

Bazı mahallerde ez-cümle Amerika ve Avustralya'da ve Avrupa'nın şimâl taraflarında tütünü, dumanını çıkararak içmeyip ağızda çi[ğ]nerler. Ağızda çi[ğ]nemen bu tütüne "şık" ta'bîr olunur. Amerika'da bir eve misâfir gelince tabaklar üzerinde birer demet tütün ile tükürmek için boş kâseler, bizim kahve makâmında meydâna gelir, her misâfir tütünü ağzına alarak

بشقہ بر خاصہ کسب اتمشد . طیبی بونی لولہ ایله ویا
پیو حالندہ ویا سیفارہ سورنندہ ایچمک قابل اوله مدیغندن
ایرانلیلر نارکیله بی ایجاد ایتمک مجبور اولمشلردر . شو حالده
تبا کو دنیلن بوقبا توتون فضلہ سعی نارکیله سایه سنده
ترک ایدرک ، بر درجه یه قدر عادی توتون حاله کله رک ،
استعمال اولنیور .

توتونک بر طرز استعمالی ده افیه در . انفیہ (۱۵۵۸)
سنه میلادیه سنده فرانسه نک بورتکیز سفیری اولان نیقو
اسنده بر ذات توتونی توز ایدرک باشی آغریین فرانسه
قرالجه سی « قاهرین دومه دیجی » . تقدیم ایتدی .
موما الہا آقصیروب تکسیردقدن صوکره تصادفاً باش
آغریسندن قورتلیدی . ارتق هرکس قاهرینه بی تقلید
باشلادی . ایشته بو صورتله بلای دخان تنوع ایدرک
هر طرفده ایقاع خساره سبب اولدی .

بعض محللارده از جمله آمریکا و آوسترالیاده و آوروپانک
شمال طرفلرندہ توتونی ، دوماتی چیقارہ رق ایچمیوب ، آغزده
چینرلر . آغزده چینن بو توتونه « شیق » تمیر اولنور .
آمریقاده بر آوه مسافر کلنجه طباقلر اوزرنده برر
دمت توتون ایله توکورمک ایچون بوش کاسلر ، بزم
قهوه مقامنده ، میدانه کلیر . هر مسافر توتونی آغزینہ الہرق

(19)

çi[ğ]ner. Fakat bittab‘ suyunu yutamaz. Boş kablara tükürür. Bazen kazârâ bu suyu yutup zehirlenenler de olur.

Filipin Adalarında el-ân garîb bir âdet cârî imiş. Her hânede bir buçuk kadem tûlünde ve bir pus kutrunda "familya sigarası" nâmıyla birer hâzır sigara bulunur imiş. Bu sigarayı familya halkı -henüz dış çıkaramamış olan çocuklar müstesnâ olarak- isti‘mâl etmek hakkını hâiz imiş. Lâkin bunun isti‘mâli bazı kuyûd u şerâite tâbi‘ olup bu cümleden olarak bir defasında bir ya ikiden fazla nefes çekilmez. Hattâ hiçbirisi bu sigarayı üzerinde taşıyıp münhasıran kendisi içemez. Eve bir yabancı veya bir misâfir geldi mi sigarayı mahall-i mahsûsundan çıkarıp misâfirin ağzına idhâl etmek nezâket iktizâsındandır. Eğer misâfir geldiği sırada familya efrâdından biri sigarayı içmekde ise berây-ı i‘zâz u ikrâm hemen kendi ağzından çıkarıp yeni gelen misâfirin ağzına koyar imiş. Bu misâfirin bu sigaradan birkaç nefes çekmekden imtinâ etmesi ev sahibine karşı hâne halkı ile münâfereti celb etmek derecesinde büyük bir hakâret addolunur imiş. Bu familya sigarasından içmiş olan Avrupalılar bunların kendilerine mahsûs bir lezzeti olduğunu söylüyorlar imiş.

چیزه فقط بالطبع صوبی بوتنه مزه بوش قابله نوکورر .
 بعضاً قضارا بوصوبی بوتوب زهرلنلرده اولور .
 فیلیین اطه لرنده آلآن غریب برعادت جاری ایش .
 هرخانه ده بر بخیق قدم طولنده و بر پوس قطرنده « فاملیا
 سیغاره‌سی » نامیله برر حاضر سیغاره بولنور ایش .
 بوسیغاره‌بی فاملیا خلق — هنوز دیش جیقار مامش اولان
 جوجقلمستنا اوله‌رق — استعمال ایتک حقی حاضر ایش .
 لکن بونک استعمالی بعض قیود و شرائطه تابع اولوب
 بوجه‌دن اوله‌رق بر دفعه‌سنده بر یا ایکدن فضله نفس
 چکلمز . حق هیچ بری بوسیغاره‌بی اوزرنده طاشیوب
 منحصر آکندیسی ایجه‌مز . اوه بر یبانه‌ی ویا بر مسافر
 کلدیمی سیغاره‌بی محل مخصوصندن جیقاروب مسافرك
 آغزینه ادخال ایتک نزاکت اقتضاسنددر . اگر مسافر
 کلدیکی صرمده فاملیا افرادندن بری سیغاره‌بی ایچمکده
 ایسه برای اعزاز و اکرام همان کندی آغزندن جیقاروب
 یکی کن مسافرك آغزینه قویار ایش . بومسافرك بوسیغاره‌دن
 بر قاق نفس چکمکدن امتناع ایتسی او صاحبه قارشى‌خانه
 خلقی ایله منافرتی جلب ایتک درجه‌سنده بیوک بر حقارت‌عد
 اولنور ایش . بوفاملیا سیغاره سندن ایچمش اولان آورو بالیلر
 بونلرک کندیله‌رینه مخصوص برلذتی اولدیغنی سویلیورلر ایش .

(20)

-4-

Tütünün Sarfiyâtı

Tütün bir gıda olmadığı hâlde bir gıdadan daha çok sarf oluyor. Tuz ve sudan sonra en çok sarf olunan şey tütündür. Tütünü kürre-i arzda meskûn ahâlînin nısfından ziyâdesi içiyor. Tütün bugün tutulan ista[ti]stiklere nazaran bir milyar halk tarafından isti‘mâl olunuyor ki tekmiâl kürre-i arzda bir buçuk milyar nüfûs olduğundan bir buçukda biri yani sülüsânı tütün içiyor demektir. Haydi, yarı yarıya olsun! Ne ibtilâ!

Bugün bir milyar ahâlî tütün içiyor. Yevmiye en azından birer kuruşluk tütün içmiş olsalar bir milyar kuruş eder ki on milyon Osmanlı lirası demektir. Bu sarfiyât-ı yevmiye senede üç milyar altı yüz milyon liraya bâliğ olur ki bu kadar bir para havâyâ savruluyor! Bu kadar bir para dumana kalb oluyor!... Yalnız Paris'de tütün sarfiyâtı yevmiye 500.000 frank imiş ki yirmi beş bin Osmanlı lirası eder. İngiltere'de ise bir senedeki tütün ve çubuk masrafı 14 milyon İngiliz lirası imiş!

— ۴ —

توتونک صرفیانی

توتون بر غذا اولمدینی حالده بر غدادن دها جوق
 صرف اولبور . طوز و سودن سوکره اک جوق صرف
 اولنان شی توتوندر . توتونی کره ارضده مسکون اهلینک
 نصفتدن زیاده سی ایجیور . توتون بوکون طوتیلان
 استاسیققره نظر آبر میلیار خلق طرفندن استعمال اولیور که
 تکمیل کره ارضده بر بئق میلیار نفوس اولدیقتدن
 بر بئقده بری یعنی ثلثانی توتون ایجیور دیمکدر . هایدی
 یاری یاری به اولسون ؟ ! ! ! نه ابتلا !

بوکون بر میلیار اهالی توتون ایجیور . یومیه انک آزدن
 برر غرو شلق توتون ایچمش اولسه لر بر میلیار غروش
 ایدر که اون میلیون عثمانلی لیراسی دیمکدر . بو صرفیات
 یومیه سنده اوج میلیار آلتیوز میلیون لیرابه بالغ اولور که
 بوقدر بر یاره هوا به صاوریلیور ! بوقدر بر یاره دومانه
 قلب اولبور ! ... یالکنز یارنده توتون صرفیانی یومیه
 (۵۰۰,۰۰۰) فرانق ایش که بکرمی بشیک عثمانلی
 لیراسی ایدر . انکلتزده ایسه بر سنه ده کی توتون و جوق
 مصرفی (۱۴) میلیون انکلیز لیراسی ایش ! ! !

(21)

Fransa'da 1869 senesinde sarfiyât 250 milyon frank, tahsîl olunan vergi ise 200 milyon frankdır. Fransa'da yalnız sigara kâğıdı ticâreti senevî 3 milyon frangı tecâvüz ediyor.

Mösyö Bouant tarafından tanzîm edilen bir istatistiğe göre gram hesâbıyla senevî âdem başına ber-vech-i âtî sarfiyât vukû'a gelmekdedir:

Felemenk	3.400	İsveç	940
Amerika	2.110	Fransa	933
Belçika	1.550	Rusya	910
Almanya	1.485	Portekiz	850
Avustralya	1.400	İngiltere	680
Avusturya ve Macaristan	1.350	İtalya	635
Norveç	1.335	İsviçre	610
Danimarka	1.125	İspanya	560
		Kanada	1.050

Hulâsa tütün sarfiyâtı senevî yüzde beş nisbetinde tezâyüd ediyor. 250 sene evvel sarfiyât-ı umûmiye 50.000 frank iken 100 sene evvel 25 milyon frank, 50 sene evvel 35 milyon, 25 sene evvel 250 milyon, 10 sene evvel

فرانسه‌ده ۱۸۶۹ سنه‌سده صرفیات (۲۵۰) میلیون
فرانق، تحصیل اولتان ویرکواپسه (۲۰۰) میلیون فرانقدیر.
فرانسه‌ده یالکیز سیغاره کاغدی تجارتی سنوی ۳ میلیون
فرانق تجاوز ایدبور .

موسیو « بوآن Bouant » طرفدن تنظیم ایدیلن
بر استاتیکه کوره غرام حسابله سنوی آدم باشنه
بروجه آتی صرفیات وقوعه کلکده در .

۹۴۰	اسوج	۳۴۰۰	فلمنک
۹۳۳	فرانسه	۲۱۱۰	آمریکا
۹۱۰	روسیه	۱۵۵۰	بلجیکا
۸۵۰	پورتکیز	۱۴۸۵	آلمانیا
۶۸۰	انگلتره	۱۴۰۰	آسترالیا
۶۳۵	ایتالیا	۱۳۵۰	اوستریا و مجارستان
۶۱۰	اسویجره	۱۳۳۵	نوروژ
۵۶۰	اسپانیا	۱۱۲۵	دانیمارقه
۱۰۵۰	قنادا		

خلاصه نوتون صرفیاتی سنوی یوزده بش نسبتده تریاید
ایدبور. (۲۵۰) سنه اول صرفیات عمومی (۵۰,۰۰۰) فرانق
ایکن (۱۰۰) سنه اول (۲۵) میلیون فرانق (۵۰) سنه اول
(۳۵) میلیون. (۲۵) سنه اول (۲۵۰) میلیون (۱۰) سنه اول

(22)

700 milyon frank râddesinde sarfîyât vukû'a gelmiştir.

Fransa'da elli seneden beri müskirât isti'mâli beş, tütün isti'mâli ise on misli terakkî etmiştir.

Bu kadar paralar tütüne verilip de tütüdüleceğine menfa'at-i umûmiye uğrunda sarf edilse sefâletden, ıztırâbdan, felâketden nişâne kalır mı? Elbette kalmaz.

(۷۰۰) میلیون فرانق راده سنده صرفیات وقوعه کلشدر.
 فرانسه ده الی سنده نبری مسکرات استعمالی بش
 توتون استعمالی ایسه اون منلی ترقی ایتشددر .
 بو قدر یارمه لر توتونه و بریلوبده توتودیه جکته منفعت
 عمومیه اوغرنده صرف ایدلسه سفالتدن ، اضطرار بدن ،
 فلا کتدن نشانه قالیرمی ؟ البته قلمز .

(23)

-5-

Tütünün Men'i

Tütün memnûniyet-i umûmiyeyi mûcib olmaksızın intişâr ediyor. Herkes tütünü hem zem hem de isti'mâl eyliyor. Bu i'tiyâd-ı sakîmin önüne bir hâil koymak mümkün olamıyor.

Tütün ilk intişâr etdiği sıralarda her taraftan dehşetle reddolunmuş, isti'mâl edenler şedîden mücâzâta dûçâr edilmiş ise de bu fedâkârlıkların kârgîr-i te'sîri olmayınca herkesi kendi hâline bırakmaktan ve mümkün olduğu kadar bunun fenâlığını herkese ta'lim etmekden başka bir çâre-i hasene kalmamıştır.

İstanbul'da tütün intişâra başladığı zamân her tarafda nefret-i umûmî-yi mûcib olmuş ve şiddetle men'ine çalışılmışdır.

Şeyh İbrahim Efendi, Sultan Mehmed Câmî'-i Şerîfi'nde büyük mübâhaselerde bulunarak, halka va'z u nasîhât ederek tütünün men'i hakkındaki fetvâları câmî'in duvarlarına ta'lîk eder idi.

1030 [1620] senesinde Sultan Osman'ın zamân-ı saltanatlarında tütünün isti'mâli şiddetle men' edildi.

1040 [1630] senesinde Sultan Murad-ı Râbi' hazretleri tütünü

— ۵ —

توتونك منى

توتون ممنونيت عموميه يى موجب اولمىزىن انتشار
ايدىيور. هر كس توتونى هم ذم همده استعمال ايليور .
بواعثياد سقيمك اوكنه بر هائل قويىق نمكن اوله ميور .
توتون ايلك انتشار ايتديكى سره لرد. هر طرفدن
دهشله رد اولمش، استعمال ايدنلر شديدأ مجازاته دوچار
ايدلش ايسه ده بو فدا كارلقلرك كار كير تاثيرى اولينجه
هر كسى كندى حاله بر اققدن و نمكن اولدينى قدر بونك
قنالغى هر كسه تعليم ايتكمكن باشقه بر چاره حسنه قلامشدر.
استانبولده توتون انتشاره باشلادىنى زمان هر طرفده
نفرت عمومى يى موجب اولمش و شدتله منعه چاليشلمشدر.
شيخ ابراهيم افدى سلطان محمد جامع شريفنده بيوك
مباحثه لرد. بولنه رق، خلقه وعظ و نصيحت ايدرك توتونك
منى حقنده كى فتوالرى جامعك ديوارلرينه تعليق
ايدر ايدى .

۱۰۳۰ سنه سنده سلطان عثمانك زمان سلطنتلرنده

توتونك استعمالى شدتله منع ايدلدى .

۱۰۴۰ سنه سنده سلطان مراد رابع حضرتلرى توتونى

(24)

külliyen men‘ ve yasak ederek pek çok âdemleri şiddetle mücâzât etdi. Fakat Şeyhülislâm Bahai Efendi halline fetvâ verdiğiinden ta‘ammüm etdi.

Tütün yalnız millet-i necîbe-i İslâmiye tarafından men‘ edilmeyip hükûmât-ı sâire tarafından da şiddetle men‘ edilmiş idi.

1580 sene-i Mîlâdiyesinde İngiltere Kraliçesi Elizabeth tütün tabakalarını müsâdere etdirdi.

1600'de Papa 8. Urban enfiye çekenleri ve kilisede tütün içenleri aforoz eder idi.

1610'da İngiltere'de tütün kullananlar salb ile mücâzât edilirdi.

1635'de Fransa krallarından 13. Louis tütünün fûrûhtunu eczâcılara vererek mugâyir-i kanûn hareket edenleri şiddetle te'dîb etdi.

17. asır bidâyetinde Rusya İmparatoru Michail Federoviç tütünü şiddetle yasak ederek tiryâkîleri te'dîb etdi.

1638'de meşâhîrden Richelieu fâide ve te'sîrsiz kamçı yerine fâideli vergi ve resmin daha evlâ olduğunu söylemiştir.

کلیاً منع و یساغ ایدرک بک جوق آدملری شدله مجازات
ایندی . فقط شیخ الاسلام بهائی اقدی حله فتوا
ویردیکندن تعیم ایندی .

توتون بالکنز ملت نجیبه اسلامیه طرفندن منع ایدیلوب
حکومات سائر طرفندن ده شدله منع ایدلش ایدی .
۱۵۸۰ سنه میلادیه سنده انکلتره قرالیجهسی الیزابت
توتون طبقه لرینی مصادره ایتدیرردی .

۱۶۰۰ ده پایا سکزننجی اوربان انفیه چکنلری وکلیدساده
توتون اینجلری افوروز ایدر ایدی .
۱۶۱۰ ده انکلتره ده توتون قوللانلر صلب ایله
مجازات ایدیلیردی .

۱۶۳۵ ده فرانسه قرالرنندن ۱۳ نجی لوفی نوتونک
فروختنی اجزاجیلره ویردرک مغایر قاتون حرکت ایدنلری
شدله تادیب ایندی .

۱۷ نجی عصر بدایتنده روسیه ایمپراطوری میشل
فده روویچ توتونی شدله یساغ ایدرک تریاکیلری
تادیب ایندی .

۱۶۳۸ ده مشاهیردن ریشلیو فائده و تاثیرسز قامچی
یرینه فائده لی وبرکو و رسمک دها اولادینقی
سویلمشدر .

(25)

-6-

Tütünün Terkîb ve Havâss-ı Semmiyesi

Tütün yandığı zamân üç mâdde hâsıl olur. Birisi duman, ikincisi zey-tî bir usâre, üçüncüsü de külüdür. Tütün yandığı zamân hâmız-ı karbon, amonyak ve nikotin hâsıl olur. Tütün bir mâdde-i uzviye olduğundan eğer nâ-tâm yanacak olursa bir semm-i şedîd olan hamz-ı karbon ve tâm yanacak olursa fi‘l-i teneffüsü tenkîs eden bilâ-mâ-hâmız-ı karbon hâsıl eder. Bunların her ikisi de hayâta muzırdır. Tütünün ihtirâkında cüz‘î amonyak da hâsıl olur. Hattâ insân sigarayı içerken ekseriyâ gözlerin yaşarması dumanın te’sîrinden ise de kısmen de amonyakın gışâ-yı muhâtî-i enfe te’sîrindendir. Tütünün esâsen hâssası muhaddir yani uyuşdurucu olduğu hâlde cüz‘î mûkız yani uyandırıcı hâssası terkîbindeki bu cüz‘î amonyakdan ileri gelse gerekdir.

El-hâsıl tütün dumanı kısm-ı a‘zamı hamz veya hâmız-ı karbondan ve bir kısmı da amonyak ve nikotinden mahlût bir gazdır.

Asıl tütünün semmi terkîbinde bulunan ve enfiye mûcidi

— ۶ —

توتونک ترکیب و خواص سمیه سی

توتون یاندینی زمان اوچ ماده حاصل اولور. بریسی دومان، ایکنجیسی زیتی برعصاره، اوچنجیسی ده کولیدر. توتون یاندینی زمان حامض قاربون، آمونیاق، و نیقوتین حاصل اولور. توتون بر ماده عضویه اولد یغندن اکر ناتام یانه جق اولورسه بر سم شدید اولان حمض قاربون و تام یانه جق اولورسه فعل تنفسی تنقیص ایدن بلا ماحامض قاربون حاصل ایدر. بونلرک هر ایکسی ده حیاته مضر در. توتونک احتراقده جزئی آمونیاق ده حاصل اولور. حتی انسان سیغاره بی ایجرکن اکثر یا کوزلرک یا شارسی دومانک تاثیرندن ایسه ده قهلم ده آمونیاقک غشای مخاطی انفه تاثیر ننددر. توتونک اساساً خاصه سی غدر یعنی اوبوشدیریعی اولدینی حالد جزئی موقظ یعنی اویاندیریعی خاصه سی ترکیبده کی بوجزئی آمونیاقدن ایلری کلسه کر کدر.

الحاصل توتون دومان قس اعظمی حمض و یا حامض قاربوندن و بر قس ده آمونیاق و نیقوتیندن مخلوط بر غازدر.

اصل توتونک سعی ترکیبده بولان و انقبه موجدی

(26)

Nicot'un ismini ihtâr için nikotin denilen mâddedir. Nikotin tütünün zer' olunduğu arâzîye ve dûçâr olduğu istihzârâtın tenevvü'üne göre yüzde birden ona kadar tahavvül eder. Kimyâger Malapart yüz gram tütün dumanında dokuz gram nikotin bulmuştur.

Nikotin lezzeti gâyet muharrik, râyihası gâyet harîf, tayyâr bir mâ-yi'dir. Birkaç damlası tebâhhur etmiş bir odada nefes almak güçdür. Nikotin beş miligramlık bir damlası orta boyda bir köpeği itlâf eder. Nikotinin alâim-i tesemmümiyesi hâmız-ı kıyanus-ı mâ' ile akunitin yani kurdboğan otunun alâim-i tesemmümiyesinin aynıdır. Bu iki semm-i şedîdin sür'at ve te'sîrine mu'âdil olmak üzere icrâ-yı te'sîr eder. Az mikdârda nikotinin teneffüsü bir kuşu itlâfa kâfidir. Nikotinlenmiş hayvânâtın ensice ve kanlarında havâss-ı semmiye mevcûddur. Nikotin a'sâb-ı muharrikeyi felce getirerek helâk eder. Baş dönmesi, kay, ra'şe gibi alâim-i tesemmümiye vererek adalâta felc târî olarak ihtinâk hâsıl olur. Nikotin ziyâde bir harâretin taht-ı te'sîrinde lutidine, picoline, collidine, pyridine gibi esâsât-ı sâire-i tayyâreye istihâle eder. Bunların te'sîratı nikotine müşâbih ise de ondan daha az şedîddir.

نیقوتنک اسمی اخطار ایچون نیقوتین دینلن ماده در .
نیقوتین توتونک زرع اولندی اراضی به و دوچار اولدی
استحضار اتمک تنوعه کوره یوزده بردن اونه قدر تحول
ایدر . کیمیا کر مالابار یوز غرام توتون دوماننده طقوز
غرام نیقوتین بولشد .

نیقوتین لذتی غایت محرق ، رایحه سی غایت خریف ،
طیار بر مایع در . برقاج دامله سی تجر ایتمش بر او طه ده نفس
آلمق کوجدر . نیقوتینک بش میلیر املق بر دامله سی
اورنه بویده بر کوبکی اتلاف ایدر . نیقوتینک علامت تسمیه سی
حامض کیانوس ما ابله آقوتین یعنی قورد بوغان اوتنک
علامت تسمیه سنک عیلیدر . بو ابکی سم شدیدک سرعت
و تاثیرینه معادل اولمق اوزره اجرای تاثیر ایدر . آز
مقدارده نیقوتینک تنفسی بر قوشی اتلافه کافیدر . نیقوتینلنمش
حیواناتک انسجه و قانلرنده خواص سمیه موجوددر .
نیقوتین اعصاب محرکه نی فلجه کتیره رک هلاک ایدر .
باش دوغمی ، قی ، رعشه کبی علامت تسمیه و بره رک عضلاته
فلیج طاری اوله رق احتیاق حاصل اولور . نیقوتین زیاده
بر حرارتک تحت تاثیرنده : Lutidine, picoline
pyridine, collidine کبی اساسات سائر طیاره به استحاله
ایدر . بونلرک تاثیرانی نیقوتینه مشابه ایهده آندندها آزشدیددر .

(27)

Tütünün dumanı bütün dumanlardan ziyâde insânı tesmîm eder. Haşlanmış tütünün suyu bir köpeğe içirilecek olsa o anda helâk eyler.

İki Felemenkli kimin daha çok tütün içeceği mübâhasesine girişmişler. Birisi 17, diğeri 18 pipo içmiş. İkisi de nüzûle uğrayarak biri o anda diğeri 3 sâ'at sonra teslîm-i rûh etmiştir.

Doktor Chomel'in müşâhedesine göre tütünün uzakdan da te'sîr-i semmîsi vardır. Bir tütüncü tütün yaprakları serilmiş olan bir odaya iki kız çocuğunu yatırmış, sabâhleyin ikisini de bî-rûh olarak bulmuştur.

Tütün fabrikalarında çalışan ameleler alışincaya kadar ilk altı hafta zarfında bulantı, kay, sancı, baş dönmesi gibi alâim-i tesemmümiye ve orada bulundukları müddetçe kesret-i tebevül, vücûdun hey'et-i umûmiyesinin tagayyürüne delâlet eden beniz solgunluğu, kesiklik ve daha bir takım alâim-i maraziye ızhâr ederler.

Tütünü ilk içenlerde evvelen "sekr-i nikotinî" (ivresse nicotique) hâsıl olup ba'dehû baş dönmesi, bulantı, kay ile müterâfık "tesemmüm-i nikotinî" (empoisonnement nicotique) zuhûra gelir.

توتونك دومانى بوتون دومانلردن زياته انسانى تسميم ايدر . حاشالانمش توتونك سوينى بر كويكك ايجيريله جك اولسه او آنده هلاك ايلر .

ايكى فلمنكلى كيمك دها چوق توتون ايجيه جكى مباحنه سه كرشمش بر يسي ۱۷ ، ديكرى ۱۸ پيا ايجمش ايكي سي ده نزوله اوغرايه رق برى او آنده ديكرى ۳ ساعت سوكره تسليم روح ايتمشدر .

دوقوروشوملك مشاهده سه كوره توتونك اوزاقدن ده تاثير سميسى واردر . بر توتونجى توتون ياراقلى سرلمش اولان بر اولطيه ايكى قيز چوجنى ياتيرمش صباحين ايكي سي ده بي روح اوله رق بولمشدر .

توتون قابرقه لرند چاليشان عمللر آليشنجيه قدر ايلك آلى هفته طرفده بولاتى ، قى ، صانجى ، باش دونمى كچى علامت تسميه و اوراده بواندقلى مدنجه كتر تبول ، وجودك هيت عموميه سنك تغيرينه دلالت ايدن بگنز سولفونلفى ، كيسكك و دها بر طاقم علامت مرضيه اظهار ايدرلر .

توتونى ايلك ايجنلرده اولاً « سكر نيقتوينى - ivresse nicotique » حاصل اولوب بعدد بش دونمى ، بولاتى ، قى ابله مترافق « تسم نيقتوينى empoisonnement nicotique » ظهوره كير .

(28)

Tütün içen kadınlarda ıskât-ı cenîn kesîrû'l-vukû'dur.

Tütün içen çocuklarda vefeyât daha çokdur.

Kanlı bir yara üzerine konulan bir tutam tütün bir öküzü itlâf etmiştir. Gümüşsuyu Hastahânesi'nde tebdîl-i havâyâ gitmek için zayıflamak niyetiyle nargile suyu içmiş bir asker birkaç sâ'at sonra vefât eylemiştir.

Bir zât intihâr kasdıyla nikotin içmiş ve o anda ölmüştür. Enfiye çeken bir asker nüzûlden ölmüştür.

Başındaki keli iyi etmek üzere üç çocuğun başına tütün tozu ekmişler. Zavallıların üçünü de ademe göndermişlerdir.

Yakın zamânlarda tütünün terkîbindeki nikotini çıkararak mahzûrunu bertaraf etmeğe çalışıyorlarsa da bununla tütünün mahzûru bertaraf edilemez. Çünkü tütünün hey'et-i umûmiyesi bir semdir. Doktor Gustave le Bon'un taharriyâtına göre tütün dumanı nikotinden mâ'adâ hamz-ı karbon, asid prüsik (acide prussique) ve bir takım şibh-i kaleviyâtдан ibâret sümûm-ı şedîdeyi; Littré'ye göre tütün nebâtının yaprakları potas, kils ve amonyakın muhtelif milh-i esâsîlerini, nikotiyanin (nicotianine), nikotin (nicotine) gibi şibh-i kaleviyâtı; hâımız-ı tüffâh, hâımız-ı hummâz, hâımız-ı limon gibi hâımızât-ı uzviyeyi hâvîdir. Bunların hepsi de sem, hepsi de muhrib-i hayâtdır.

توتون ایچن قادینلرده اسقاط جنین کثیر الوقوعدر.
 توتون ایچن جوجقلرده وفيات دها جوقدر .
 قانلی بریاره اوزرینه قونیلن برطونام توتون براوکوزی
 اتلاف ایتمشد . کوش صوبی خسته خانه سنده تېدبا، وایه
 کیمک ایچون ضعیفلامق نیتله ناکيله صوبی ایچمش بر
 عسکر بر قاج ساعت سوکره وفات ایلمشدر .
 بر ذات اتخار قصدیه نیتوتین ایچمش و او آنده اولمشدر .
 انفیجک بر عسکر نزولدن اولمشدر .
 باشنده کی کلی ای ایتمک اوزره اوچ جوجفک باشنه توتون
 نوزی اکمشر زواللیرک او جفی ده عدمه کوندر مشلدر .
 یقین زمانلرده توتونک ترکینده کی نیتوتینی جیقارهرق
 محذوری بر طرف ایتمکک جالیشیورلر سه ده بونککه توتونک
 محذوری بر طرف ایدیه من . چونکه توتونک هیئت
 عمومیه سی بر سمدر . دو قنور کوستا و لو بونکک تحریاتنه کوره
 توتون دومانئ نیتوتیندن ماعدا حمض قاربون ،
 «آسید پروسیک» Acide prussique . و بر طاقم شبه قلویاتدن
 عبارت سموم شدیدیه بی ؛ لیتربه کوره توتون نباتنک یار اقلری
 پوتاس ، کلس و آمونیاقک مختلف ملح اساسیلری ؛ نیتوتیانین
 nicotianine ، نیتوتین nicotine کی شبه قلوئیانی ؛ حامض
 نفاح ، حامض حماض ، حامض لیچون کی حامضات عضویه بی
 حاویدر . بونلرک هپسی ده سم ، هپسی ده مخرب حیاتدر .

(29)

-7-

Tütünün Mazarratı

Tütün muzırdır. Çünkü ihtiyâcât-ı tabî'iyeden değildir. İhtiyâc-ı tabî'iyeden olmayan her şeyi ihtiyâc edinmek hem muzır hem de mühlikdir. İhtiyâc-ı tabî'î şerâit-i hayâtın rükn-i aslîsini teşkîl eden şeylerdir. Yemek, içmek, giymek gibi her birisi idâme-i hayâtımızı te'mîn eden ihtiyâcât bile gâyet basît bir sûretde ihzâr edilmelidir. İhtiyâcımız olmayan bir şeyi ihtiyâc edinmekden daha büyük tedbîrsizlik olabilir mi? İnsân dâimâ ihtiyâcât-ı tabî'iyeden olan ihtiyâcât-ı mâddiyesini bile tahdîd etmeğe, tedârîki sehîl, icrâsı mümkün, masrafı az bir hâle koymağa çalışmalıdır. İhtiyâcât-ı tabî'îye ve mecbûriyenin böyle olması lâzım gelirken nerede kaldı ki ihtiyâcımız olmayan bir şeyi ihtiyâc hâline koyup da onların zîr-i tahakkümünde bulunmak, iktidâr-ı mâddîmizin bir kısmını da oraya taksîm ve sarf etmek câiz olabilsin?... Şu kadar diyebiliriz ki ihtiyâcât-ı tabî'iyemiz pek az ve pek mahdûd olup hemen herkesin onu sühûletle tedârik ve tesviyesi mümkündür. Bugün ihtiyâcâtımızı tesviyeden acımız ise bir takım ihtiyâcât-ı

- ۷ -

توتونك مضرتى

توتون مضر در. چونكه احتیاجات طبعیه دن دكدر. احتیاج طبعیه دن اولیان مرضی احتیاج ابدنك هم مضر، هم ده مهلكدر. احتیاج طبعی شرائط حیاتك ركن اصلیه فی تشکیل ابدن شیردر. یتك، اینجمنك، كیمك كبی هر بر بی ادامه حیاتمزی تأمین ابدن احتیاجات بیله غایت بسط بر صورتده احتضار ابدنلیدر. احتیاج جز اولیان بر شی احتیاج ابدنكدن دها بیوك تدبیر منزلك اوله بیلیرمی؟ انسان دائما احتیاجات طبعیه دن اولان احتیاجات ماده سهی بیله تحبید اتمك، تداركی سهیل، اجرائی ممکن، مصرفی آز بر حاله قویقه جالشعلیدر. احتیاجات طبعیه و مجبوریه نك بویه اولسی لازم كلیركن زرده قالدی كه احتیاج جز اولیان بر شی احتیاج حاله قیوبده اونلرك زیر تحكمنده بولنق، اقتدار مادیمزك بر قسمی ده اورایه تقسیم و صرف اتمك جائز اوله بیلسون؟ . . . شوقدر دیه بیلیركه احتیاجات طبعیه مزك آز و بك محدود اولوب همان هر كسك اونى سهولته تدارك و تسویه سی ممكندر. بوكون احتیاجاتمزی تسویه دن عجز من ایسه بر طاقم احتیاجات

(30)

gayr-ı tabî'iyeyi daha doğrusu eşya-yı gayr-ı lâzıme-yi ihtiyâc edinerek onları da aynı zamânda tedârik ve tesviyeye çalışmak ve ihtiyâcât-ı tabî'iyeye sarfı lâzım gelen iktidâr-ı şahsîmizi taksîm ederek her ikisini de tedârikde âciz kalmaktan ibâretdir. Bugün lâzım gayr-ı müfârık hâline giren ve ihtiyâcât-ı umûmiyemiz sırasına geçen eşyâyı gözümüzün önüne getirip de tabî'îlerini gayr-ı tabî'îlerinden yani lüzûmlularını lüzûmsuzlarından birer birer ayırsak, şerâit-i hayâtiyemizden olanları bir yere koyup fazlaları atsak acabâ kaç şey'-i tabî'îye bedel kaç yüz şey'-i gayr-ı tabî'î meydana çıkmaz?!...

İşte tütün de hâric ez-ihtiyâc olan şeylerdendir. Tütün ihtiyâc-ı tabî'iyemizden olmadığı hâlde niçin biz onu bir ihtiyâc edinelim, niçin onun boyunduruğu altına girelim? Bu büyük bir kabâhat, bir nakîsa değil midir?

Taş, toprak, hâne yapmak husûsunda birer ihtiyâc-ı tabî'îdir. Fakat tütün öyle de değil. Tütün yalnız bir ihtiyâc-ı gayr-ı tabî'î olduğu hâlde isti'mâl edilmesiyle de kalmaz. Şahsa, keseye, sıhhate, hayâta el-hâsıl umûma âid nice nice mazarrâtı da var.

*

* *

غیر طبیعی بی دها دوغروسی اشیاى غیر لازمی احتیاج
ایدینه رک اونلری ده عین زمانده تدارک و تسویه به جالشق
و احتیاجات طبیعی به صرفی لازم کلن اقتدار شخصیمزى
تقسیم ایدرک هر ایکسنى ده تدارکده عاجز قالمقدن عبارتدره .
بوکون لازم غیر مفارق حاله کبرن و احتیاجات عمومیه مز
صرمته بکن اشیاى کوزمرك اوکنه کتیر و بده طبیعیلى
غیر طبیعیلىندن یعنی لزوملىلىرى لزومسزلىندن برر برر
آیرسق ، شرائط حیاتیه مزدن اولانلری برره قیوب
فضله لری آنسق عییا قاج شى* طبیی به بدل قاج یوزشى*
غیر طبیی میدانه چیقمز ؟ ! . . .

ایشته توتونده خارج از احتیاج اولان شیرلدندر .
توتون احتیاج طبیعی مزدن اولدینی حالده نیچون بز اوئی
بر احتیاج ایدینه لم ، نیچون اونک بویوندوروغی آلتیه
کیره لم . بویوک بر قباحت ، بر نقیصه دکلیدر ؟ . . .
طاش ، طوبراق خانه یا ییلق خصوصنده برر احتیاج
طییمیدر . فقط توتون او یله ده دکل . توتون بالکنز بر احتیاج
غیر طبیی اولدینی حالده استعمال ایدلمسیه ده قالمازه . شخصه ،
کیسه به ، سخته ، حیاته الحاصل عمومیه عائد نیجه نیجه
مضرانى ده وار .

(31)

Tütünün mazarrâtını hakkıyla îzâh edebilmek için iki noktadan nazar-ı i'tibâra alalım: Biri şahsa, diğeri umûma olan zararıdır.

Tütünün şahsa olan zararı para ile belâyı satın almak kabîlindendir. Tütünü isti'mâl eden kimse yalnız boş yere para vermekle kalmıyor, parası mukâbilinde zehirlenmek için bir zehir satın alıyor. İnsân en ufak bir şeyde bile sıhhatinin, hayâtının kadrini bilip muhâfazasına çalışıyor da kendi eli ile onu harâb edecek bir semmi satın aldığıнын farkına varmak istemiyor.

Bir insânın müddet-i hayâtında tütüne verdiği parayı hesâb edenler olmuştur. Bir insân en azından yevmiye bir kuruşluk tütün içse senede üç yüz altmış altı kuruş eder. Elli senelik vasatî bir hayâtın kırk senesi zarfında içmiş olsa yüz elli ($366 \times 40 = 14.640$) lira eder.

Acabâ tütün içen kimselerden kaç tanesini bilirsiniz ki öldükden sonra âile ve çocuklarına bu kadar bir mîrâs terk etsin? Kalan mîrâsın çoğu hâne ve müştemilât-ı beytiyeden ibâret olur ki onlar da ekseriyâ bu kadar tutmaz. Fakat bir kimse

توتونک مضراتی حقیقه ایضاح ایدمه بیلیمک ایچون
ایکی نقطه دن نظر اعتباره آلهلم : بری شخصه ، دیکری
عمومه اولان ضرریدر .

توتونک شخصه اولان ضرری باره ایله بلایی ساتون
آلمق قیلندندر . توتونی استعمال ایدن کیمسه یالکیز
بوش یره باره و برمکه قالمیور ، باره‌سی مقابله زهرلیمک
ایچون بر زهر ساتون آلیور . انسان اگ اوفق بر شیده
بیله صحتک ، حیاتک قدرینی بیلوب محافظه‌سنه
چالیشیورده کندی ایله اونی خراب ایدمه جک برسی
ساتون آلدیغک فرق و ارمق ایستمیور .

بر انسانک مدت حیاتنده توتونه ویردیگی باره‌نی
حساب ایدنلر اولمشدر . بر انسان اگ آزندن یومیه
بر غروشاق توتون ایجه سنهده اوجیوز آلتش آلتی
غروش ایدر . الی سنهک وسطی بر حیاتک فرق سنه‌سی
ظرفنده ایچمش اولسه $366 \times 40 = 14640$ یوزاللی
لیرا ایدر .

عجیا توتون ایچن کیمسه لردن قاج دانه‌سی بیلورسکزکه
اولدکدن سوکره عائله و جوجقلرینه بوقدر بر میراث ترک
ایتسون ؟ قالان میراثک جوغی خانه و مشتملات بیتیه دن
عبارت اولورکه اونلرده اکثریا بوقدر طوتنمز . فقط بر کیمسه

(32)

tütüne bu kadar parayı vereceği yerde o paraları bir yere biriktirse hiç olmazsa âilesine nakden bu kadar bir meblağ terk etmiş olmaz mı? Haydi, terk etmesin de hayâtında kendi nefesine sarf etsin, fakat hiç olmazsa kendi ve hemcinsleri için netîcesinde bir menfa‘ati mûcib olacak şeye sarf etsin. Şahsı, umûmu mûcib-i mazarrat olan böyle bir şeye bu kadar paranın sarf edilmesine kim cevâz verebilir, kim rûy-ı rızâ gösterir?

Bâ-hûsus biz vasatîsini de almadık, en azından hesâb etdik. Hattâ o paranın fâizini bile işin içine katmadık. Ya nâzenînim zıvanalılardan yev-miye birkaç paket yuvarlayanlara ne demeli? Onlar şu hesâbın on, yirmi misline kadar da çıkarlar ki sarfiyât binlerce lirayı tecâvüz eder.

Evlâd u ıyâlinin sa‘âdet-i hâlini mûcib olacak bir meblağı terk etmek şöyle dursun, parasıyla aldığı illetleri irsen terk edenlere ne demeli? Teessüf, sad hezâr teessüf!

Tütün uzviyete pek fenâ te’sîr eder. Her a‘zâya, her havâssa, her hastalığa ayrı ayrı te’sîr eder. Dimâğ, a’sâb, göz, kulak, akciğer, kalb, ağız, mi‘de, bağırsak, böbrek, mesâne, kan hastalıkları,

توتونه بوقدر باره‌نی ویره‌جکی برده او باره‌لری بر یره
بریکدیره هیچ اولمزه عائله‌سه نقداً بوقدر بر مبلغ ترك
ایتمش اولماز می؟ هابدی ترك ایتمسونده حیانتده کندی
نفسه صرف ایسون فقط هیچ اولمزه کندی وهم
جنس‌لری ایچون نتیجه‌سنده بر منفعتی موجب اوله‌جق شیشه
صرف ایسون . شخصی ، عمومی موجب . ضررت اولان
بویله بر شیشه بوقدر باره‌نك صرف ایلمسه کیم جواز
ویره بیلیر ، کیم روی رضا کوستر ؟ . . .

باخصوص بز وسطی‌سیده آلمدق اك آزدن حساب
ایتدك . حتی او باره‌نك فائضی بیله ایشك ایچنه قانمدق .
یا نازنینم زیوانه لیلردن یومیه بر قاج باکت یوارلایانلره
نه دیملی؟.. اونلر شو حسابك اون ، یکر می مثله قدرده
جیقارلر که صرفیات بیکلرجه لیرانی تجاوز ایدر .

اولاد و عیالتك سعادت حالی موجب اوله‌جق بر مبلنی
ترك ایتمك شویله طور سون باره‌سیله آلدینی علنلری
ارنآ ترك ایدنلره نه دیملی؟! تأسف صد هزار تأسف!..
توتون عضویته بك فنا تاثیر ایدر . هر اعضاییه ،
هر حواسه ، هر خسته‌لغه آیری آیری تاثیر ایدر . دماغ ،
اعصاب ، کوز ، قولاق ، آق جگر ، قلب ، آغز ،
معدة ، باغ‌صاق ، بوبرك ، مثانه ، قان خسته‌لقلری ،

(33)

gangren, uyuşukluk, hezeyân-ı mürte‘iş, nüzûl, sar‘a, hamâkat, cinnet vesâire gibi nice nice emrâzı mûcib olur. Tütün hâfızayı mahv ve aklı tenkîs eyler.

Nikotin, tütünün duman ve usâresiyle berâber intişâr eder. Dumanıyla ciğerlere dühûl, usâresiyle dudaklardan, ağızdan mass olur, vücûdu zehirler, kanı bozar. Fî‘l-i teneffüsle kanı temizlemek için dâimâ sâf havâ almağa, temessül ve muzâdd-ı temessül netîcesiyle hâmız-ı karbonla meşbû‘ olan kanın hâmız-ı karbonunu dışarı tard etmeğe mecbûruz. Bu fî‘l-i teneffüs havâ-yı huveysalî denilen huveysalât-ı ri‘eviyedeki havâ ile kandaki hâmız-ı karbonun ihtilâf-ı tazyîkinden ileri gelir. Eğer biz huveysalât-ı ri‘eviyeyi de sigara dumanıyla yani diğer bir hâmız-ı karbonla imlâ edersek tabî‘î tazyîk-i dâhilî ve hâricî müsâvî olacağından fî‘l-i teneffüs lâyıkiyla vukû‘a gelemiz. Hayâtın şerâitinden biri ve en mühimmi ise fî‘l-i teneffüsdür. İnsân bir dakîka nefes almadan duramaz. Şu hâlde böyle pis bir dumanla bu kıymetdâr fî‘li haleldâr edersek netîce neye varır? Teneffüs azalır. Teneffüs azalınca iştiâ da azalır. İштиâ da azalınca yemeklerden istifâde edilemez. Vücûd inhitâta yüz

غانفرن ، اوبوشوقلق ، هذبان مرتعش ، نزول ،
صرعه ، حماقت ، جنت و سائرہ کچی نیجہ نیجہ
امراضی موجب اولور . توتون حافطہ بی محو و عقلی
تنقیص ایلر .

نیقوتین توتونک دومان و عصاره سیله برابر انتشار ایدر .
دومانیه جکر لرہ دخول ، عصاره سیله دوداقلردن ، اغزردن
مص اولور ، وجودی زهر لرہ قانی بوزار . فعل تنفسله
قانی تمیزلک ایچون دائما صاف هوا آلمنه ، تمیل و مضاد
تمیل نتیجه سیله حامض قاربونله مشبوع اولان قانک حامض
قاربوتی دیشاری طرد ایتمکک مجبور ز . بو فعل تنفس هوا ی
حوایلی ذیلن حویصلات رتوبه ده کی هوا ایله قانده کی حامض
قاربونک اختلاف تضییقندن ایلری کلیر . اگر بز حویصلات
رتوبه بی ده سیغاره دومانیه یعنی دیگر بر حامض قاربونله
املا ایدر سه ک طبیعی تضییق داخلی و خارجی مساوی
اوله جفندن فعل تنفس لایقوله وقوعه کله مز . حیاتک
شرائطندن بری واک مهمی ایسه فعل تنفسدر . انسان
بر دقیقه نفس المہدن دور مز . شو حالده بویله پس بر
دومانله بوقیمتدار فعلی خللدار ایدر سه ک نتیجه نهیه وارر .
تنفس آزالیر . تنفس آزالنجه اشتہاده آزالیر . اشتہاده
آزالنجه بمککدرن استفاده ایدیه مز . وجود انحطاطه یوز

(34)

tutar, hayât ve sıhhat de bozulur. Hayât, sıhhat olmayınca dünyevî, uhrevî hiçbir sa'âdet de elde edilemez. Binâenaleyh tütün kendi gibi bizi de tütüdür. Bundan başka havâ boruları hilkaten o kadar nâzik yapılmıştır ki oraya sâf havâdan başka hiçbir şeyin girmesi câiz değildir. Havâ borularına bir-iki damla su girse derhâl insân telef olur. Fizyolojihânede bir köpeğin hançeresini delip bir-iki damla su veya kloroform damlatmakla derhâl telef olduğunu müte'addid kere yaptık.

Sigaranın dumanı ağızlığın içine bu kadar pislikleri doldurduğu hâlde şiryân-ı şezen, kasabât ve huveysalât-ı ri'eviyeyi hiç boş bırakır mı? Havâ boruları derûnunda ehdâb-ı mütehezzize denilen gâyet ince tüyler vardır ki bunlar havâ ile giren tozları, mikrobları vesâir ifrâzâtı hârice tard etmek vazîfesiyle mükellefdir. Tütünün zifti bunları o vazîfelerinden mu'attal eder. Çünkü onların üzerine sıvanır, birbirine yapışdırır, havâ borularının derûnunu doldurur.

Câninin birisi bir herîfî her ne hâl ise boğazından kesmiş. Rüfekâdan birisini mu'âyeneye celb etmişler. Maktûl

طوتار، حیات و صحت ده بوزیلور . حیات ، صحت اولمینگچه
 دنیوی، اخروی هیچ بر سعادت ده آله ایدیه مز . بنا، علیه
 توتون کندی کبی بزی ده توتودور . بوندن باشقه هوا
 بورولری خلقه اوقدر نازک یالامشدرکه اورابه صاف
 هوا دن باشقه هیچ بر شیتک کبرمسی جائز دکلدور . هوا
 بورولرینه برایکی دامله سو کیرسه در حال انسان تلف
 اولور . فیزیولوژی خانه ده بر کوپکک خنجره سنی ده لوب
 برایکی دامله سو ویا قلور و فورم داملتمغله در حال تلف
 اولدیفنی متعدد کره بایدق .

سیغارمک دومان آغزلک ایچنه بو قدر پس لکری
 دولدیردینی حالد شریان شرن ، قصبات و حویصلات
 رتوبه پی هیچ بوش بر افرمی ؛ هوا بورولری دروننده
 اهداب متهمزه دنیلن غایت ایچنه تویلر واردر که
 بونلر هوا ایله کیرن توزلری، میقروبلری و سائر افراتی
 خارجه طرد ایتمک وظیفه سیله مکلفدر . توتونک زفتی
 بونلری او وظیفه لرندن معطل ایدر . چونکه اونلرک
 اوزرینه صیوانیر، بر برینه یاشدیرر . هوا بورولریتک
 درونتی دولدیرر .

جانتک بریسی بر حرینی هر نه حال ایسه بوغازندن
 کمش ، رفتادن بریسی معاینه به جلب ایتملر ؛ مقنول

(35)

ziyâdesiyle tütün isti'mâl ettiğiinden havâ borularının bir ağızlığın içinden hiçbir farkı olmadığını ve ta'rîfe sığmayacak derecede gâyet pis ve kerîh kokduğunu nakletmiştir. El-hâsıl tütün dumanının teneffüs borularından geçmesi pek muzır ve pek mühlikdir. İnsânı nefes darlığına, nezle-i sadriyeye uğratar.

Anadolu'da maskat-ı re'sim olan Yozgad şehrinde tütün içenle tütün içmeyen iki kimse kimin daha çok koşacağı mübâhasesine girişdiler. Bir de tütün içen iki adım gitmeden çifte soluğa binerek hareketden bî-tâb kaldı. Tütün içenlerin göğsündeki hışırtıyı herkes bilir.

Tütün dumanının diş etlerine ve dişlere de pek fenâ te'siri vardır. Dişleri sarartıp letâfet-i tabî'iyelerini giderir. Onların vaktinden evvel çürümesine, mahv u helâk olmasına bâdî olur. Bunu teslîm için tütün içenlere bakınız; hemen hepsinin ya dişi ağrıyor veya dişi çürümüş ve düşmüştür. Ağızından gelen müstekreh koku da fazla. Dişler vücûda pek büyük hizmet eder. Çiğnemeksizin yenilen yemekler hazm olmaz. Sû-i hazm ile mi'de bozulur. Hummeyât inkırâza yüz tutar.

زیاده سیله توتون استعمال ایتدیکندن هوا بورولرینک
بر آغزلاک ایچندن هیچ بر قرئی اولمیدینی و آمریقه
سیغمه جق درجده غایت پس و کر به قوقدینی نقل
ایتمشدر. الحاصل توتون دوماننک تنفس بورولرندن
کچسى بك مضر و بك مهلكدر. انسانى نفس دارلغه ،
نزله صدر به اوغرادير .

آناطولیده مسقط رأس اولان بوزغاد شهرنده توتون
ایچله توتون ایچمین ایکی کیمسه کیمک دها چوق
قوشه جنى مباحنه نه کیرشدیلر. برده توتون ایچن ایکی
آدیم کیمه دن چیفته صولوغه ینه رك حرکندن یئتاب
قالدی. توتون ایچنلرك كو كسندهكى حیشیرنى هرکس بیلیر.
توتون دوماننک دیش اتلرینه و دیشلرده بك فنا
تأثرى واردر . دیشلری صراردوب لطافت طبعیه لرینى
کیدهر . آنلرك وقتدن اول چورومسنة ، محو وهلاك
اولمسه بادی اولور . بونى تسلیم ایچون توتون ایچنلره
باقیکیز: همان هیسنک یادینى آغرییور و یادینى چورومش
ودوشمشدر. آغزندن کلن مستکره قوقوده فضلله . دیشلر
وجوده بك بیوک خدمت ایدر . جینه مکسزین ییلن
یمکله هضم اولمز . سو. هضم ایله معده بوزولور. حیات
انقراضه یوز ملونار .

(36)

Vücûddaki a'zânın hepsinin birbirine irtibât ve münâsebât-ı tâmmesi vardır. Birisi vazîfesini icrâ etmese veya fenâ icrâ etse hepsi vazîfelerinde müşkilât çeker, icrâ ve îfâ edemezler. Meselâ mi'de dişler tarafından iyice ezilmiş bir gıdâyı hazma müekkeldir. Dişlerin vazîfesini mi'de ve mi'de-nin vazîfesini de dişler göremez. Uzviyet taksîm-i a'mâlde pek âhenkdâr-
dır. Fakat her a'zâ kendi vazîfesinde zerre kadar bile tekâsül görmemelidir ki âhenk ve intizâm-ı hayât devâm edebilsin. Dişler tütün ile çürürse isterse mi'de sağlam olsun, kaç para eder?

Ağız ve dudakdaki karhaların bül'ûm ve hançeredeki iltihâbların he-men kâffesi tütünden ileri gelir. Tütün ilk mahall-i dühûl olan bu uzuvları ziyâde zedeler, onları her türlü hastalıklara, iltihâblara müsta'id kılar.

Tütün dumanı havâssın hepsine ayrı ayrı icrâ-yı te'sîr eder. Gözler dumanın te'sîriyle sulanır, hastalanır. Bilhâssa nikotinli olan sigara dumanı yüzü ve gözleri tahrîş eder. Bunun netîcesiyle onları teşkîl eden hücerât yıpranır. Binâenaleyh echize-i havâs bozulur. El-hâsıl tütün insânı kör eder. "Beş sene zarfında tütünün

وجودده کی اعضائک هېستک بربرینه ارتباط و مناسبات
 نامه سی واردر . بریسی وظیفه سی اجرا ایتمسه و یا فنا
 اجرا ایتمسه هېسی وظیفه لرنده مشکلات چکر ، اجرا
 وایضا ایده مزلر . مثلا معده دیشلر طرفدن ایجه ازلش
 برغدای هضمه مؤکدر . دیشلرک وظیفه سی معده
 و معدنک وظیفه سی ده دیشلر کوره مز ، عضویت تقسیم
 اعمالده پک آهنگداردر . فقط هر اعضا کندی وظیفه سنده
 ذره قدر بیه تکامل کوستر مهملیدر که آهنگ و انتظام
 حیات دوام ایده بیلسون . دیشلر توتون ایله چورر سه
 ایستره معده صاغلام اولسون قاج پاره ایدر .

آغز و دوداقده کی قره لک بلعوم و خنجره ده کی
 النهابلرک همان کافه سی توتوندن ایلری کلیر . توتون ابلک
 محل دخول اولان بو عضولری زیاده زده لر . اونلری
 هر درلو خسته لقلره ، النهابلره مستعد قیلار .

توتون دومانای حواسک هېسته آیری آیری اجرای
 تاثیر ایدر . کوزلر دومانک تاثیر بیه سولانیر ، خسته لیر .
 بالخاصه نیقوتینلی اولان سیغاره دومانای یوزی و کوزلری
 تخریش ایدر . بونک نتیجه سیله اونلری تشکیل ایدن حجرات
 پیرانیر . بناء علیه اجهزة حواس بوزولور . الحاصل
 توتون انسانی کور ایدر . ه بش سینه ظرفنده توتونک

(37)

kesret-i isti'mâliyle gözlerine kara su inmiş 600 bîçâre gördüm (Kehhâl Desmarres)"

Tütün dumanı emrâz-ı üzniyenin hepsinde zî-medhâldır. Nefîr-i ös-takiden üzn-i mütevassıta girerek gışâ-yı tablın üzerinde ziftler birikir, hassâsiyet-i üzn zâil olur. El-hâsıl tütün insânı sağır eder.

Tütün hiss-i zâika ve şâmmeyi de izâle eder. Bunlara hizmet eden a'sâbı felce uğratar, mahv eder. Ağızdaki iltihâblara sebep olur. Dil üzerinde "seretân-ı lisân" denilen karha-i müdhişe hâsıl olur. İnsân, hiss-i zâika ve şâmmе olmayınca lezzetle yemek yiyemez. En lezîz yemekler bu hisler olmazsa saman gibi gelir. Hilkat hiçbir havâssı, hiçbir uzvu fazla yaratmamışdır. Yaradılışda bir âhenk vardır. Fakat biz kendi elimizle o âhengi bozarsak sonra seyyi'esini çekeriz.

Tütün en ziyâde a'sâba te'sîr eder. A'sâba te'sîr ettiğini anlamak için gâyet aç iken bir sigara içmek kâfidir. Çünkü tütün hiss-i cû'u tenkîs u izâle eder. Tütünün hiss-i cû'u tenkîs etmesi mezkûr hisse hâdim olan a'sâbı mahv u ibtâl ve felc etmesindendir. Bu da nikotinden ileri gelir.

كثرت استعمالیه كوزلربنه قره صو ایش (۶۰۰) پیچاره
كوردوم (كحال دسر) *

توتون دومانى امراض اذنيهك هپستده ذى مدخلدر.
نفیر اوستا كیدن اذن متو-سطه كیرهك غشای طبلك
اوزرنده زینتلیریكیر، حساسیت اذن زائل اولور. الحاصل
توتون انسانى صاعقه ایدر .

توتون حس ذائقه وشامه‌بی‌ده ازاله ایدر . بونلره
خدمت ایدن اعصابی فلجه اوغرادر، عحو ایدر. آغزده‌کی
التهابلره سبب اولور. دیل اوزرنده «سرطان لسان» دنیلن
قرحه مدته حاصل اولور. انسان ، حس ذائقه وشامه
اولمینجه لذتله یك بیه‌مز. انك لذت یكکیر بو حسلرا اولمزه
صمان کی ککیر. خلقت هیچ برحواسی، هیچ برعضوی فضله
برانمه‌مشدر. برادیلشده بر آهنگ وارددر. فقط بز کندی
انزله او آهنگی بوزارسق صو کره سیته‌نی چکهرز .

توتون انك زیاده اعصابه تأثیر ایدر. اعصابه تأثیر
ابتدیکی آکلامق ایچون غایت آج ایکن برسیفاره ایچمک
کافیدر . چونکه توتون حس جوئی تنقیص وازاله ایدر .
توتونك حس جوئی تنقیص ایتمی مذکور حسه خادم
اولان اعصابی عو وابطال وفالج ایتمه‌سنددر . بوده
نیقوتیندن ایلری ککیر .

(38)

A'sâba te'sîr eden bu fenâ zehir dimâğa da te'sîr eder. İnsânı ebleh, budala yapar. İnsândan akl-ı selîm, ciddiyet-i fikriye, sür'at-i zihniyeyi izâle eyler. Gabâvet, uyuşukluk, bunaklık hep tütünden ileri gelir. Cinnetin sebep-i yegânesi tütündür. Fransa'da tutulan istatistiklere nazaran 1810 senesinde tütün isti'mâlinden dolayı tecennün edenlerin adedi 4 bin, 1850 senesinde 22 bin, 1873 senesinde ise 40 bin kişiye bâliğ olmuştur ki tütünün isti'mâli arttıkça cinnet vesâir emrâz-ı mühlike de birlikde artmıştır.

Tütün verem ve frengi gibi mahûf iki illet-i müdhişenin de husûlünde zî-medhâldir. Diş, mide, ciğer, kalb, dimâğ gibi üssül-esâs-ı hayât olan a'zâ-yı mühimmeyi âfetzededen tütün bittab' veremin husûlüne de sebep olur. Hepsinden sarf-ı nazar dişlerin çürümesiyle, teneffüsün tenkîsîyle, mi'denin büzülmesiyle iştiâ ve tagaddîden mahrûm kalan vücûd değil vereme, her maraza müstâ'id bulunur. Ciğerlere giden tütün dumanı onları tahrîş ederek bir takım iltihâbât ve takayyuhât-ı ri'eviyi mûcib olur ki ri'enin bu sûretle tagayyürü her zamân hâzır bulunan verem mikroplarının yerleşmelerine, tekessür ve tenâsüllerine müsâ'id

اعصابه تأثیر ایدن بوفسا زهر دماغده تأثیر ایدر .
 انسانی ابله ، بدلا یایار . انساندن عقل سلیم ، جدیت فکریه ،
 سرعت ذهنیه بی ازاله ایلر . غباوت ، اوبوشو قلق ، بوناقلق
 هب توتوندن ایلری ککیر . جتنک سبب یکانه سی توتوندر .
 فرانسه ده طوتیلان اسانسیقلمر نظرأ (۱۸۱۰) سنه سنده
 توتون استعمالندن دولای نجین ایدنلرک عددی ۴ بیك ،
 (۱۸۵۰) سنه سنده ۲۲ بیك ، (۱۸۷۳) سنه سنده ایسه
 ۴۰ بیك کتشی به بالغ اولمشدرکه توتونک استعمالی آرتدیقه
 جنت وسائر امراض مهلکه ده برلکده آرمشدر .

توتون ورم و فرنگی کبی مخوف ایکی علت مدهشه نکه ده
 حصولنده ذی مدخلدر . دیش ، معدده ، جکر ، قلب ، دماغ
 کبی اسالاس حیات اولان اعضای مهمه بی آفرزده
 ایدن توتون بالطبع ورمک حصولنده سبب اولور .
 هپسندن صرف نظر دیشلرک چورومسیله ، تنفسک
 تنقیصیله ، معدده نکه بوزولمسیله اشها و تنفیدین
 محروم قالان وجود ، ذکل ورمه ، هر مرضه مستعد
 بولنور . جکر لره کیدن توتون دومانی اولنری
 تخریش ایدرک برطاقم التهابات و نفیحات رتوبه بی موجب
 اولورکه رتبه نکه بوضورته تغیری هر زمان حاضر بولسان
 ورم میقرو بلرینک برلشعلرینه ، تکرر و تناسلرینه مساعد

(39)

bir vasat ihzâr etmiş olur.

Tütünün frengiye de sebep olduğu, Doktor Fournier'nin müşâhede-sine istinâden, *Terbiye* nâm kitâb-ı âcizîde zikredilmiş idi. Tabîb-i mûmâi-leyh frengili bin şahıs üzerinde icrâ ettiği tecârüb netîcesinde nısfından ziyâdesinin yani 533'nün tütün isti'mâlinden frengiye yakalandığını delâil-i fenniye ile isbât ve irâe etmiştir.

El-hâsıl sû-i hazm, dâ-i -merâk, âlâm-ı asabiye, seretân, hunnâk-ı sadr, ihtilâlât-ı basariyenin birçoğu, emrâz-ı mühlikenin kısm-ı a'zamı tütünün isti'mâlidir.

Tütün vücûdu beslemez, iştiâyı tenkîs eder, dimâğa te'sîr eder, em-râza ba'dî olur. Hulâsa tütün ve müskirât hastahânenin, tımarhânenin, mis-kînhânenin anahtarıdır.

Doktor Besim Ömer Paşa

Tütünün ağızda çiğnenmesiyle de mi'de ağrıları, za'fiyet hâsıl olur. Yutulursa kay ve ishâli mûcib olur. Massolunursa te'sîratı daha ziyâde olur. Ra'se, bayılma, ihtilâc, felc ve hattâ mevt bile vâki' olur.

Lu'âb tütünü masla yutulursa bir tesemmüm-i nikotinî husûle gelir.

Doktor Bouchardat

بروسط احتضار ایتمش اولور .

توتونک فرنگی به ده سبب اولدینی ، دوقنور فورنیه نك
مشاهده - سنه استناداً ، تربیه نام کتاب عاجزیده ذکر
ایدمش ایدی . طیب موسی الیه فرنگی بیك شخص
اوزرنده اجرا ابتدیی تجارب نتیجه سنده نصفتدن
زیاده - سنك یعنی (۵۳۳) نك توتون استعمالندن فرنگی به
بقالانیدیقى دلائل قیه ایله اثبات وارانله ایتمشدر .

الحاصل سوء هضم ، دامراق ، آلام عصبیه ، سرطان ،
حناق صدر ، اختلالات بصریه نك بر جوغی ، امراض
مهاکمه نك قسم اعظمی توتونک استعمالندندر .

توتون وجودی بسله مز ، اشتهای تنقبص ایدر ،
دماغه تاثیر ایدر ، امراضه بادی اولور . خلاصه توتون
ومسکرات خسته خانه نك ، بیمارخانه نك ، مسکینه خانه نك
اناختاریدر « دوقنور بسم عمر پاشا »

توتونک آغزده جینمه سیله ده معدده آغریلری ، ضعفیت
حاصل اولور . بوتولورسه قی واسهالی موجب اولور . مص
اولورسه تاثیراتی دهها زیاده اولور . رعشه ، بایلمه ،
اختلاج ، فلج وحتى موت بیلله واقع اولور .

لعاب توتونی مصله بوتولورسه بر تسمم نیقوتینی
حصوله کلیر « دوقنور بوشاردا »

(40)

Enfiyenin mazarratı dahi pek çokdur. İnşikâk-ı ümmü'd-dem, ihtinâk-ı fitk, enzife-i umûmiye, baş dönmesi, sağırlık, körlük, nüzûl, seretân vesâir bir takım emrâza sebep olur. Enfiye zerrâtı hufreteyn-i enfeteyn ve cüyûb-ı enfiyeden massolur. Mi'de ve em'âya kadar iner, onları tahrîş eder. Keymûs ve keylûsa karışarak kana dâhil olur. Hulâsa yürek çarpıntısı, ra'se, ihtilâc, hunnâk-ı sadr vesâireyi dâ'idir.

Enfiyede 12 harekât yapılır ki o da vaktin ziyâ'ını mûcib olur. Bir enfiye tiryâkîsi sâ'atde altı defa icrâ eder. Bir buçuk dakîkadan sâ'atde 9 dakîka, günde 2 sâ'at yirmi dört dakîka; on günde bir gün, senede 36,5 gün, kırk senede tamâmen dört sene eder.

Hulâsa enfiye hiss-i şâmmeyi tamâmen izâle eder. A'sâb-ı şemmiye-yi felce uğradır ve nezle insândan hiç eksik olmaz.

Nargile dahi sigara ve enfiyeden daha muzırdır. Nargilede sigara ve enfiyede bulunan mâdde-i muzırta mebzûlen bulunur. Bundan başka nargile bir de ri'eler üzerine mihanikî te'sir icrâ eder. Evvelen nargile dumanında nikotin, sigara

انفیه نك مضرتی دخی بك جو قدر. انشقاق ام الدم،
احتقاق قفق، قفق، ازفه عمومیه، باش دونه سی، صاغراق،
كوركك، نزول، سرطان و سائر برطاقم امراضه سبب
اولور. انفیه ذراتی خفرتین انفین وجیوب انفیه دن مص
اولور. معده و امعایه قدر اینر. آنلری تحریش ایدر.
کیموس و کیلوسه قاریشهرق قاته داخل اولور. خلاصه
یورك چاربتیسی، رعشه، اختلاج، حناق صدر و سائر مینی
داعیدر.

انفیه ده (۱۲) حرکات بابیلیرکه اوده وقتك ضیاعی
موجب اولور. بر انفیه تریا کیسی ساعتده آتی دفعه اجرا
ایدر. بر بحقی دقیقه دن ساعتده ۹ دقیقه، کونده ۲ ساعت
یکرمی درت دقیقه، اون کونده برکون، سنه ده ۳۶۰۵
کون، قرق سنه ده تماماً درت سنه ایدر.

خلاصه انفیه حس شامه بی تماماً ازاله ایدر. اعصاب
شعبه بی فلجه اوغرا دیر و نزله انساندن هیچ اکسک
اولماز.

نارکیله دخی سیغاره و انفیه دن دها مضر دره. نارکیله ده
سیغاره و انفیه ده بولسان ماده مضره مبدولاً بولنور.
بوندن باشقه نارکیله برده رملر اوزرینه میخانیکي تاثیر
اجرا ایدر. اولاً نارکیله دوماننده نیتوتین سیغاره

(41)

dumanındakinden daha çokdur. Sâniyen nargilenin dumanı sigaranın dumanından daha şedîd olarak a‘mâk-ı ri‘eye nüfûz eder. Sâlisen nargilenin mütemâdî emilmesiyle harekât-ı tabî‘iye-i ri‘e dûçâr-ı tagayyür olur. Râbi‘an nargile ri‘eleri harekete ilkâ ederek onların iltihâblarına sebep olur. Hulâsa nargile içildikten sonra göğüsde bir sıkıntı, sadrın cânible-
rinde bir sancı hâsıl olur ki bu ciğerlerin gayr-ı tabî‘î harekâta mahkûm edilmesinden ileri gelir.

Nargile isti‘mâl edenlerde dîk-ı nefes hiç eksik değildir. Hulâsa nargile isti‘mâli dahi kat‘iyen câiz değildir.

Tütünü içmek için sarf olunan zamânı da nazardan dûr tutmamalıdır. Dünyâda en kıymetli şey zamândır. Çünkü hiçbir vechile telâfisi kâbil olamaz.

Bir banker Fransızca i ve j harflerinin üzerine nokta atmak için hayli zamân sarf olunduğunu düşünerek bu harfleri noktasız olarak yazar imiş. Mûmâileyh müddet-i hayâtında bu noktaları tasarrufundan yüz bin frank kazandığını hesâb etmiştir. Çünkü bankerin yevmiye yazdığı tahrîrât o kadar çok imiş ki hemen bu harflerden binlerce geçer imiş. Bunlar birer sâniyeden hayli zamân tutuyormuş. Banker hayâtının

٤١ توتونی ترك ایتمه‌ت چاره‌سی

دوماننده‌کندن ده‌ا چوقدر. نانیاً نارکیله‌نک دومانى
سیفاره‌نک دومانندن ده‌ا شدید اوله‌رق آعماق رته‌یه
نفوذ ایدر. نانیاً نارکیله‌نک منادی املعیله حرکات
طبیعیه رته دوجار تغیر اولور. رابعاً نارکیله رته‌لری
حرکته القا ایدرک آنلرک التهابلرینه سبب اولور. خلاصه
نارکیله ایچلکدن سوکره کوکسده برصیفنی، صدرک
جانبلرنده برصانجی حاصل اولورکه بو جکرلرک غیرطبیعی
حرکانه محکوم ایدلمسندن ایلری کلیر.

نارکیله استعمال ایدنلرده ضیق نفس هیچ اکسیک
دکلدر. خلاصه نارکیله استعمالی دخی قطعاً جائز دکلدر.
توتونی ایچمک ایچون صرف اولنان زمانیه نظرندن
دور طوتماملیدر. دنیا‌ده اک قیمتلی شی زماندر. چونکه
هیچ بروجه‌له تلافی‌سی قابل اوله‌مز.

بربانکر فرانسه‌جه اول حرقلرینک اوزرینه
نقطه آتقی ایچون خیلی زمان صرف اولندیغنی دوشونه‌رک
بو حرقلری نقطه‌سز اوله‌رق بازار ایش. موما الیه مدت
حیاتنده بوتقطه‌لری نصرفندن یوز بیک فراتق قراندیغنی
حساب ایتشد. چونکه بانکرک یومیه یازدینی تحریرات
اوقدر چوق ایش که همان بو حرقلردن بیکلرجه کچر ایش.
بونلر برر نانیه‌دن خیلی زمان طوتیورمش. بانکر حیاتنک

(42)

her sâ'atinde binlerce frank kazanıyormuş. Tabî'îdir ki bu noktaların iş-gâl edeceği zamân bir ziyândır. Bu ziyân bu sûretle tazmîn edilirse tabî'î hayâtıdan, servetden kazanılır.

Hakîkaten her iş için az çok ömürden bir kısım sarf olur. Sarf olunan bu kısımların hey'et-i mecmû'ası ise ömrü teşkil eder. Hayât-ı beşer zî-kıymet bir kitle-i nükûddur. Bu nükûd mehdde kadar sarf olunur. İyi şeylere, emr-i hayra sarf olunursa bittab' mübâdele edilmiş olur. Fenâ şeylere şahsî, umûmî mûcib-i mazarrat ahvâle sarf edilirse bittab' zâyî' edilmiş olur. İşte müddet-i hayâtımızda hiç nazar-ı i'tibâra alınmayarak lâubâlî ile hevâ-yı nefsimiz uğrunda geçen en ufak dakikalar bile terâküm ede ede devre-i hayâtımızın büyük bir kısmını tarh eder.

Zamân medenîler için daha ziyâde kıymetlidir. Her dakikası bir lüzûm üzerine hasr ve tahsîs edilmiştir. Böyle kıymetli ve ahenkdâr bir hayâtı olur olmaz şeylerle bozmak doğru değildir. Tütün içenlerin sarf ettikleri zamân harc ettikleri para nisbetinde çokdur.

En azından bir tiryâkî vasatî olarak yevmiye on beş sigara içer. Her bir sigarayı yapmak, yakmak ve içmek için

هر ساعتده بیکارجه فراتق قزانیورمش . طیبیدرکه
 بو نقطه لک اشغال ایدم جکی زمان بر زیاندرد . بو زبان
 بو صورتله تضمین ایدیلیرسه طیبی حیاتدن، نروندن قزانیلیر .
 حقیقه هرایش اینجون آرزوق عمردن بر قسم صرف
 اولور . صرف اولنان بوقسم لک هیئت مجموعه سی ایسه
 عمری تشکیل ایدر . حیات بشر ذی قیمت بر کتله نقوددر .
 بو نقود مہدن لحدہ قدر صرف اولنور . انی شیلرہ ،
 امر خیرہ صرف اولنورسه بالطبع مبادلہ ایدلش اولور .
 فنا شیلرہ شخصی ، عمومی موجب مضرت احوالہ صرف
 ایدیلیرسه بالطبع ضایع ایدلش اولور . ایشتہ مدت حیات نزدہ
 هیچ نظر اعتبارہ آخیرہ رق لالابالی ایله هوای نفسمز
 اوغرندہ کچن اک اوفق دقایقہ لر بیلہ تراکم ایدہ ایدہ دورہ
 حیاتمیزک بیوک بر قسمی طرح ایدر .

زمان مدنیلر اینجون دها زیادہ قیمتلیدر . هر دقایقہ سی
 بر لزوم اوزرینہ حصر و تخصیص ایدلشدرد . بویله قیمتلی
 و آہنکار بر حیاتی اولور اولماز شیلرہ بوزمق دوغری
 دکلدرد . توتون اینکلرک صرف ایندکری زمان خرج
 ایندکری بارہ نسبتندہ چوقدر .

اک آزدن بر تریاکی وسطی اولہ رق یومیہ اون بش
 سیغارہ اینجرہ ، هر بر سیغارہ پی یاقق ، یاقق و اینچمک اینجون

(43)

altı dakîka sarf eder. Şu hâlde yevmiye bir buçuk sâ'at tütüne sarf olunur. Kırk senelik vasatî bir hayât esnâsında ise üç senelik bir devr-i azîm işgâl eder.

Elhâsıl tütün şahsa âid mâddî, ma'nevî daha pek çok zararı mûcib olur. Hulâsa-i kelâm: *"İnsân ölmez, kendi kendini öldürür"* diyen hekîmin ağzını öpmeli.

Tütünün ictimâ'î olan mazarratına gelince; insânların hey'et-i mecmû'ası bir vücûdu teşkîl eden a'zâların hey'et-i mecmû'ası gibi birbirine lâzımdır. Bir insânın sırf nefesine âid zararı yokdur. Nefse âid olan zarar da yine umûma âiddir. Çünkü bizzat nefis umûmda dâhildir. Umûm husûsun ittihâdıyla teşekkül etmiştir.

İnsânlar beyinde taksîm-i a'mâl ve sa'y-i müşterek kâ'ideleri de vardır. Herkes kendi istifâdesini istifâde-i umûmiyeye hizmet etmekle te'mîn eder. İstifâde-i umûmiye ise istifâde-i şahsiyenin mecmû'u demektir.

Bir kere tütün lüzûmsuz bir şeydir. Ona giden para mukâbilinde bir istifâde getirmez. Duman hâline kalb olur, avdet etmemek üzere o para elinden gider. Para sa'yimizi vezn eden

آلتى دقیقه صرف ايدىر . شو حالده بوميه بر بئىق ساءت
توتونه صرف اولور . قرق سنه لك وسطى بر حيات ائناسنده
ايسه اوج سنه لك بر دور عظيم اشغال ايدىر .
الحاصل توتون شخصه عائد مادى، معنوى دهيايك
چوق ضررى موجب اولور . خلاصه كلام « انسان اولور
كندى كندى اولدور » دين حكيمك اغزىنى اوپملى .

توتونك اجتماعى اولان مضرته كنجه : انسانلرك
هيئت جموعهسى بروجودى تشكيل ايدن اعضاىك هيئت
جموعهسى كى بر برينه لازمدر . بر انسانك صرف نفسنه
عائد ضررى يوقدر، نفسه عائد اولان ضررده بنه عمومه
عائدر . چونكه بالذات نفس عمومده داخلدر . عموم
خصوصك اتحاديله تشكيل ايتمىدر .

انسانلر بيننده تقسيم اعمال وسى مشترك قاعده لرى ده
وارددر . هر كس كندى استفاده سنى استفاده عموميه به خدمت
ائتمكه نأمين ايدىر . استفاده عموميه ايسه استفاده شخصيه نك
جموعى ديمكىدر .

بر كره توتون لزومى بر شيدىر . اوكا كيدن ياره
مقابلنده بر استفاده كتيرمز . دومان حالته قلب اولور، عودت
ائتمك اوزره اوپاره آلدىن كيدىر . ياره سعيمزى وزن ايدن

(44)

bir mikyâsdır. Gerçi milyonlarca liralara yine elde kalıyor ama vezn ettiği sa'yler hep hebâ oluyor. Meselâ bir amele akşâma kadar çalışıp on kuruş alsa bu on kuruş onun o günkü sa'yini vezn eder, o sa'yin hulâsa-i hâsılâtıdır. Amele o para ile gidip ekmek alır yerse vücûduna kuvvet gelir. Yarın yine çalışarak on kuruş daha kazanır. O para ile elbise alırsa yine gayb etmez. Çünkü vücûdunu muhâfaza eder. Lâkin tütüne verip de havâyâ savurursa artık o para uçdu demektir. Her ne kadar o para tütüncüde kaldı ise de mukâbilinde te'âtî edilen mâl havâyâ savruldu, artık onun ta'mîri gayr-ı kâbildir. Demek ki tütüne giden paralar tütüyor. Paralar tütüyor, vezn ettiği emekler, sa'yler tütüyor. Hem de öyle bir tütüş ki bir daha ele gelmiyor.

Yukarıda yalnız tütünün sarfiyâtını arz etmişdik. Ona sarf edilen emekleri, hasr edilen tarlaları, sıhhat ve hayâtın tenkîsini, mûcib olduğu emrâzın zararını da hesâb edersek tütünün umûma olan zararını zikretmek-de kalemimiz hayâ eder.

Tütünü ekmek için en ziyâde zirâ'ate müsâ'id arâzîler intihâb olunur. Bu kadar sarfiyâta ne kadar bir arâzînin tahsîs

برمقیاسدر . کرچه مییونلرجه لیرالر بنه الدهه قالیور
اما وزن ابتدکی سعلرهب هیا اولیور . مثلا برهمله افشامه
قدر جالیشوب اون غروش آلسه بو اون غروش اونک
اوکونکی سعینی وزن ایدر ، اوسعیك خلاصه حاصلایدر .
عمله او باره ایله کیدوب اکمک آلیر یرسه وجودینه قوت
کلیر ، بارین بنه جالیشورق اون غروشدها قزانیر . او باره
ایله البسه آلیرسه بنه غیب ایتمز ؛ چونکه وجودینی محافظه
ایدر . لکن توتونه وبروده هوایه صاوردرسه آرتق
اوباره اوجدی دیمکدر . هر نه قدر اوباره تونونجیده قالدی
ایسه ده مقابلنده تعاطی ایدیلن مال هوایه صاورلدی ،
آرتق اونک تعمیری غیر قابلدر . دیمککه توتونه کیدن
بارملر تونیور . بارملر تونیور وزن ابتدکی امکله ، سعلر
تونیور . همده اویله برتوتش که بردها اله کلیر .

یوقاریده یالکیز توتونک صرفیاتی عرض ایتشدک .
اوکا صرف ایدیلن امکله ، حصر ایدیلن تارلاری ، صحت
وحیاتک تنقیصی ، موجب اولدینی امراضک ضررینی ده
حساب ایدرسه ک توتونک همومه اولان ضررینی ذکر
ایتمکده قلممز حیا ایدر .

توتونی اکمک اینچون الک زیاده زراعته مساعد اراضیلر
انتخاب اولنور . بوقدر صرفیاته نه قدر براراضینک تخصیص

(45)

edilmesi lâzım gelir? Fransa sıhhiyûnundan Doktor Jolly Fransa'da 20 bin hektarlık bir arâzî-i münbitenin tütüne hasredildiğini amîk u dakîk bir sûretde hesâb etmiştir. Bunu diğer memâlike de sarfiyâtı nisbetinde teşmîl edersek kabataslak şu netîceyi elde ederiz: Eski Dünya'da tütünü zer‘ için tahsîs edilen arâzî Amerika'nın tekmîl meskûn kıta‘âtının mesâha-i sat-hiyesi kadardır. Şu hâlde diyebiliriz ki biz Eski Dünya'ya yeni bir dünyâ katmadık, Eski Dünya'dan Yeni Dünya kadar bir arâzî daha gayb etdik.

Bu kadar tütünü ekmek, meydâna getirmek için çalışan rencberleri, onları paket yapmak, satmak için çalışan ameleleri de birer birer hesâb edersek evvelki sarfiyâta on misli daha cesîm bir meblağ zammeylemek lâzım gelir. Bu da senevî 36 milyar Osmanlı lirası eder. Demek ki senede 36 milyar liralık bir sa‘y-i umûmî havâyâ savruluyor!!!

İşret ve cehâletin îkâ‘ ettiği mazarratı da yazmış olsa idik kârîîn-i kirâmı daha ziyâde müteessir eder idik. Sefâlet, fakr u zarûret umûma kendiliğinden nâdiren gelir. Yine bunları yapan insânların câhilâne, düşüncesiz,

ایدلمسی لازم کلیر ؟ فرانسه صحیونئندن دو قور ژوالی
فرانسه ده (۲۰) بیك هكتارلق بر اراضی
منبتنهك توتونه حصر ایدلدیكنی صبیق ودقیق بر سورئده
حساب ایتمشدر . بونی دیگر ممالكهده صرفیانی نسبتنده
تشمیل ایدرسهك قبا ناصلاق شو نتیجه‌نی الله ایدرز :
اسکی دنیاده توتونی زرع ایچون تخصیص ایدیلن اراضی
آمریكانك تكمیل مسكون قطعانك مساحه سطحیه‌سی
قدردره شوالده دیه بیلیرز كه بز اسکی دنیابه یکی بر دنیا
قائمق ، اسکی دنیادن یکی دنیا قدر بر اراضی دها غیب
ایندك .

بو قدر توتونی اكمك، میدانه كتیرمك ایچون چالیشان
رنجیرلری، اونلری باكت یایمق، صائق ایچون چالیشان
عمله‌لری ده برر برر حساب ایدرسهك اولکی صرفیانه
اون متلی دها جسیم بر مبلغ ضم ایلمك لازم کلیر . بوده
سنوی (۳۶) میلیارد عثمانلی لیراسی ایدر . دیمك كه سنده
(۳۶) میلیارد لبرالق بر سبی همومی هوایه صاوریلور !!!
عشرت وجهانك اقطاع ایندیکی مضرتی ده یازمش
اوله ایدك قارئین کرامی دها زیاده متأثر ایدر ایدك .
سفالت ، فقر و ضرورت عمومه کندیلکندن نادرأ کلیر .
ینه بونلری یابان انسانلرك جاهلانه ، دوشونجه‌سز ،

(46)

ıttırâdsız, âhenksiz hareketleridir. Hiç için olan şu kadar bir sa'y hep için hasr edilse acabâ dünyâ bir cennet hâlini almaz mı? Her tarafda sahne-i sa'âdet görülmez mi? Şübhesiz sefâlet, fakr u zarûret bu gibi insânların lüzûmsuz yere paralarını sarf etmelerinden ileri geliyor. Hattâ Franklin: *"Bir sefâhatde sarf edilen para iki çocuğu büyütmeye kâfidir"* demiştir.

Tütün devletçe bir menba'-ı vâridât olabilir mi?... Tütün devletçe hiçbir zamân bir menba'-ı vâridât olamaz. Şahsa, umûma zararı olan bir şey hiçbir zamân vâridât addedilemez. Bilakis bir zarar addedilir. Zâyî'ât, netîcesinde bir fâideyi müntic olmayan sarfiyâta denir. Devlet, o devleti teşkîl eden ahâlînin hey'et-i mecmû'asıdır. Bunların sıhhati, serveti ne kadar metîn olursa o devlet de bittab' o nisbetde metîn olur. Tütün gibi bir zehr-i habâset-âlûd böyle bir milletin âheng-i umûmîsini bozar, sıhhat ve servetlerini duman gibi savurursa artık o nasıl olur da bir menba'-ı vâridât gibi telâkkî edilebilir? Bu husûsda istihdâm olunan amelelerin, ona tahsîs edilen arâzîlerin,

اشاره‌ام، آهنگیز حرکت‌پذیر . هیچ اینجا اولان
شوقدر برسی هپ اینجا حصر ابدله عییا دنیا بر جنت
حالی آمازمی ؟ هر طرفه . محنة سعادت کورلزمی ؟
شبهه‌ام . . . سفالت ، فقر و ضرورت بوکبی انسانلرک
لزوملر یه . یاره‌لری صرف ایتلرندن ایلری کلپور .
حتی فراتلن « بر سفاهنده صرف ایدیلن یاره ابکی جوجنی
بیونمکه کافیدر » دیمشدر .

توتون دولتجه بر منبع واردات اوله‌بیلیرمی ؟ ...
توتون دولتجه هیچ بر زمان بر منبع واردات اوله‌مز .
شخصه ، عمومه ضرری اولان بر شی هیچ بر زمان
واردات عد ایدیه‌مز . بالعکس بر ضرر عد ایدیاپر .
ضایعات ، نتیجه‌سندم بر فائده‌نی منتج اولمیان صرف یاته دینور .
دولت ، او دوانی تشکیل ایدن اهالینک هیئت جموعه‌سیدر .
بونلرک محقی ، ثروتی نه قدر متین اولورسه او دولت ده
بالطبع اونسبتده متین اولور . توتون کبی بر زهر خبات
آود بویه بر ملنک آهنگ عمومیسینی بوزار ، سخت
و ثروتلرینی دومان کبی صاووررسه آرتق او ناصل
اولورده بر منبع واردات کبی تاقی ایدیه‌بیلیر ؟ بو خصوصه
استخدام اولان عمله‌لرک ، اوکا تخصیص ایدیلن اراضیلرک ،

(47)

verilen paraların devletçe daha mühim olan bir şeye hasredilmesi bittab‘ satvet ü şevketini tezyîd eder. Afyonun Hindlileri asırlardan beri uyuşturup hâb-ı gaflete daldırdığı gibi tütün de her türlü terakkiyâtına rağmen asr-ı hâzırı uyutur ve beşeriyet için umûr-ı nâfi‘aya sarfı lâzım gelen paraları da çekerse artık o bir menba‘-ı vâridât mı sayılır?...

Tütüncü ve kolcular ki aynı devletin aynı efrâdını teşkîl etdikleri hâlde bu mekrûh tütün yüzünden birbirinin kanını içer, devletçe pek mühim olan bu kadar zâyî‘âta sebebiyet verirlerse artık ona bir menba‘-ı vâridât mı denilir?

Bugün her devletde tütün üzerine konulan resm ve vergi bir menba‘-ı vâridât için değil tütünün intişârını men‘ etmek için konulmuştur.

Kolera, veba gibi illet-i müdhişe gelir, zararını aynen ızhâr eder, bir hayli telefâtı mûcib olup ba‘dehû def‘ olur gider. Tütün öyle de değildir. Ciğerlerimize sokulur, ağızımızdan, burnumuzdan gelir, kökleştikçe kökleşir, zararını sezdirmeksizin sıhhatimizi, hayâtımızı harâb, urûk u ensâlimizi perîşân eder.

Tütün hakîkaten dehşetli bir zarar olduğundan kat‘iyen onu terk etmek lâzımdır.

ویریلن یاره‌لرک دولتیجه دهامهم اولان برشیته حصر
ایدلمسی بالعطیع سلطوت و شوکتی تزیید ایدره. آفونک
هندیلیری عصرلردنبری اویوشدیروب خواب غفلته
دالیدرینی کچی توتوندده هر درلو ترقیاتنه رغماً عصر
حاضری اویوتور و بشریت ایچون امور نافعه‌یه صرفی
لازم کن یاره‌لری ده جکرسه آرتق اوبرمنبع وارداتی
ساییلیر ؟ . . .

توتونچی و قوخلیلرکه عین دولتک عین افرادینی تشکیل
ایتمکلی حالده بو، مکروه توتون یوزندن بربرینک قاتی
ایچر ، دولتیجه بک مهم اولان بو قدر ضایعانه سببیت
ویررلرسه آرتق اوکا برمنبع وارداتی دینلیر ؟

بوکون هر دولنده توتون اوزرینه قونیلن رسم
و ویرکو برمنبع واردات ایچون دکل توتونک انتشارینی
منع اتمک ایچون قونلمشدر .

قولرا ، و باکی علت مدهشه کلیر ، ضرربنی عیناً
اظهار ایدره ، برخیلی تلفاتی موجب اولوب بعده دفع اولور
کیدره. توتون اوله‌ده دکلدر. جکرلر مزه‌سوقولور، آغز مزدن
بورنمزدن کلیر، کوکله‌دکجه کوکله‌یر، ضرربنی سزدر مکسزین
تختمزنی حیاتمزی خراب، عروق و انسالمزی بریشان ایدره.
توتون حقیقه‌ده شتلی برضرر اولدیغندن قطعاً آتی ترک
ایتمک لازمدیر .

(48)

-8-

Tütünden Çâre-i Halâs

Şahsî ve ictimâ'î bu kadar zararı olan şu menhûs i'tiyâdın elinden kurtulmakda insânlar kendilerini âciz görürlerse bu hâllerine acınır ve te-essüf edilir. Çünkü otuz-kırk sene bu i'tiyâdın pençesine düşüp de sonradan birdenbire terk edenlerin haddi hesâbı yok iken buna muvaffak olmak ümîdsizliğini besleyenlere gülmekten başka hiçbir cevâb verilemez.

Tütün içenleri bu i'tiyâddan vazgeçirebilmek için bizzat i'tiyâdın ne olduğunu şerh ve îzâh eylemek lâzımdır.

*

* *

İ'tiyâd nedir? İ'tiyâd mâddî, ma'nevî vücûd ve fikrin bir şeye alışmasıdır yani i'tiyâd devâm ve tekerrürü hasebiyle vücûdda takarrür eden bir fi'ldir. Bu fi'lin devâm u tekerrürünü mûcib olan sebep ikidir. Ya dâhilî veya hâricî olur. Dâhilî olan sebep arzu ve irâdeden, hâricî olan ise bir te'sîr-i hâricîden ibâretedir. Binâenaleyh i'tiyâd da bu sebeblerin tahallüfüne göre ikiye ayrılır.

— ۸ —

توتوندن چاره خلاص

شخصی واجتماعی بوقدن ضرری اولان شومنحوس
اعتیادك الندن قورتالمقده انسانلر كندیلرینی عاجز کوردرد.
لرسه بو حاللرینه آجینیر وتأسف ایدیلمیر. چونکه اوتوز
قرق سنه بواعتیادك پنجهسنه دوشوبده سوکرمه دن بردنبره
ترك ایدنلرك حدی حسانی یوق ایکن بوکا موفق اولمق
امیدسزلکنی بسلنلره کولمکدن باشقه هیچ بر جواب
ویربله مز.

توتون ایچنلری بواعتیاددن وازکیره بیلیمک ایچون
بالذات اعتیادك نه اولدیغنی شرح وایضاح ایله مک لازمدر.

اعتیاد نه در ؟ اعتیاد مادی، معنوی وجود وفکرک
برشینه آشمه سیدر. یعنی اعتیاد : دوام وتکرری حسیله
وجودده تقرر ایدن برعملدر. بوفعلک دوام وتکرری
موجب اولان سبب ایکیدر. یا داخی ویا خارجی اولور.
داخی اولان سبب آرزو و اراده دن، خارجی اولان ایسه
برتأثیر خارجیدن عبارتدر. بناء علیه اعتیادده بوسبیلرک
تخلفنه کوره ایکی به آریلمیر.

(49)

Eğer i'tiyâd kendi kendine yani hiçbir sebep ve te'sîr-i hâricînin dahli olmaksızın sırf arzu ve irâde ile teşekkül ederse ona i'tiyâd-ı fâ'ile (habitude active) ve eğer arzu ve irâdenin dahli olmaksızın yalnız bir te'sîr-i hâricînin taht-ı te'sîrinde husûle gelirse ona da i'tiyâd-ı münfa'ile (habitude passive) denilir.

İ'tiyâd-ı münfa'ile vücûdun bazı sümûm ve ecsâm-ı ecnebiyeye karşı ülfet kesb ederek onların te'sîrât-ı hayât-şikenânelerine mukâvemet eylesidir. Meselâ vücûda azar azar bir sem şırınga edilse vücûdda bu semme karşı muzâdd-ı ecsâm (anticorps) hâsıl olarak artık vücûda o semden külliyetli mikdârda şırınga edilse bile yine bir te'sîr görülmez. Çünkü vücûd o sem ile âheste âheste ülfet kesb etmiş, daha doğrusu o semmi i'tiyâd edinmiştir. Hindistan'da zehirli yılanlar pek çokdur. Senevî bunların sokmasıyla on bin kişiyi mütecâviz telefât vâki' olur. Buna karşı Hindliler yılanları tutup zehirlerini çıkarır ve azar azar içerler, bir daha yılan sokunca artık te'sîr etmez. Hattâ vaktiyle Mihridad denilen bir hükümdar da bardak dolusu zehri içermiş! Çünkü vücûdunu ona lâıykıyla alışdır-

۴۹ نونونی ترك ایتمهك چارهسی

اكر اعتیاد كندی كندینه یعنی هیچ بر سبب و تاثیر خارجینك دخلی اولمق سزین صرف آرزو و اراده ایله تشكلی ایدرسه اوکا اعتیاد فاعله *habitude active* و اكر آرزو و ارادهك دخلی اولمق سزین یالکیز بر تاثیر خارجینك تحت تاثیرنده حصوله کایرسه اوکاده اعتیاد منفعله *habitude passive* دنیلور .

اعتیاد منفعله وجودك بعضی سموم و اجسام اجنبیه قارشى الفت کسب ایدرك آنلرك تاثیرات حیات شكنانه لرینه مقاومت ایله مسیدر . مثلاً : وجوده آزر آزر بر سم شربغه ابدلسه وجوده بوسمه قارشى مضاد اجسام *anticorps* حاصل اوله رق آرتق وجوده اوسمدن کلینلی مقدارده شربغه ابدلسه بیله ینه بر تاثیر کورلمز . چونکه وجود اوسم ایله آهسته آهسته الفت کسب ایتمشدها طوغروسى اوسمى اعتیاد ایدمئشدر . هندستانده زهرلی بیلانلر يك جو قدر . سنوی بونلرك سوقمسیله اون بیك کشی بی متجاوز تلفات واقع اولور . بوکا قارشى هندلیسلر بیلانلری طوتوب زهرلری چیقارر و آزر آزر ایجرلر ، بردها بیلان سوقچه آرتق تاثیر ایتمز . حقى وقبله مهرداد دنیلن بر حکمدارده بارداق دولوسى زهری ایجرمش ! چونکه وجودی اوکا لایقيله آلیشدیر .

(50)

mıdır. İşte bunlar hep kendiliğinden hâsıl olmayıp bir sebep-i hâricînin taht-ı te'sîrinde husûle gelmektedir.

Her ne kadar vücûd bazı sümûm ve ecsâm-ı ecnebiyeye karşı muzâdd-ı ecsâm hâsıl ederek onların mazarratını bertaraf eyler ise de bu her sümûm hakkında kâbil olamaz. Bazı zehirler vardır ki onlar ne kadar az mikdârda alınsa ve ne derece vücûda i'tiyâd etdirilmeğe çalışılsa aslâ vücûd onlara karşı bir muzâdd-ı cism hâsıl edemez ve te'sîrâtına karşı mukâvemet eyleyemez. Ez-cümle yüksük otunun cevher-i aslîsi olan ve bir semm-i şedîd bulunan dijitalin (digitaline) mâddesi vücûda azar azar şırınga edilse bu sem ensicede toplanarak mikdârı tezayüd edince hepsi birden icrâ-yı te'sîr eder. Bunu ibtidâ keşfeden iki Fransız kimyâgeri hayâta hâdim bir cisim zannıyla ilk evvel kendi nefislerinde tecrübe etmişler ve her gün gâyet az bir mikdârda dâhilen almışlardır. Nihâyet birkaç ay sonra vücûdlarında azar azar terâküm eden dijitalinin mikdârı çoğalır çoğalmaz zavallıların ikisini de tesmîm etmiştir.

İşte tütünün mâdde-i muzırrası olan nikotin zehri de tıbkı bunun gibidir. Vücûd bu zehirle aslâ ülfet kesb

مشدر . اشته بونلر هپ کندیلکندن حاصل اولیوب
برسبب خارجینک تحت تاثیرنده حصوله کلمکده در .

هرنه قدر وجود بعض سموم واجسام اجنبیه قارش
مضاد اجسام حاصل ایدرک آنلرک مضراتی برطرف ایلر
ایسه ده بو هر سموم حقنده قابل اوله مز . بعض زهرلر
واردرکه اونلر نه قدر آزمقدارده آنله ونه درجه وجوده
اعتیاد ایتدیرلمکه چالیشله اصلا وجود اونلره قارش
بر مضاد جسم حاصل ایده مز و تاثیراته قارش مقاومت
ایلیه مز . از جمله بوکسوک اوتنک جوهر اصلیبی اولان
و برسم شدیدی بولان دیزیتالین Digitaline ماده سی وجوده
آزر آزر شریغه ایدله بو سم انسجه ده طویلانهرق
مقداری تراید ایدنجه هپی بردن اجرای تاثیر ایدر .
بونی ابتدا کشف ایدن ایکی فرانسر کیمیا کری حیانه
خادم بر جسم ظنیله ایلک اول کندی نفسلرنده تجربه
ایتمشله هرکون غایت آز برمقدارده داخله آنشلردر .
نهایت بر قاج آی سوکره وجودلرنده آزر آزر تراکم ایدن
دیزیتالینک مقداری چوغالیر چوغالمر زوالیلرک ایکسیسه
نسیم ایتمشدر .

ایشته نونونک ماده مضره سی اولان نیقوتین زهری ده
طبعی بونک کیدر . وجود بوزهرله اصلا الفت کسب

(51)

edemez. Nikotinin mikdârı ensicede çoğaldıkça zararı da çoğalır. Vücûdda birike birike nihâyet bir gün umûm ensiceyi zehirler.

Tütünü terk etdikden sonra eskiden vücûd ve ensicede birikmiş olan nikotin ise vücûddan tard olunur. Her gün tütünün isti‘mâlinden hâsıl olan sümûm turûk-ı bevliye vesâire ile lâ-yenkâtı‘ vücûd ve ensiceden tard u ihrâc olunur. Eğer böyle olmamış olsa tütün isti‘mâl eden bir şahsın bir ayda tesemmüm edeceği şübhesizdir. Fakat bu ifrâgât-ı tabî‘iye her zamân yolunda devâm edemez, etse bile sümûmun hepsini hârice atamaz. Yine bir mikdâr sem vücûdda kalır. Her a‘zâ hastalığa mahkûmdur. Bir müddet sonra böbrekler hastalanır, idrâr yolları bozulur, artık ifrâzât lâyıkiyla vukû‘a gelemmez. İşte o zamân vücûdda külliyyetli mikdârda nikotin terâküm ederek a‘zâlardan birisini veya umûmunu zehirler, onları felce uğradır. Göğüs tutulur, sadrda ağrılar hâsıl olur. Nihâyet bütün bütün şu‘le-i hayât söner.

*

* *

İ‘tiyâd-ı fâ‘ile irâde ve arzumuzla tekerrür ve devâmını

ایده مزه . نیقوتینک مقداری انسجهده چوغالدیجه ضرری ده
چوغالیر . وجودده بریکه بریکه نهایت برکون عموم
انسجهنی زهرلر .

توتونی ترک ایتدکدن صوکره اسکیدن وجود
وانسجهده بریکمش اولان نیقوتین ایسه وجوددن طرد
اولور . هرکون تونونک استعمالندن حاصل اولان سموم
طروق بویه و سائر ايله لایققطع وجود وانسجهدن
طرد و اخراج اولور . اگر بویه اولامش اولسه توتون
استعمال ایدن بر شخصک بر آیده تسمم ایده چکی شبهه میزد .
فقط بو افراغات طبعیه هر زمان بولنسه دوام ایده مزه ،
ایته بیه سمومک هیسنی خارجه آته مزه . ینته بر مقدار
سم وجودده قالیر . هراعضا خسته لغه محکومدر . بر مدت
صوکره بو برکله خسته لیره ادرار بوللری بوزیلیر ، آرتق
افراغات لایققیله وقوعه کله مزه . ایشته اوزمان وجودده
کلیتلی مقدارده نیقوتین تراکم ایدرک اعضا زدن بریسی و یا
عمومی زهرلر ، آنلری فالجه اوغرادر . کوکس طوتیلیر ،
صدرده آغریلر حاصل اولور . نهایت بوتون بوتون
شعله حیات سوتر .

اعتیاد فاعله اراده و آرزومزله تکرر و دوامی

(52)

te'mîn ettiğimiz bir fî'ldir. Bu i'tiyâdı irâde ve arzumuzla icrâ ettiğimiz gibi yine irâde ve arzumuzla da terk edebiliriz. Ez-cümle tütün içmek, iş-ret etmek, kumar oynamak hep birer i'tiyâd-ı fâ'ile olduğu gibi fukarâ ve bîkeslere bakmak, dâimâ hasenâtı icrâ etmek, hıfz-ı sıhhat kavâ'idine göre hayâtı intizâmında tutmak da yine birer i'tiyâd-ı fâ'iledir. Bunlara i'tiyâd-ı fâ'ile denmesine sebep bizzât arzumuzla husûle gelmesindendir. Eğer biz onları icrâda kusûr edersek yani onları icrâ etmeği arzu etmezsek o i'tiyâd-ları hep unuturuz. Bizde onlardan aslâ bir i'tiyâd eseri kalmaz. Az zamân zarfında hepsi mahv olup gider.

Bu i'tiyâd-ı fâ'ile de cismânî, aklî, ahlâkî olabilir. Yemek, içmek, giymek gibi levâzımât-ı bedeniyeyi icrâda herkesin bir tabî'atı, bir i'tiyâdı vardır ki bunlar i'tiyâd bi'l-fî'lin cismânî olanını, iyi ve fenâ şeyleri tefek-kür, hırs ve tama' vesâire gibi aklî; hasenât, seyyiât, fezâil, yalan söylemek vesâire gibi şeyler de ahlâkî olanını teşkîl eder.

*

* *

İ'tiyâd-ı fâ'ile iyi olur veya fenâ olur. İyi olanları hüsn-i ahlâkı, fenâ olanları ise sû-i ahlâkı teşkîl eder.

تأمین ایندیگمز بر فعلدر . بو اعتیادی اراده و آرزو مزله
اجرا ایندیگمز کی بنه اراده و آرزو مزله ده ترك ایدم بیلیرم.
از جمله توتون ایچمك ، عشرت ایچمك ، قومار اوینامق
هپ بر اعتیاد فاعله اولدینی کی فقرا و بیكسلره باقق،
دائما حسنانی اجرا ایچمك ، حفظ صحت قواعدینه كوره
حیاتی انتظامده طوتمق ده بنه برر اعتیاد فاعله در. بونلره
اعتیاد فاعله دجه سنه سبب بالذات آرزو مزله حصوله
کله سنددر . اکر بز اولنری اجراده قصور ایدر سهك
یعنی اولنری اجرا ایچمکی آرزو ایچمك او اعتیاد لری
هپ اونو نورز. بزده اولنردن اصلا بر اعتیاد اثری قالماز .
آرزومان فخر قنده هبسی عمو اولوب کیدر.

بو اعتیاد فاعله ده : جسمانی، عقلی، اخلاقی اوله بیلیر.
یمك ، ایچمك ، کیمك کی لوازمات بدنیه بی اجراده
هر کسك بر طبعی ، بر اعتیادی واردر که بونلر اعتیاد
بالفعلک جسمانی اولاتی ؛ اینی وفا شیلری تفکر، حرص
و طمع و سائره کی عقلی ؛ حسنات، سیئات، فضائل، یلان
سویلیمک و سائره کی نه پلرده اخلاقی اولاتی تشکیل ایدر.

اعتیاد فاعله اینی اولور و یا فنا اولور . اینی اولانلری
حسن اخلاقی، فنا اولانلری ایسه سوء اخلاقی تشکیل ایدر.

(53)

Birisi hasenât, diğeri ise seyyiât demektir.

Hulâsa i'tiyâd-ı fâ'ile gerek hüsn olsun gerek kabîh olsun husûlü arzuya tâbi'dir. Demek ki biz bir şeyi ister iyi olsun, ister fenâ olsun arzu edersek i'tiyâd ediniz. Şu hâlde arzuya tâbi' olan her şey mütebeddeldir. Her şey arzuya tâbi'dir. Lâkin arzu hiçbir şeye tâbi' değildir. Mâdemki biz bir şeyi kendi irâde ve arzumuzla i'tiyâd ediniyoruz, yine kendi irâde ve arzumuzla terke veya şey'-i kabîhin hüsnünü i'tiyâda muvaffak olabiliriz.

İ'tiyâdın derece-i metâneti devâm ve tekerrürüyle mütenâsibdir. Bir i'tiyâdın zihninizde kökleşmesi derece-i tekerrür ve devâmı nisbetindedir. İ'tiyâd ne kadar kıdemli olursa o kadar yerleşir. Arzu i'tiyâdı, i'tiyâd da ef'âli tevlîd eder. Bunun aksi de bazen vukû'a gelebilir.

*

* *

İ'tiyâdı sevk-i tabî'î ile karışdırmamalıdır. Sevk-i tabî'î, arzu ve irâdemiz olmaksızın bi'l-mecbûriye icrâ ettiğimiz bir fi'ldir. Bu fi'lin ahvâl ve netîcesi bizce mechûl olduğu gibi onu icrâdaki ihtiyârımız da elimizde değildir. Bir sâik-i tabî'î tarafından bi'l-mecbûriye icrâ etdirilen

برسی حسنات ، دیکری ایسه سیئات دیمکدر .
 خلاصه اعتیاد فاعله کرک حسن اولسون کرک قبیح
 اولسون حصولی آرزویه تابعدر . دیمک که بز بر شینی ایستر
 این اولسون ، ایستر فنا اولسون آرزو ایدرسه ک اعتیاد
 ایدنیرز . شوحالده آرزویه تابع اولان هرشی متبدلدر .
 هرشی آرزویه تابعدر ، لکن آرزو هیچ بر شینه تابع دکلدر .
 مادامکه بز بر شینی کندی اراده و آرزومزله اعتیاد
 ایدنیرز ینه کندی اراده و آرزومزله ترک و یاشی قبیحک
 حسننی اعتیاده موفق اوله بیلیرز .
 اعتیادک درجه مناتی دوام و تکرر بله متناسبدر .
 بر اعتیادک ذهنمزده کوکشمسی درجه تکرر و دوامی
 نسبتندهدر . اعتیاد نه قدر قدملی اولورسه او قدر یرلشیر .
 آرزو اعتیادی ، اعتیادده افعالی تولید ایدر . بونک عکسی ده
 بعضاً وقوعه کله بیلیر .

اعتیادی سوق طیبی ایله قارشیدیرمه ملبدر . سوق
 طیبی : آرزو و اراده مز اولمق سزین باغجیوریه اجرا
 ابتدیکز برفعلدر . بو فعلک احوال و نتیجه سی بزجه
 مجهول اولدینی کی اونی اجرا ده کی اختیار مزده المزده
 دکلدر . بر سائق طیبی طرفندن باغجیوریه اجرا ابتدیریان

(54)

bu fi'l fitrî olup lâ-yetegayyerdir. Fakat insânlar nûr-ı akl ile bu sevk-i tabî'î-i beşeri hüsn-i idâre ederler. Hayvânât ise sâhib-i akl olmadıklarından sevk-i tabî'î ile yaptıkları ef'âl ü harekâtından bî-haber olarak bir makine gibi işlerler.

Bu sevk-i tabî'înin hilâfına olan azıcık bir hareket eşhâs ve ecnâsı mevte ilkâ etmeye kâfidir. Yemek, içmek birer ihtiyâc-ı tabî'î olup sevk-i tabî'î ile icrâ olunur. Bunların terki lem'a-i hayâtı söndürür. Hulâsa ihtiyâcât-ı tabî'îyenin hepsi sevk-i tabî'îyi teşkîl eder.

Hulâsa bütün ef'âl ü harekât-ı beşeriye üç sûretle vukû'a gelir:

- 1) Bi-nefsihî
- 2) Bi'l-irâde
- 3) Bi'l-i'tiyâd.

Bi-nefsihî olan her bir ef'âl ü harekât-ı beşeriye sevk-i tabî'îyi teşkîl eder.

Bi'l-irâde olan ef'âl ü harekât-ı beşeriye ise muhâkemât ve ta'akkulâtı teşkîl eder.

Bi'l-i'tiyâd olan ef'âl ü harekât-ı beşeriye ise tabâyi'î* teşkîl eyler.

* Bu tabâyi'den maksad-ı asl sevk-i tabî'îye delâlet eden tabî'at olmayıp tabî'at-ı sâniye denenen bütün âdâtın hey'et-i umûmiyesidir. Bunun yerine huy ta'bîri daha muvâfıktır.

بوفعل فطری اولوب لایتنغیردر . فقط انسانلر نور عقل ایله بوسوق طیبی* بشری حسن اداره ایدرلر . حیوانات ایسه صاحب عقل اولمقدلرندن سوق طیبی ایله یابدقلمی افعال وحرکاتندن بی خبر اوله رق برماکنه کبی ایشلرلر . بوسوق طیبینک خلافتنه اولان آزاجق برحرکت اشخاص واجناسی موته الفنا ایتیمکه کافیدر . یمک، ایتیمک برر احتیاج طیبی اولوب سوق طیبی ایله اجرا اولنور . بونلرک ترکی لمعه حیاتی سوندیرر . خلاصه احتیاجات طیبینک هبسی سوق طیبی بی تشکیل ایدر .

خلاصه بوتون افعال وحرکات بشریه اوج صورتله وقوعه کابر : (۱) بنفسه (۲) بالاراده (۳) بالاعتیاد . بنفسه اولان هر بر افعال وحرکات بشریه سوق طیبی بی تشکیل ایدر .

بالاراده اولان افعال وحرکات بشریه ایسه محاکات و تعقلانی تشکیل ایدر .

بالاعتیاد اولان افعال وحرکات بشریه ایسه طیبایی[*] تشکیل ایلر .

[*] بو طیبایمن مقصد اصل سوق طیبی یه دلالت ایدن طبیعت اولیوب طبیعت ثانیه دنیان بوتون عاداتک هیشتمومیه . سیدره بونک برینه خوی تمبیری دهها موافقدیر .

(55)

İ'tiyâd ikinci bir tabî'atın teşekkülüne sebebiyet verdiğiinden ve sevk-i tabî'înin de bazı evsâfını ahz ettiğiinden bazı feylosoflar i'tiyâd ile sevk-i tabî'înin bir olduğunu iddi'â etmişler ise de bunlar arasında dağlar kadar fark vardır.

Evvelâ sevk-i tabî'î irâde ve arzuya tâbi' değildir. Hâlbûki i'tiyâd irâde ve arzuya tâbi'dir.

Sânîyen sevk-i tabî'î fitrîdir, i'tiyâd ise kesbîdir.

Sâlisen sevk-i tabî'î irsen intikâl eder, i'tiyâd ise intikâl etmez, etse bile pek enderdir.

Râbi'an sevk-i tabî'înin mahv u izâlesi gayr-ı kâbildir. Hâlbûki i'tiyâdın mahv u izâlesi ise mümkün ve sehîldir.

Hulâsa i'tiyâd başka, sevk-i tabî'î de başkadır. Yalnız i'tiyâd irâde ile bed' ettiği hâlde ef'âl ü harekât-ı beşerîyenin bi-nefsihî olanını tezyîd, bi'l-irâdî olanını tenkîs eder. Erbâb-ı sanâyî' i'tiyâd ile kesb-i mahâret eyler.

İ'tiyâd âheste âheste iktisâb olunur. İktisâb olundukça tefekkürât azalır. Binâenaleyh vicdân sanâyî' olur. Âlât-ı mûsikiyeden piyano veya kânûnu çalan bir kimsenin acemiliği ile mu'allimliğini mukâyese etmek kâfîdir. Bu husûsdaki mahâret bir i'tiyâd-ı kesbîdir ki tedricen iktisâb edilmiştir.

اعتیاد ایکنجه بر طبعینک تشکله سبیت ویردیکندن
 وسوق طبعینک ده بعض اوصافی اخذ ایتدیکندن بعض
 فیلسوفلر اعتیاد ایله سوق طبعینک بر اولدیفنی ادعا ایتشلر
 ایسه ده بونلر آره‌سنده داغلر قدر فرق واردر .
 اولاً سوق طبعی اراده و آرزویه تابع دکلدر .
 حالبوکه اعتیاد اراده و آرزویه نابعدر .
 ثانیاً سوق طبعی فطریدر، اعتیاد ایسه کسیدر .
 ثالثاً سوق طبعی ارثاً انتقال ایدر ، اعتیاد ایسه
 انتقال ایتمز . ایتسه بیه یك اندردر .
 رابعاً سوق طبعینک محو وازاله‌سی غیر قابلدر ،
 حالبوکه اعتیادک محو وازاله‌سی ایسه ممکن و سهیلدر .
 خلاصه اعتیاد باشقه سوق طبعی ده باشقه‌در . یالکز
 اعتیاد اراده ایله بده ایتدیگی حالده افعال و حرکات بشریه‌نک
 بنفسه اولاتی تزیید ، بالارادی اولاتی تنقیص ایدر .
 ارباب صنایع اعتیاد ایله کسب مهارت ایلر .
 اعتیاد آهسته آهسته اکتساب اولنور . اکتساب
 اولدنجی تفکرات آزالیر . بناء علیه وجدان صنایع اولور .
 آلات موسیقیه‌دن بیانو و یا قانونی چالان بر کیمسه‌نک عجبیلکی
 ایله معلملکفی مقایسه ایتک کافیدر . بو خصوصده کی مهارت
 بر اعتیاد کسیدر که تدریجاً اکتساب ایدلشدر .

(56)

En ziyâde i'tiyâd arzu-yı şedîd ve ta'annüd-i medîd ile hâsıl olur. Evvelce kendimize hoş görünmeyen şeyler i'tiyâd ve ülfet-i dâime ile hoş görünmeğe başlar. Tütün, afyon, alkol gibi.

Bir şeye olan i'tiyâd o şey hakkındaki ibtilâ, arzu ve muhabbeti tenkîs edeceği yerde bilakis tezyîd eder. Çünkü dimâğ ülfet ettiği şeyin tekerrürünü arzu eder.

İ'tiyâd ihtisâsâtın bi'l-kuvve olanını mahv eder. Hâlbûki bilfi'l olanını tezyîd eyler. Meselâ bir hammâl, bir demirci, bir kâtib kendi san'atında mâhir, fakat biri diğerinin san'atını icrâya gayr-ı muktedirdir.

Hulâsa i'tiyâd esâs-ı uzviyete, şerâit-i hayâta mütebâyin olamaz. Meselâ bir hayvân bir daha yememeyi i'tiyâd edinemez.

*

* *

Şu ma'rûzatdan i'tiyâd hakkında bir fikir edindikden sonra i'tiyâdın nasıl hâsıl olduğunu ve o i'tiyâdı terk etmenin çâresini düşünelim:

İ'tiyâd bizzât kendi arzu ve irâdemizle hâsıl olur. İ'tiyâd bir nev' harekât-ı irâdiyedir. Fakat bu harekât-ı irâdiye tekerrür ve devâmı hasebiyle bir tabî'at-ı sâniye hâlini alırsa da asıl

اك زياده اعتياد آرزوى شديد و تعند مديد ايله حاصل
اولور . اولجه كند مزه خوش كورونمين شيلر اعتياد
والفت دائمه ايله خوش كورونمكه باشلار: توتون ، آفيون
آلقول كي .

بر شيشه اولان اعتياد او منى حقنده كي ابتلا ، ارزو
و محبتى تنقيص ايدى چكى يرده بالعكس تزبيد ايدر . چونكه
دماغ الفت اينديكى شيشك تكررىنى آرزو ايدر .
اعتياد احتساساتك بالقوه اولاتى عو ايدر . حالبوكه
بالفعل اولاتى تزبيد ايلر . مثلا بر جمال ، بر ده بر چى ،
بر كاتب كندى صنعتده ماهر ، فقط برى ديكرينك صنعتنى
اجرايه غير مقتدر در .

خلاصه اعتياد اساس عضويت ، شرائط حياهه متباين
اوله مزه . مثلا بر حيوان بردها يمه مي اعتياد ايدينه مزه .

•••
شو معروضاتندن اعتياد حقنده بر فكر ايدند كدن
صوكره اعتيادك ناصل حاصل اولديغنى و او اعتيادى ترك
ايمه نك چاره سنى دوشونه لم :

اعتياد بالذات كندى آرزو و اراده مزله حاصل اولور .
اعتياد بر نوع حرركات اراديه در . فقط بو حرركات اراديه
تكرر و دوامى حسييله بر طبيعت ثابته حالى آيرسه ده اصل

(57)

tabî'at hâlini alamaz*. Binâenaleyh i'tiyâd her ne sûretle telâkkî edilirse edilsin mevcûdiyet-i asliyemizde bir esâs-ı metîn teşkîl edemez. Hiçbir insân kendisindeki sevk-i tabî'îyi söküp atamaz. Fakat kesbî olan bu i'tiyâd her hâlde esâsından mahv edebilir.

İ'tiyâd zamân ile kökleşir. Bir şeye ne kadar devâm olunur, bir fi'li icrâda ne derece sebât gösterilirse o nisbetde i'tiyâd ve ülfet hâsıl olur. İyi şeyleri i'tiyâd edinmek iyi olduğu gibi fenâ şeyleri i'tiyâd edinmek de fenâdır.

Fenâ bir i'tiyâdı terk edebilmek için zıddını i'tiyâd edinmek veya o şeyi i'tiyâd edinmemeyi i'tiyâd edinmek lâzım gelir. Meselâ tütün içmeği i'tiyâd edinmiş bir kimse bundan kurtulabilmek için tütün içmemeyi i'tiyâd edinmelidir. Bu güç bir mes'ele değildir. Bir şeyi i'tiyâd edinmek nasıl kolay ise terkinin i'tiyâd edinmek de öylece kolaydır. Bir şeyi i'tiyâd arzu ile bed' edip zamân ile yerleşir, aks-i i'tiyâd da yine arzu ile bed' edip zamân ile yerleşir.

* Asl-ı tabî'at sevk-i tabî'î, tabî'at-ı sâniye ise i'tiyâddır. Ekser müellifler bunu tefrîk edemiyorlar. "İ'tiyâd tabî'at-ı sâniye olursa asl-ı tabî'at hangisidir?" diyorlar.

طبیعت حالنی آله مز [*] . بناءً علیه اعتیاد هر نه صورتله
تلقی ایدیلیرسه ایدلسون موجودیت اصلیه مزده بر اساس
متین تشکیل ایده مز . هیچ برانسان کندیسنده کی سوق
طبیعی بی سوکوب آله مز . فقط کسی اولان بواعتیادی
هر حالده اساسندن محو ایده بیلیر .

اعتیاد زمان ایله کوکلیشیر . برشیته نه قدر دوام اولنور ،
برفعلی اجراده نه درجه ثبات کوستریلیرسه اونبیتده اعتیاد
والفت حاصل اولور . ای شیلری اعتیاد ایدمک ای
اولدینی کی فنا شیلری اعتیاد ایدمک ده قنادر .

فنا بر اعتیادی ترک ایده بیلیمک ایچون ضدی اعتیاد
ایدمک ویا او شیئی اعتیاد ایدمکه بی اعتیاد ایدمکم لازم
کلیر . مثلاً توتون ایچمکی اعتیاد ایدمکش برکیمسه بوندن
قورتیله بیلمک ایچون توتون ایچمه بی اعتیاد ایدمکدیر .
بوکوچ بر مسئله دکلدیر . برشیئی اعتیاد ایدمک ناصل قولای
ایسه ترکفی اعتیاد ایدمک ده اولهجه قولایدیر . برشیئی
اعتیاد ارزو ایله بده ایدوب زمان ایله یرلشیر ، عکس
اعتیادده بیه آرزو ایله بده ایدوب زمان ایله یرلشیر .

[*] اصل طبیعت سوق طبیعی ، طبیعت ثانیه ایسه اعتیاددیر .
اکثر مؤلفلر بونی طریق ایده بورلر . اعتیاد طبیعت ثانیه
اولورسه اصل طبیعت هانکی بیدر دیورلر .

(58)

Her işe bir arzu ile bed' olunur. Bir şeyi i'tiyâd edinmek de bir iş olduğundan ona da bir arzu ile bed' olunacağı tâbî'îdir. Binâenaleyh arzuya tâbî' olan her şeyi ta'dîl ve ıslâh etmek yine arzu sâyesinde pek kolaydır. Çünkü arzu tamâmıyla serbestdir. Hiçbir hâdisât-ı rûhiyeye merbûtiyeti yoktur. Arzum olursa şöyle yaparım, arzum olursa böyle yaparım deriz.

Demek ki her şeyi yapan arzudur. Vücûd bir gemi, akıl bir kapudâna teşbîh olunursa arzu da o geminin dümenine teşbîh olunur ki gemiyi istediği tarafa çevirir. Akıl birçok mu'âmelâtı icrâ için hepsini hâzırlar, bir tarafa bırakır. Onlara arzu da inzimâm etdikçe icrâ olunur. Şu hâlde bizzât akıl bile serbest değildir, arzuya tâbî'dir. Hâlbuki arzu akla tâbî' değildir. İ'tiyâdın mebde'i arzudur. Arzu serbest olduğundan ona tâbî' olan i'tiyâd da serbest olmuş olur. Şu hâlde i'tiyâd tamâmıyla serbest olarak hiçbir şeye merbûtiyeti olmaksızın yed-i iktidârımızda kalıyor. Öyle ise ya onu iyi bir noktaya sevk etmeli veya gitdiği cihet fenâ ise derhâl çevirmelidir. Bunu çevirmek kendi elimizde, yed-i iktidârımızdadır. Bunun adem-i mümkiniyeti hiçbir

هرایشه بر آرزو ایله بده اولنور. بر شیشی اعتیاد ایدنمکده
برایش اولدیفندن اوکاده بر آرزو ایله بده اولنور. جینی
طبیعیدر. بنه علیه آرزویه تابع اولان هر شیشی تعدیل
و اصلاح ایتک بنه آرزو سایه سنده پک قولایدرد. چونکه
آرزو تمامیه سربستدر. هیچ بر حادئات روحیه به مربوطینی
یوقدر. آرزوم اولورسه شوبله یابارم. آرزوم اولورسه
بویله یابارم دیرز.

دیمک که هر شیشی یابان آرزودرد. وجود برکمی، عقل
بر قودانه تشبیه اولنورسه آرزوده اوکینک دومنه تشبیه
اولنور که کمی بی استدیگی طرفه جویرد. عقل بر جوق
معاملاتی اجرا ایچون هبسنی حاضرلار. بر طرفه بر اقبر.
اولنور آرزوده انضام ایتدکجه اجرا اولنور. شو حالده
بالذات عقل بیله سربست دکدر. آرزویه تابعدر. حالبوکه
آرزو عقله تابع دکدر. اعتیادک مبدئی آرزودرد. آرزو
سربست اولدیفندن اوکا تابع اولان اعتیادده سربست
اولمش اولور. شو حالده اعتیاد تمامیه سربست اوله رق
هیچ بر شیشه مربوطینی اولمق سزین بد اقتدار مزده قلیور.
اویله ایسه یا اونی ائی بر نقطه به سوق ایتلی ویا کیتدیگی
جهت فنا ایسه در حال جویرمایدرد. بونی جویرمک کندی
امزده، بد اقتدار مزده در. بونک عدم ممکنیتی هیچ بر

(59)

vechile kabûl olunamaz. Bir i'tiyâdı değil terk etmek, esâsından sökmek bile pek kolaydır. "*Cân çıkmayınca huy çıkmaz*" ta'bîri külliyyen bâtıldır.

Şimdi tütünün bir i'tiyâd olduğunu anlatmak lâzım gelir.

Tütün bir i'tiyâddır. Çünkü i'tiyâd mevcûdiyetimizde bir esâs olmadığından onun mahv u izâlesiyle âheng-i hayâtımıza hâlel gelmez. Hâl-buki sevk-i tabî'î mevcûdiyetimizde bir esâs olduğundan onun izâlesiyle lem'a-i hayât muntafî olur. Yemek içmek birer ihtiyâc-ı tabî'îdir ki bunların bir müddet inkıtâ'ı hayâtımızı mahv etmeye kâfidir. Fakat tütün içmek bir i'tiyâddır. Çünkü ondan nefsimizi tecrîd edersek hayâtımız değil âhengini bozmak bilakis intizâmını bulur. Binâenaleyh tütün bir i'tiyâddır.

Bu i'tiyâdı terk etmek ise aksini i'tiyâd etmekle yani tütünü terk etmeği arzu etmekle mümkündür. Şu hâlde tütünü terk etmek onu içmekden daha sehîldir. Çünkü insân acı dumanlardan, zehirnâk usârelerden de halâs olmuş olur.

Fakat tütünü birdenbire mi yoksa tütüne alışıldığı gibi

وجهله قبول اولنه مز . بر اعتیادی دکل ترک ایتمک ،
اساسندن سوکمت بیهله بک قولایدرد . جان چیقیمیچجه خوی
چیقمز تعیری کلیاً باطلدرد .

شمدی تونونک بر اعتیاد اولدیفنی آکلاقمق لازم کلیر .
توتون بر اعتیاددر ، چونکه اعتیاد موجودیتجزدده بر
اساس اولدیفندن اونک محو وازاله‌سیله آهنگ حیاتمز
خلل وکلز . حالبوکه سوق طیبی موجودیتجزدده براساس
اولدیفندن اونک ازاله‌سیله لمعه حیات . منطقی اولور . بئک
ایچمک برر احتیاج طیبیدرکه بونلرک بر مدت انقطاعی
حیاتمزی محو ایتمک کافیدر . فقط توتون ایچمک بر اعتیاددر .
چونکه اوندن نفسمزی تجرید ایدرسه ک حیاتمز دکل
آهنگی بوزمق بالعکس انتظامی بولور . بناء علیه توتون
بر اعتیاددر .

بواعتیادی ترک ایتمک ایسه عکسی اعتیاد ایتمکله یعنی
توتونی ترک ایتمک آرزو ایتمکله ممکندر . شو حالده توتونی
ترک ایتمک آنی ایچمکدن دهاسهیلدر . چونکه انسان
اجی دومالردن ، زهرناک عصاره لردن ده خلاص
اولمش اولور .

فقط توتونی بردنبردی یوقسه توتونه آیشلیدیفنی کی

(60)

âheste âheste mi terk etmek daha fâideli olduğu cây-ı suâldir.

Bu husûsdaki tedkîkât-ı âcizâneme göre tütün ister az, ister çok bir zamândan beri içilsin, tütünün elinden yakayı kurtarabilmek için birdenbire terk etmek ve bir daha ara sıra velev bir sigara bile olsun isti‘mâl etmek üzere terk etmek daha fâide-bahş ve daha müessirdir.

Tütün birdenbire terk edilmezse âheste âheste mikdârını azaltmakla terk etmek müşkil ve hemen gayr-ı kâbildir. Çünkü mikdârı ne kadar azaldılsa yine tütüne ibtilâ tezâyüd eder. İ‘tiyâd azdan başladığından tütünü terk için mikdârını azaltmak yine i‘tiyâdı çoğaltmak demektir ki bu sûretle devâm tütünü terke gayr-ı müsâ‘iddir. Tütünü birdenbire terk etmekde hiçbir mahzûr yokdur. Çünkü esâsen bir gıda, bir ihtiyâc-ı tabî‘î değildir ki bunun birdenbire inkıtâ‘ı mûcib-i maraz olsun. Tütün birdenbire ve kat‘i-yen kullanılmamak üzere terk edilmelidir. Birçok senelerden beri isti‘mâl eden kimseler tütünü böyle birdenbire terk edince kendilerinde bir boşluk hissederler. Onun için hemen tabakaya, tekrâr tütüne sarılırlar. Çünkü senelerce sigaraları yuvarlamağa alışmış

آهسته آهسته می ترک ایتمک دها فائده‌لی اولدینی جای
سؤالدر .

بوخصوصده کی تدقیقات عاجزانمه کوره توتون
ایستر آزه ایستر جوق برزماندنبری ایجلاسون، توتونک
اندن یقینی قورناره بیلیمک ایچون بردنبره ترک ایتمک
وبردها آره صره ولو برسیغاره بیله اولسون استعمال
ایتمه‌مک اوزره ترک ایتمک دها فائده بخش ودها مؤثردر .
توتون بردنبره ترک ایدلنسه آهسته آهسته مقدارینی
آزالتمه ترک ایتمک مشکل وهمان غیر قابلدر . چونکه
مقداری نه قدر آزالدلسه ینه توتونه ابتلا تزیاید ایدر .
اعتیاد آزدن باشلادیغندن توتونی ترک ایچون مقدارینی
آزالتمق ینه اعتیادی چوغالتیق دیمکدرکه بوضورنه دوام
توتونی ترکه غیر مساعددر . توتونی بردنبره ترک ایتمکده
هیچ برمحذور یوقدر . چونکه اساساً برغدا ، براحتیاج
طبیعی دکلددرکه بونک بردنبره انقطاعی موجب مرض
اولسون. توتون بردنبره قطعاً قولالانلماق اوزره ترک
ایدلمیدر . برجوق سنه لردنبری استعمال ایدن کیمسه لر
توتونی بویله بردنبره ترک ایدنجه کندیلرنده بر بوشلق
حسن ایدرلر . اونک ایچون همان طبقه‌یه تکرار توتونه
صاریلرلر . چونکه سنه لرجه سیغاردلری یوارلمه الشمس

(61)

olan parmaklar işsiz kalır. İkide bir bizim baba tiryâkî elini ceblerine sokup tabakayı araşdırır.

İnsân tütünü birdenbire terk edince bu aks-i i'tiyâdî i'tiyâd edininceye kadar husûle gelen boşluğu doldurmak için yani tütünden mütevellid meşgûliyeti unutabilmek için boş durmamalı, dâima meşgûl olmalıdır. Hattâ ekseriyâ tütün içmek i'tiyâdî işsizlikden, adem-i meşgûliyetden ileri gelir. Hemen pek çok tiryâkî biliyorum ki ekseriyâ meşgûl oldukları sırada tütün içmeği kat'iyen unutduklarını, boş durdukları zamân tütün içmek mecbûriyetinde bulunduklarını söylüyorlar. Bazıları da bunun aksini yaparlarsa da yine bunlar da birer i'tiyâddır. Lâkin şurası muhakkaktır ki insân tatlı bir meşgûliyete dalınca değil tütün içmeği, yemek ve içmeği bile unutabilir. Rûhumun sevdiği, vicdânımın müsterîh olduğu tatlı mütâla'ât ve tefekkürâta daldığım zamân yemek ve içmeği unutduğum defa'âtle ve mükerreren vâkî' olmuşdur. Hayâtın en lezîz günleri kemâlât-ı insâniyeyi iktisâb için sarf edilen, en fa'âl ve en meşgûl zamânlarıdır, en ızdırâblı günleri ise en boş geçen eyyâmıdır.

اولان پارمقلىر ايشسىز قالير. ايكيده بر بزم بابا ترياكى الى
جبلرينه سوقوب طبقه نى آراشد برر .

انسان توتونى بردنبرم ترك ايدنجه بو عكس اعتيادى
اعتياد ايدنجه به قدر حصوله كلن بوشلنى دولد بر مق ايچون
يمنى توتوندن متولد مشغوليتى اونونه بيلمك ايچون بوش
دورمه مى ، دائما مشغول اولمليد بر . حتى اكثريا توتون
ايچمك اعتيادى ايشسىز لكمن ، عدم مشغوليتدن ايلرى كلير .
همان بك چوق ترياكى بيلبورم كه اكثريا مشغول اولدقلىرى
صره ده توتون ايچمكى قطعياً اونوتدقلىرى ، بوش دوردقلىرى
زمان توتون ايچمك مجبوريتنده بولندقلىرىنى سويليورلر .
بعضلىرى ده بونك عكسى بابا لر سه ده ينه بولرده برر
اعتياددر . لكن شوراسى محققدر كه انسان طائلى بر مشغوليت
دالنجه دكل توتون ايچمكى ياك و ايچمكى بيله اونوده بيلير .
روحك سوديكى ، وجدانك مستريح اولدنى طائلى
مطالعات وتفكرانه دالديغ زمان ياك و ايچمكى اونوتديغ
دفعاتله ومكرراً واقع اولمشدر . حياتك انك لذيذ كونلىرى
كالات انسانينى اكساب ايچون صرف ايديلن ، انك فعال
واك مشغول ، زمانلريد بر ؛ انك اضطرار يلى كونلىرى ايسه
انك بوش بكن اياميد بر .

(62)

Fakat insân çalışmalı, kendine bir iş, bir meşgûliyet bulmalıdır. Hele bu meşgûliyet de arzuya mutabık, sa'âdet-i hâle muvafık olursa artık onunla pek güzel bir hayât geçer. İnsân hem lezzet alır hem de istifâde eder. Atalardan kalma bir söz vardır ki: *"Ayağını sıcak tut, başını serin, kendine bir iş bul, düşünme derin"* derler. Pek doğrudur. İşsizler düşünür, düşünenlerin cânı sıkılır, cânı sıkılanlar ise tütüne sarılır. Buna sebebiyet vermemek için iş bulmalı, hem de işlemeli. Çünkü işsizlik her türlü fenâlîğâ, her türlü ahlâksızlığa müsebbib-i yegânedir.

Bazı kimselerin yaptığı gibi onun mukâbilinde çerez vesâire yemeyip meşgûliyet bulmak lâzım. Fakat meşgûliyet bulunmasa bile bu kadar bir şeye tahammül etmek mümkündür.

Tütünü terk etmekle mukâbilinde çerez yemek belânın birinden kurtulup diğerine çatmaktır. Bunlar çocukça harekettir. "İnsâniyet, hakâyıkı bilip ona göre tevfiğ-i ef'âl ü hareket etmektir*". Dünyâda hakikat yok, hakâyık vardır. İşte o hakâyıkın hey'et-i mecmû'ası hakikati teşkîl

* *İlm-i İnsâniyet*, M. Hâzık, derdest-i tab'.

فقط انسان چالشعلی، کندیتہ برایش، بر مشغولیت بولماید. هله بومشغولیتده آرزویه مطابق، سمادت حاله موافق اولورسه آرتق اونکله پک کوزل بر حیات کچر. انسان هم لذت آئر همده استفاده ایدر. انالردن قلمه برسوز واردرکه «آیاغکی صیجانی طوط باشکی، سربن، کندیکه برایش بول دوشونونه درین» دیرلر. پک دوشورودر. ایشمزلر دوشونور، دوشونلرک جانی صیقیلور، جانی صیقیلنلر ایشه توتونه ساریلر.

بوکا سبیت ویرمه مک ایچون ایش بولمی، همده ایشلمه لی. چونکه ایشمزلرک هر درلو فنااله، هر درلو اخلاقنزلغه مسبب یگانه در.

بعض کیمسه لرک بایدینی کی اونک مقابلنده چرز وسائره بیوب مشغولیت بولمی لازم. فقط مشغولیت بولنمه بیله بو قدر برنیته تحمل ایتمک ممکندر.

تونونی ترک ایتمکله مقابلنده چرز یمک بالامک برندن قورئیلوب دیکرینه چاتمقدر. بونلر چوجقجه حرکنندر. «انسانیت حقانی بیلوب آکا کوره توفیق افعال و حرکت ایتمکدر [*]». دنیاده حقیقت یوق حقایق واردر. ایشه او حقایقک هیئت مجموعه سی حقیقتی تشکیل

[*] علم انسانیت : م . حاذق . دردست طبع .

(63)

eder. Her şeyin bir hakîkati vardır. Bizim de her şeyle bir münâsebetimiz vardır. İşte her şeyle olan münâsebetimizi o şeylerin hakîkatiyle te'sîs ve te'lîf etmeliyiz.

İnsân dâimâ iyi şeyleri arzu etmeli ve o arzularını da kuvveden fi'le çıkarmağa çalışmalıdır. Nefse ve umûma mazarratı olan şeylerden nefret etmelidir. Tütün gibi bir otun bile zîr-i tahakkümünde kalmak insânlar için bir şeyn addedilir.

Tütünü âheste âheste değil birdenbire terk etmek pek kolay olduğuna dâir şimdiye kadar pek çok müşahedâtımız vardır. Mu'allim-i muhteremimiz Ferîk sa'âdetlü Hayreddin Paşa hazretlerinin ders-hânede tütün hakkındaki bir nutk-ı belîğânesini müte'âkib nice efendilerin tabakalarını fırlatdıkları, o anda birdenbire terk edip bir daha kullanmadıkları ve birkaç gün devâm eden cân sıkıntısına sabır ile selâmete erdikleri görülmüşdür. Amcam edîb-i şehir Zeynîzâde Hâfız Şahabî Efendi dahi kırk seneden beri şiddetli bir sûretde tütün içen idi. Bir gün azıcık göğsü tutulmuş idi. Tütünün başına açacağı felâketi anlamış olmalı ki hemen o anda terk etdi ve bir daha ağzına almadı. Bir zararı görülmek şöyle dursun, sıhhat ve hayâtı da intizâmını buldu.

توتونی ترک ایتمک چاره‌سی

۶۳

ایدر . هر شیتک بر حقیقتی وارددر . بزم ده هر شیتله
بر مناسبتمز وارددر . ایشته هر شیتله اولان مناسبتمز
اوشیلرک حقیقتیه تاسیس وتالیف ایتملی بز .

انسان داتما ای شیلری آرزو ایتملی و او آرزولربی ده
قوه دن قعله چیقارمه چالشملیدر . نفسه و عمومه مضرتی
اولان شیلردن نفرت ایتملی دره . توتون کبی براونک بیله زیر
تحکمنده قالمق انسانلر ایچون بر شین عد ایدیلر .

توتونی آهسته آهسته دکل بردنبره ترک ایتمک یک
قولای اولدیغه دائر شیمدی به قدر یک جوق مشاهداتمز
وارددر . معلم محترم فریق سعادتلو خیرالدین باشا
حضرتلرینک درسخانه ده توتون حقنده کی بر نطق بلیغانه سی
متعاقب نیجه افندیلرک طبقه لرینی فیرلاندقلری ، او آنده
بردنبره ترک ایدوب بردها قوللانمدقلری و بر فاج کون
دوام ایدن جان صیقنیسنه صبر ایله سلامته ایردکلری
کورلمشدر . عموجهم ادیب شهیر زیننی زاده حافظ شهبانی افندی
دخی قرق سنه دنبری شدتی بر صورتده توتون ایچر ایدی .
بر کون آزاچق کوکسی طوتلمش ایدی توتونک باشنه آچه جنی
فلا کتی آکلامش اولملی که همان او آنده ترک ایدی و بردها
آغزینه آلمدی . بر ضرری کورلمک شویله طورسون سخت
وحیاتی ده انتظامی بولدی .

(64)

Bir de tütünü terk edenler güya tütünü söndürmek için birkaç gün nargile içmeği tercih ederler. O birkaç günlük için başlanılan nargile ek-seriyâ tütünün yerine kâim olur. Onun için zâten nargile de tütünden daha ziyâde muzır olduğundan bu hareket hiç de ma'kûl değildir. Tütünü geldiği gibi kovmalı ve bir daha rûy-ı rızâ göstermemelidir.

Hulâsa şimdiye kadar tütünü terk etmek niyetinde bulunan ve terk eden pek çok kimseler gördüm. Birdenbire terk edenler terk etdi. Âheste âheste terk etmek isteyenler ise el-ân içiyorlar. Bu da yukarıdaki ma'rûzâtımız mûcibince onu terk etmek değil, bir kat daha takviye ediyorlar ki es-bâbını kendileri de bilmiyor. Fakat yine âheste âheste de terk etmek kâbil-dir. Bu sûretle terk edenler de vardır. Lâkin bu türlü hareketde hiçbir bir menfa'at ciheti yoktur. İşin içinde tütünü terk etmek arzusu olur ve bu arzu da icrâ edilirse tütünü terk etmek ve sâhil-i selâmete ermek yüzde yüzdür. Fakat bazı kimseler tütünü birdenbire terk edince bir takım teşev-vüşât-ı asabiyeye dûçar olurlar. Eğer birdenbire terk edince böyle bir hâl görülürse o kimselerin âheste âheste terk etmeleri daha muvâfıktır.

*

* *

برده توتونی ترک ایدنلر کویا توتونی سوکدیرمک
ایچون بر قاج کون نارکیله ایجمکی ترجیح ایدرلر . او بر
قاج کونلک ایچون باشلانیلن نارکیله اکثریا توتونلریرینه
قائم اولور . اونک ایچون ذاتاً نارکیله ده توتوندن دها
زیاده مضر اولدیغندن بوحرکت هیچ ده معقول دکدر .
توتونی کلدیکی کبی قوملی و بردها روی رضا کو سترمه ملیدر .
خلاصه شیمدی به قدر توتونی ترک ایتمک نیتندم بولنان
وترک ایدن پک جوق کیمسلر کوردم . بردنبره ترک
ایدنلر ترک ایددی . آهسته آهسته ترک ایتمک ایستینلرایسه
الآن ایچبورلر . بوده یوقاریده کی معروضاتمز موجبجه
اونی ترک ایتمک دکل بر قاندها تقویه ایلدورلر که اسبابی
کندیلری ده بیلیمور . فقط بنه آهسته آهسته ده ترک
ایتمک قابلدیر . بوسورتله ترک ایدنلر ده وارد . لکن بودرلو
حرکتده هیچ بر منفعت جهتی یوقدر . ایشک ایچنده
توتونی ترک ایتمک آرزوسی اولور و بو آرزوده اجرا
ایدیایرسه توتونی ترک ایتمک وساحل سلامته ایرمک یوزده
یوزدر . فقط بعض کیمسلر توتونی بردنبره ترک ایدنجه
بر طاقم تشویشات عصیه به دوجار اولورلر اکر بردنبره
ترک ایدنجه بویله بر حال کوریلورسه او کیمسلرک آهسته
آهسته ترک ایتملری دها موافقدیر .

(65)

Bâzı etıbbâ tütünü terk etdirebilmek için tütüne karşı vücûdda tabî'î bir nefret hâsıl ettirmek üzere bir takım mu'âlecâta teşebbüs etmişlerdir. Ez-cümle bir litre suda yirmi beş santigram sâf cehennem taşı yani azotiyet-i fidda (nitrate d'argent) mahlûlüyle yevmiye birkaç kere ağzı yıkayıp tükürdükden sonra sigara içilirse tahammül olunmayacak derecede bir nefret ve istikrâh hâsıl olur. Bunu tütün içen kârî'ler tecrübe edebilirler. Bizzât tütün içmediğimiz hâlde biz de müte'addid kere tecrübe etdik. Usûlû dâiresinde yapılırsa fevâid-i azîmesi görülmektedir. Evvelen azotiyet-i fiddanın sâf ve billûrî cinsinden olması, sâniyen mahlûl yapılacak suyun mâ'-i mukattar bulunması, sâlisen mikdârının fazla olmaması, râbi'an ağız çalkanırken suyun yutulmaması derece-i vücûbdadır. Bir bardak mâ'-i mukattara bir susam tânesi kadar konulursa mu'tedil ve isti'mâle sâlih bir mahlûl elde edilmiş olur.

Eğer mâ'-i mukattar bulunmazsa sâf menbâ' suları dahi mahlûl yapmağa kâfidir. Fakat cehennem taşının ticâretde iki nev'i vardır. Bir kısmı ince kurşun kalemleri hâlinde ve siyâh renkde olup attârlarda bulunur. İkinci kısmı ise

بعض اطبا توتونی ترك ایندیره بیلیمك ایچون توتونه قارشى وجودده طیبی برنقرت حاصل ایتدیرمك اوزره برطافم معالجانہ نشیبت ایتمشلردر. ازجمله برلیتره صوده یکریمی بش ساینغرام صاف جهنم طائشی یعنی آزوتیت فضه *nitrate d'argent* محلولله یومیه برقاج کرم آغزی ییقایوب توکوردکدن سوکرم سیغاره اینجیلیرسه نحمّل اولونمیه جق درجه‌ده برنقرت واستکرام حاصل اولور. بونی توتون ایچن قارئلر تجربیه ایدم بیلیرلر. بالذات توتون اینجمدیکمز حالده بزده متعدد کرم تجربیه ایتدک. اصولی دائره‌سندم باییلیرسه فوائده عظیمیه‌سی کورلمیکده در. اولاً آزوتیت فضه‌ک صاف و بللوری جی‌سندن اولمسی؛ ثانیاً محلول باییلجه جق صویک ماء مقطر بولنمسی؛ ثالثاً مقدارینک فضله اولمسی؛ رابعاً آغز چالقانیبرکن صویک یوتولمه‌سی درجه وجودده در. بر بارداق ماء مقطره بر صوصام دانه‌سی قدر قونیلیرسه معتدل واستعماله صالح برمحلول ایدم اولور.

اگر ماء مقطر بولنمزسه صاف منبع سولری دخی محلول یایمغه کافیدر. فقط جهنم طائشک تجارتده ایکی نوعی وارددر. بر قسمی اینجه قورشون قلملری حائنده و سیاه رنگده اولوب عطارلرده بولنور. ایکنجه قسمی ایسه

(66)

ince safihavî billûr hâlinde olup eczâhânelerde bulunur. İşte bakkâllardan almayıp eczâhânelerden ve billûrî kısmından almalıdır.

Tecrübe için bir gram alınırsa kâfidir. Bu bir gramı on müsâvî kısma taksîm etmeli, her bir kısmını bir bardak sâf menba‘ suyunun içine koyup eritdikden sonra isti‘mâl etmelidir. Eğer te’sîri görülmezse evvelki mahlûle bir kısım daha ilâve etmeli. Bundan fazla ilâve etmemeli ve bu mahlûlü yapar yapmaz isti‘mâl etmeli ve ziyânın te’sîrinden âzâde bulundurmamalıdır. Renkli bir bardakda yapılırsa daha muvâfıktır. Nihâyet yirmi dört sâ‘at geçdikden sonra isti‘mâl etmemelidir.

Bununla yemeklerden sonra ve tütün içmezden evvel, yevmiye iki nihâyet üç kere isti‘mâl edilmek şartıyla, bir yudum alıp yutmaksızın ağzın her tarafına gezdirdikden sonra tükürmeli ve sonra tütünü içmelidir.

Bir de tütün tiryâkîlerinin yavaş yavaş terk-i âdet-i kerîhe etmeleri için tütün yerine veya onunla karışdırarak bazıları patates yapraklarını, bir takımı adaçayını içmeği tavsiye ediyor. Bunlar: "Tütünü terk edemiyorum" diye ta‘annüdde bulunanlara karşı bir çâre-i hasene olabilir.

ایجنه صفیحوی بللور حالنده اولوب اجزاخانه لردم بولنور.
ایشته قاللردن آلیوب اجزاخانه لردن و بللوری قسمندن آلملیدر.
تجربه ایچون بر غرام آلیرسه کافیدر . بو بر غرامی
اون مساوی قسمة تقسیم ایتلی ، هر بر قسمة بی بر باردق
صاف منبع صوینک ایجنه قویوب اریتمکدن سوکره استعمال
ایتلیدر . اگر تاثیر کورلرسه اولکی محلوله بر قسمدها
علاوه ایتلی . بوندن فضله علاوه اتمه ملی و بو محلولی
یا بار یا نماز استعمال ایتلی و ضیانک تاثیرندن آزاده بولندیرمایدیر.
رنکلی بر باردقده بایلیرسه دهها موافقدیر . نهایت یکریمی
درت ساعت کچدکدن سوکره استعمال ایتمه ملیدر .
بونکله بیکلردن سوکره و توتون ایچمزدن اول،
یومیه ایکی نهایت اوج کره استعمال ایدمک شرطیه .
بر بودوم آلوب یونتمسزین آغزک هر طرفه کزدیردکدن
سوکره نوکور ملی و سوکره تونونی ایچملیدر .
برده توتون تبریا کیلرینک یواش یواش ترک عادت
کریسه ایتلری ایچون توتون برینه و یا اونکله قارشیدیرمق
بعضلری باتاس یا اقلرینی ، برطافی اطه چایی ایچمکی
توصیه ایدبور . بونلر توتونی ترک ایدم میورم دیه
تعدد بولنلرله قارشى بر جاره حسنه اوله بیلیر .

(67)

ZEYL

Tütünü Terk Etmek İçin Mu‘âlece-i Hâzık*

Yukarıdan beri tütünün ahvâl-i husûsiye ve umûmiyesiyle i‘tiyâd ve envâ‘ını tütünden çâre-i halâsı arz etdik. Bunların hey’et-i umûmiyesinden elbette tütün içenlerde tütünü terk etmek için ve içmeyenlerde içmemek için bir arzu hâsıl olmuştur. Zâten bu kadar tafsîlâtı yazmakdan maksadımız da tütünün her cihetini herkese lâıykıyla tefhîm etmek ve herkesde onu terk için bir arzu uyandırmaktır. Şimdi bu arzu husûle geldikten sonra onu kuvveden fi‘le çıkaracak, daha doğrusu tütünü terk etmek arzusu olup da onu terk edemeyenlere rehber olacak başka bir şeye daha lüzûm-ı kat‘î vardır. Çünkü bugün hiçbir kimse tasavvur olunmaz ki tütünü isti‘mâl ettiğinden dolayı memnûn olsun ve yine hiçbir kimse tasavvur olunmaz ki dâimâ tütünü terk etmek üzere arzusunda bulunmasın. İşte bu arzuların akîm kalmasına sebeb-i yegâne hep i‘tiyâda olan mukâvemetsizlikdir.

* Meclis-i Tıbbiye’ye takdîm edilmiş olduğundan yakında mevki‘-i fûrûhta konulacaktır.

— ذیل —

توتونی ترك ایتك ایچون

معاجله حاذق [*]

یوقاریدنبری توتونک احوال خصوصیه و همومیه سیله
اعتیاد وانواعی وتوتوندن چاره خلاصی عرض ایتدک .
بونلرک هیئت همومیه سندن البته توتون ایچنلرده توتونی
ترك ایتك ایچون و ایچمینلرده ایچمه مک ایچون بر آرزو
حاصل اولمشدره . ذاتاً بوقدر تفصیلاتی یازمقدن مقصدمزده
توتونک هر جهتی هر که لایقيله تفهیم ایتك و هر کسده
اونی ترك ایچون بر آرزو اویاندرمق دره . شیمدی بو آرزو
حصوله کلدکدن سوکره اونی قومه دن فعله جیقارمحق ،
دها دوغروسى توتونی ترك ایتك آرزوسى اولوبده اونی
ترك ایدمه بانلره رهبر اوله جق باشقه بر شیشه دها لزوم
قعلی واردر . چونکه بوکون هیچ بر کیمه تصور
اولنمزکه توتونی استعمال ایتدیکندن دولایى بمنون اولسون
وبنه هیچ بر کیمه تصور اولنمزکه دائماً توتونی ترك ایتك
آرزوسنده بولماسون . ایشته بو آرزولرک عقیم قالمسنه سبب
یکانه هب اعتیاده اولان مقاومتنزلکدر .

[*] مجلس طیبیه به تقدیم ابدلش اولدیفندن یقینده موقع
فروخته قنوله جقدر .

(68)

Bu i'tiyâdın elinden kurtulabilmek için ciddi sabır ve sebat lâzımdır. Hâlbûki bunu pek az kimseler yapabilir. İ'tiyâd edilen her şey, her ne kadar zararı mûcib olsa bile, yine insâna hoş görünür. Herkes onu icrâ ve îfâdan mütelezzez olur. Hattâ evvelce hoş görünmeyen şeyler bile i'tiyâd ile hoş görünmeğe başlar. İnsân ondan hazzeder. Şu hâlde bu i'tiyâddan kurtulabilmek için sabr u sebâtıdan başka bir çâre daha aranılır ki o da o i'tiyâdın mûcib olduğu huzûzâtı mahv etmek, onun yerine nefret ve istikrâhı ikâme eylemektir. Bu ise vesâit-i mâddiye ve ma'neviye ile mümkündür. Yukarıdan beri zikretmiş olduğumuz vesâitin hepsi birer vesâit-i ma'neviyedir. Şimdi bir de vesâit-i mâddiye lüzûm vardır. Çünkü her ikisi birden olursa muvaffakiyet yüzde yüzdür.

İ'tiyâd-ı kabîhin terki için ittihâz olunan vesâit-i ma'neviye onun mazarrâtını tefhîmden tarîk-ı savâbını irâeden ibâretdir. Vesâit-i mâddiye ise o i'tiyâd-ı kabîh her ne kadar diğerlerince kabîh görülürse görülsün, onun pençesine düşen kimse, her ne derece zararını bilirse bilsin, mutlaka ondan bir lezzet alır, hazzeder. Eğer böyle olmamış olsa onu icrâ

بواعیادك الندن قورتيله بيلمك ایچون جدی صبر و ثبات لازمدر . حالوکه بونی يك آز کیمه لر پایه بیلیر . اعتیاد ایدیلن هر شی ، هر نه قدر ضرری موجب اولسه بيله ، ینه انسانه خوش کورونور . هر کس اونى اجرا و ایفادن متلئذ اولور . حتی اولجه خوش کورونمیشیلر بيله اعتیاد ایله خوش کورونمکه باشلار . انسان اوندن حفظ ایدر . شو حالده بو اعتیاددن قورتيله بيلمك ایچون صبر و ثباتدن باشقه بر چاره دهآ آراتیلور که اوده او اعتیادك موجب اولدینی حظوظانی محو ایتمک ، اونك یرینه نفرت و استکراهی اقامه ایلیمکدر . بو ایسه وسائط مادیه و معنویه ایله ممکندر . بوقاربدنبری ذکر ایتمش اولدینمز وسائطك هدی برر وسائط معنویه در . شمدی برده وسائط مادیه به لزوم وارددر . چونکه هر ایکسی بردن اولورسه موفقیت یوزده یوزدر .

اعتیاد قییحك ترکی ایچون انخاذا اولنان وسائط معنویه اونك مضراتی تفهیمدن طریق صوابی اراده دن عبارتدر . وسائط مادیه ایسه او اعتیاد قییح هر نه قدر دیگر لر نیجه قییح کورولورسه کورولسون اونك نیجه سنه دوشن کیمه ، هر نه درجه ضرربی بیلیرسه بیلسون . مطلقا اوندن بر لذت آلیر ، حفظ ایدر ، اگر بوبله اولماش اولسه اونى اجرا

(69)

ve ifâ etmemesi îcâb eder. Binâenaleyh onu i'tiyâd-ı kabîhden vazgeçirebilmek onun huzûzâtını mahv etmek ile mümkündür.

Şu hâlde bir kimsenin i'tiyâd-ı kabîhde bulduğu huzûzâtı mahv u izâle edebilmek için onun mûcib-i nefret ve istikrâhı olan şeyleri mûcib-i mahzûzâtı olan şeylerle -i'tiyâdla- terkîb etmek kâfîdir. Herkesin kendine mahsûs mûcib-i mahzûziyet ve infî'âlâtı olan şeyler olur. Meselâ insânlardan bazıları bazı şeyleri ziyâdesiyle sevdiği hâlde diğer bazıları da aynı şeylerden nefret ederler. Ehibbâdan bir zât soğanı o kadar sever idi ki kışın hânesine odun, kömürden evvel çuvallarla soğan alır doldururdu ve diğer birisi de soğandan o derece nefret eder idi ki bir yemeğin içinde ne kadar az mikdârda olursa olsun derhâl onu hisseder ve o yemekden kat'i-yen ağzına koyamaz idi. Bunlar beden, idiosyncrasie denilen yani aynı bir şeyin eşhâs-ı muhtelifde muhtelif te'sîr husûle getirmesinden ibâret bulunan, birer hâlât-ı husûsiyesidir. Fakat bu hâlât-ı husûsiye yani idiosyncrasie mutlak bir sebep tahtında husûle gelir. Bunu isbât için bizzât dûçâr olduğum bir vak'ayı aynen nakle mecbûriyet hissedilmiştir.

وایفا ایتمه‌سی ایجاب ایدر. بناً علیه اونی اعتبار قیحدن
 واز کچیره بیلیمک اونک محفوظاتی محو ایتمک ایله ممکندر.
 شو حالده برکیمسه‌نک اعتبار قیحدمه بولدینی محفوظاتی
 محسو وازاله ایدر. بیلیمک ایچون اونک موجب نفرت
 و-تکراهی اولان شیلری موجب محفوظاتی اولان
 شیلرله - اعتبارله - ترکیب ایتمک کافیدر. هر کسک
 کندینه مخصوص موجب محفوظیت وافعالاتی اولان
 شیلر اولور. مثلاً انسانلردن بعضلری بعض شیلری
 زیاده‌سیله سودیکی حالده دیگر بعضلری ده عین ش-یلردن
 نفرت ایدرلر. احبادن برذات صوغانی او قدر سورایدی که
 قیشین خاتمه‌سه اودون، کموردن اول جوالدرله صوغان
 آلیر دولدرردی. و دیگر بریسی ده صوغاندن اودرجه
 نفرت ایدر ایدی که بریمکک ایچنده نه قدر آزر مقدارده
 اولورسه اولسون درحال آنی حس ایدر و اویمکدن
 قطعاً آغزیه قویه مزایدی. بونلر بدنک، ایدیوسنقرازی
 idiosyncrasie دینلن یعنی عین برشیتک اشخاص مختلفه ده
 مختلف تاثیر حصوله کتیرمسندن عبارت بولنان، بررحالات
 خصوصیه - یدر. فقط بو حالات خصوصیه یعنی ایدبو -
 سنقرازی مطلق بر سبب نحتده حصوله کلیر. بونی اثبات
 ایچون بالذات دوجار اولدیغ بروقه‌نی عیناً نقله مجبوریّت
 حس ایدلشدیر.

(70)

Vaktiyle çikolatayı çok sever idim. Her zamân alıp cebimde taşıy idim. Bir gün bir çikolatacı dükkânına girdim. Hangisinin daha iyi olduğunu tecrübe için her nev'inden birer tâne aldım. Eve geldiğimde bir taraftan kitâb okuyor bir taraftan da aldığım çikolataları vira atışdırıyor idim. Birdenbire mi'deme toprak gibi bir mâddenin çökdüğünü hissettim. O zamân bende çikolataya karşı öyle bir nefret hâsıl oldu ki hemen hepsini tutup pencereden dışarıya fırlatdım. Meğer aldığım çikolataların içinde tağşış edilenleri var imiş. Artık o günden beri çikolatanın değil kendisinden, kokusundan bile hazzetmem. Binlerce lira verseler kat'iyen ufak bir parçasını bile ağzıma koyamam. Hâlbuki çikolata sevilmez bir gıdâ değildir. Her ne hâl ise bende böyle bir nefret hâsıl oldu. Bir sâ'at evvel mûcib-i mahzûziyetim olan çikolatalar hakkında bir sâ'at sonra husûle gelen nefretime sebep şübhesiz eski huzûzâtımın mahv u izâlesidir.

İşte herkesde bir şey hakkında hâsıl olan nefret de tıpkı böyledir yani o şeye karşı olan huzûzât ve telezzüzât herhangi bir sebeble izâle edilmiştir.

وقتيله چوقولانه‌ني چوق سور ايدم . هر زمان آوب
 جييمده طاشبر ايدم . بر کون بر چوقولانه‌جي دوکاننه
 کيردم . هانکيسنک دها ابي اولدینغي تجربه ايچون هر
 نوعدن برر دانه آلدیم . اوه کلديکمه بر طرفدن کتاب
 اوقبور بر طرفدن ده آلدیم چوقولانه‌لری ویره آتدیر .
 یور ايدم . بردنبره معدمه طوپراق کبی بر ماده‌نک
 چوکديکفی حس ایشتم . اوزمان بنده چوقولانه‌یه قارشی
 اویله بر نفرت حاصل اولدی که همان هپسنى طوتوب پنجره‌دن
 دیشاری‌یه فیرلاندیم . مکر آلدیم چوقولانه‌لرک ایچنده
 تفیش ایدیلنلری وار ایش . آرتق اوکوندنبری چوقو-
 لانه‌نک دکل کندیسندن قوقوسندن بیله حفظ ایتیم . بیکلرجه
 لیرا ویرسلر قطعياً اوفق بر بارجه‌نى بیله آغزیه قویه‌م .
 حالبوکه چوقولانه سولمز برغدا دکلدیر . هر نه حال ایسه
 بنده بویله بر نفرت حاصل اولدی . بر ساعت اول موجب
 محظوظیتیم اولان چوقولانه‌لر حقنده بر ساعت صوکره
 حصوله کلن نفرتیه سبب شبهه‌سز اسکی حفظو ظامک عو
 وازاله‌سیدر .

ایشته هر کسده برشی حقنده حاصل اولان نفرت‌ده
 طبقی بویله‌در . یعنی اوشیته قارشی اولان حفظو ظات
 وتلذذات هر هانکی بر سبيله ازاله ایدلشدیر .

(71)

İşte bizi i'tiyâda rabt eden bir nokta var ise o da i'tiyâdla bizim aramızda bir râbıta-i kaviyye teşkîl eden huzûzâtıdır. Bir kere bu izâle edildi mi artık i'tiyâd kendi başına gider. Bu râbıta-i huzûzâtı kesr edebilmek için huzûzât yerine infî'âlât ve teneffürâtı ikâme eylemek lâzımdır.

Bir kimseyi sevdiği bir şeyden tecrîd edebilmek için sevmediği bir şeyi onunla karışdırmalıdır. Meselâ soğandan nefret eden bir kimse mümkün olsa da sigaranın içine de soğan konulsa hiç onu içebilir mi? Ben de yemîn ederim ki en sevdiğim bir yemek içerisine azıcık bir çikolata konulsa derhâl kokusundan anlar ve kat'iyen onu ağzıma koyamam. Çünkü ben de çikolataya karşı o yolda bir idiosyncrasie hâsıl olmuştur. Şu husûsâtı umûma tatbîk edersek tabî'î umûmun sevip sevmediği, mütelezziz olup olmadığı bir hâlet-i umûmiye yani umûmî bir idiosyncrasie bulunabilir. Meselâ herkes güzel kokulardan mütelezziz ve fenâ kokulardan ise müteneffir olur. Bu ise bilhâssa umûmî bir idiosyncrasiedir. O hâlde umûmun i'tiyâdla mahzûz olduğu bir şeyi mahv edebilmek için o şeyi umûmun müteneffir olduğu diğer bir şeyle mezc etmek lâzımdır.

ایشته بزی اعتیاده ربط ایدن بر نقطه وار ایسه اوده
اعتیاده بزم آره مزده بر رابطه قویه تشکیل ایدن حفظ و ظاندرد
بر کره بوازله ایدلیمی آرتق اعتیاد کندی باشنه کیدر .
بورابطه حفظ و ظانی کسر ایده بیلیمک ایچون حفظ و ظات
برینه انفعالات و تنفرانی اقامه ایلمه مک لازمدر .

بر کیمسه بی سودیکی بر شیدن تجرید ایده بیلیمک
ایچون سومدیکی بر شینی اونکله قارشیدر بیلیدر . مثلاً
صوغاندن نفرت ایدن بر کیمسه ممکن اولسه ده سیغاره نك
ایچنه ده صوغان قونله هیچ اونی ایچه بیلیرمی؟ بنده بین
ایدرم که ال سودیکم بریمکک ایچیرینه آزاجق بر جو قولانه
قونله در حال قوقوسندن آکلار و قطعاً اونی آغزیه
قویه م . چونکه بنده جو قولانه به قارشی اویولده بر ایدیو .
سنقرازی حاصل اولمشدر . شو خصوصاتی عمومیه تطبیق
ایدرسه طبیعی عمومک سووب سومدیکی ، مثلاً ذالوب اولمدینی
بر حالت عمومیه یعنی عمومی بر ایدیو سنقرازی بولنه بیلور .
مثلاً هرکس کوزل قوقولردن مثلاً ذوقنا قوقولردن ایسه
متنفر اولور . بوا یسه بالنسبه عمومی بر ایدیو سنقرازیدر . او حالده
عمومک اعتیاده حفظ اولدینی بر شینی محو ایده بیلیمک
ایچون اوشینی عمومک متنفر اولدینی دیگر بر شیله مزج
ایتمک لازمدر .

(72)

Tütün bir i'tiyâd olduğundan bittab' insânları o i'tiyâda rabt eden bazı huzûzât vardır. Onu mahv edebilmek için umûmun mûcib-i nefreti olan bir şeyi tütünün isti'mâline terfîk etmek îcâb eder. Bir kere mûcib-i nefret olan bu cisim tütünle birlikde isti'mâl olunarak bir istikrâh hâsıl oldu mu artık tütünün elinden kurtulmak mümkündür. İşte şu noktayı derpîş-i tefekkür ederek uzun tecârüb netîcesiyle elde edilen bir mu'âleceenin de bu kitâb ile birlikde meydâna vaz'ını münâsib gördüm. Çünkü külle yevm tütünün mazarratını gördükleri hâlde onu kendiliklerinden terk etmekde ızhâr-ı acz edenler şübhesiz uzun boylu serdiyâtımızla da terk edemeyceklerdir. Şu kadar var ki bu serdiyât sâyesinde birçok kimselerin kemâl-i ciddiyet ve samîmiyetle tütünü terk etmeğe hâzırlanacakları ve mu'âlece-i hâzıkı da isti'mâl ederek şu belâ-yı mübremden yakalarını kurtarıp sâhil-i selâmete çıkacakları ve o menhûs i'tiyâdı ebediyen kûşe-i nisyâna atacakları ümîd olunur.

توتون بر اعتیاد اولدیغندن بالطبع انسانلری او اعتیاده
ربط ایدن بهض حفظات وارد دره اونى محو ایدمه بیلیمک
ایچون عمومک موجب نفرتی اولان بر شیشی توتونک
استعماله ترفیق ایتمک ایجاب ایدر . بر کره موجب
نفرت اولان بوجسم توتونله برلکده استعمال اولنهرق
بر استکراه حاصل اولدیمی آرتق توتونک الندن قورتلحق
تمکندر . ایشته شوقعه بی دریش نفکر ایدرک اوزون نجارب
نتیجه سیله الده ایدیلن بر معالجه نکه ده بو کتاب ایله برلکده میدانه
وضعى مناسب کوردم . چونکه کل بوم توتونک ، ضررتی کوردکاری
حالده اونى کندیا کلرندن ترک ایتمکده اظهار عجز ایدنلر
شبهه سز اوزون بوبلی سردیا تمزله ده ترک ایدمه بیه جکلر دره .
شوقدر وارکه بوسردیات سایه سنده برچوق کیسه لرک
کمال جدیت وصمیمیتله توتونى ترک ایتمکده حاضرکنه جقلری
ومعالجه حاذق ده استعمال ایدرک شوبلای مبرمدن یقالتربی
قورناروب ساحل سلامتیه جیقه جقلری و او منحوس
اعتیادی ابدیاً کوشه نسیانه آنه جقلری امید اولنور .

TERBİYE

Terbiye-i Bedeniye, Terbiye-i Fikriye, Terbiye-i Ahlâkiye

.....

Terbiye herkese tekemmülât-ı bedeniye, fikriye ve ahlâkiyenin kavânînini öğreten ve bu sûretle kemâlât-ı insâniyeyi tahsîl etdiren bir ders-i hakîkatdır. Terbiye herkese her sinde lâzım daha doğrusu insânın mevcudiyeti[y]le kâim ve dâimdir. Her ebeveyn, memleketin ümîd-i istikbâli olan evlâdlarını, terakkiyât-ı hâzıra ile mütenâsib bir sûretde terbiye edebilmek için kavânîn-i terbiyeyi bilmekde her nev-resîdegân ise hayâtına rehber olacak o kavânîni bi-hakkın öğrenmeğe muhtâcdır.

Bu husûsda avâm için yazılmış âsâr-ı müfidenin en güzîdelerinden biri de Doktor Mehmed Hâzık Bey'in tahrîr-kerdesi olan *Terbiye*'dir. Fiyâtı gâyet ehven olup mevcûd nüshaları da az kaldığından şimdiden herkesin birer tâne edinmesi hâlisâne tavsiye olunur. Mahall-i fûrûhtu Köprübaşı'n-da İkbâl Kütübhânesi'dir.

تَرْبِيَّةٌ

— تربیه بدنیه ، تربیه فکریه ، تربیه اخلاقیه —

تربیه هرکس تکاملات بدنیه ، فکریه و اخلاقیه ک قوائینی اوکرتی و بو صورته کالات انسانیه بی تحصیل ایندیرن بردوس حقیقندور . تربیه هرکس هر سنده لازم دهها دوغروسی انسانک موجودیتله فتم و دائمدور . هر اوجین ، مملکتک امید استقبالی اولان اولادلرینی ، تربیات حاضره ايله متناسب بر صورتده ، ربیه ابدیه بیلک اینجون قوانین تربیه بی بیلکه ، هر نورسیدکان ایسه حیاته رهبر اوله جتی اوقوائینی بحقی اوکرتیکه محتاجدور . بو خصوصده عوام اینجون یارلمش آثار مفیده ک انک کزیدور . لرندن بری ده دوغرتور محمد حاذق بکک تحریر کرده بی اولان دره فانی غایت اهورا لوب موجود نسخه لری ده « تربیه » آذ قایقندن شمدیدن هرکک بردانه ایدغسی خالصانه توصیه اولتور . محل فروختی کوبری باشنده اقبال کتبخانه سیدر

BELGELER

**Dr. Mehmed Hâzık Efendi tarafından yazılan
Tütünü Terk Etmenin Çâresi adlı kitabın basılıp
yayınlanmasına izin verildiği**

1

**Ma‘ârif-i Umûmiye Nezâreti Mektûbî Kalemi Telgraf Müsveddâtına
Mahsûs Varakadır.**

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Kitâbın İsmi:	<i>Tütünü Terk Etmenin Çâresi</i>
Sâhibi:	Doktor Mehmed Hâzık Efendi
Ne Vechile Tab‘ Olunacağı:	Ber-vech-i tay ve tashîh

Bâlâda beyân olunan kitâbın tab‘ ve neşrine ruhsat verilmesi istid‘â ve ale'l-usûl üç nüshası i‘tâ edilmesiyle Teftîş ve Mu‘âyene ve Tedkîk-i Müellefât Hey’etlerine lede'l-havâle mezkûr kitâbın bâlâda işâret olunduğu vechile tab‘ında be’s olmadığı bi'l-mu‘âyene anlaşılmış ve mezkûr nüshaların yekdiğeriyle bi't-tatbîk tasdîk olunarak bir adedi hıfz ve bir kıt‘ası sâhibine i‘tâ edilmiş olduğundan hîn-i tab‘ında usûl-i müttehaze-i ahîreye tevfiķan Matbû‘ât-ı Dâhiliye İdâresince mu‘âmele-i lâzîminin icrâsı için keyfiyetin savb-ı âlî-i âsafânelerine izbârı ifâde ve sâlifü'z-zikr nüshalarından bir adedi leffen firistâde kılınmağla ol bâbda.

27 Şevvâl sene [1]325 / 20 Teşrîn-i Sânî sene [1]323 [3 Aralık 1907]

Huzûr-ı Sâmi-i Cenâb-ı Nezâret-penâhî'ye

Devletlü efendim hazretleri,

Tütünün mazarrât-ı hayât-şikenânesi hakkında şimdiye kadar pek çok risâleler mevki‘-i intişâra vaz‘ edilmiş ise de âcizâne onlara bir zamî-me olmak üzere hasbe'l-vazîfe tahrîr ve üç müsveddesinin takdîmine muvaffak olduğum *Tütünü Terk Etmenin Çâresi* unvânlı eser-i âcizânemin mu‘âyenesiyle tab‘ı için lâzım gelen ruhsat-ı resmiyenin i‘tâsı husûsunda müsâ‘ade-i celîle-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerini istîrham ederim. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehu'l-emrindir.

Fî 20 Eylûl sene [1]323 [3 Ekim 1907]

Haydarpaşa'da sâkin

Doktor

Mehmed Hâzık

Zikrolunan eserin ber-vech-i tay ve tashîh tab‘ında be’s olmadığı ma‘rûzdur. Fermân hazret-i men lehu'l-emrindir.

Fî 29 Eylûl sene [1]323 [12 Ekim 1907]

Tatbîk edilmiştir.

Fî 6 Teşrîn-i Sâni sene [1]323 [19 Kasım 1907]

Salahaddin

BOA, MF-MKT, 1025/68

**Dr. Zeynîzâde Mehmed Hâzık Bey tarafından yazılan
Tulû'ı Efkâr yâhûd Esmâr-ı Hayâtım adlı eserin basımında
bir sakınca bulunmadığı**

2

Huzûr-ı Sâmi-i Cenâb-ı Nezâret-penâhî'ye

Devletlü efendim hazretleri,

Melfûfen üç nüsha müsveddesi takdîm-i huzûr-ı sâmilere kılınan *Tulû'ı Efkâr yâhûd Esmâr-ı Hayâtım* unvânlı eser-i âcizânemin ale'l-usûl tedkîk ve mu'âyesesiyle tab'ı için lâzım gelen ruhsat-ı resmîyenin i'tâsı husûsuna müsâ'ade-i celîle-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerinin şâyân buyurulmasını istirhâm ederim. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehu'l-emrindir.

Fî 13 Eylûl sene [1]323 / Fî 18 Şa'bân sene [1]325 [26 Eylûl 1907]

Haydarpaşa'da sâkin
Doktor Zeynîzâde
Mehmed Hâzık

Metn-i istid'âda muharrer eserin ber-vech-i tay ve tashîh tab'ında bir be's olmadığı ma'rûzdur.

Fî 22 Eylûl sene [1]323 [5 Ekim 1907]

Rıza

**Ma‘ârif-i Umûmiye Nezâreti Mektûbî Kalemi
Telgraf Müsveddâtına Mahsûs Varakadır.**

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Kitâbın İsmi:	<i>Esmâr-ı Hayâtım</i>
Sâhibi:	Haydarpaşa'da sâkin Doktor Zeynîzâde Mehmed Hâzık Efendi
Ne Vechile Tab‘ Olunacağı:	Ber-vech-i tay ve tashîh

Bâlâda beyân olunan kitâbın tab‘ ve neşrine ruhsat verilmesi istid‘â ve ale'l-usûl üç nüshası i‘tâ edilmesiyle Teftîş ve Mu‘âyene ve Tedkîk-i Müellefât Hey’etlerine lede'l-havâle mezkûr kitâbın bâlâda işâret olunduğu vechile tab‘ında be’s olmadığı bi'l-mu‘âyene anlaşılmış ve mezkûr nüshaların yekdiğeriyle bi't-tatbîk tasdîk olunarak bir adedi hıfz ve bir kıt‘ası sâhibine i‘tâ edilmiş olduğundan hîn-i tab‘ında usûl-i müttehaze-i ahîreye tevfiķan Matbû‘ât-ı Dâhiliye İdâresince mu‘âmele-i lâzımenin icrâsı için keyfiyetin savb-ı âlî-i âsafânelerine izbârı ifâde ve sâlifü'z-zikr nüshalarından bir adedi leffen firistâde kılınmağla ol bâbda.

29 Şevvâl sene [1]325 ve fî 22 Teşrîn-i Sânî sene [1]323 [5 Aralık 1907]

BOA, MF-MKT, 1026/18

**Zeynîzade Yozgatlı Dr. Hâzık Bey tarafından *Tabiat* adıyla
sağlık, tıp, bilim ve felsefe konularını içine alan Türkçe
haftalık bir gazete çıkarılmasına izin verilmesi**

3

Bâbîâli
Nezaret-i Celîle-i Dâhiliye
İdâre-i Matbû'ât
Aded
1463

Zeynîzâde Yozgadlı Doktor Hâzık Bey tarafından takdîm kılınıp idâre-i çâkerîye havâle buyurulan arzuhâlde *Tabî'at* namıyla sıhhi ve tıbbî ve fennî ve felsefî mebâhisi hâvî olarak Türkçe üsbû'î bir gazete ihdâsına ruhsat i'tâsı istid'â kılınmış olmağla *Matbû'ât Nizâmnâmesi*'nin üçüncü ve dördüncü maddelerinin fıkra-i ûlâlarına tevfiķan müsted'î-i mûmâileyh hakkında mu'âmele-i nizâmiye ifâsıyla netîcesinin inbâsı husûsunun Zab-tiye Nezâret-i Aliyyesi'ne iş'âr buyurulması bâbında emr u fermân hazret-i men lehu'l-emrindir.

Fî 4 Muharrem sene [1]327 ve fî 14 Kânûn-ı Sânî sene [1]324 [27 Ocak 1909]

Matbû'ât-ı Dâhiliye Müdürü
Mehmed Tevfik

Dâhiliye Mektûbî Kalemi

Zabtiye Nezâret-i Behiyyesi'ne

Zeynîzâde Yozgadlı Doktor Hâzık Bey tarafından verilen arzuhâlde *Tabî'at* nâmıyla sıhî, tıbbî, fennî ve felsefî mebâhisi hâvî olarak Türkçe üsbû'î bir gazete neşrine ruhsat i'tâsı istid'â kılınmıştır. *Matbû'ât Nizâm-nâmesi*'nin üçüncü ve dördüncü maddelerinin fıkra-i ûlûlarına tevfikân mu'âmele-i lâzîminin îfâ ve netîcesinin inbâ buyurulması bâbında.

Fî 9 Muharrem sene [1]327 / 19 Kânûn-ı Sânî sene [1]324 [1 Şubat 1909]

BOA, DH-MKT, 2725/17

Zeynîzâde Dr. Hâzık Bey'in tabii bilimlerde Fransız yazarlardan tercüme edip yayınlamak istediği kitapların malî durumu müsait olmadığından telif hakları Maarif Nezareti'ne devredilmek üzere Matbaa-i Âmire'de basım programına alınmasına ilişkin başvurusu

4

Ma'ârif Nezâret-i Aliyyesi'ne

Sa'âdetlü efendim hazretleri,

Şimdiye kadar lisânımızda istifâde-i umûmiyeyi mûcib olacak hiçbir ulûm-ı tabî'îye kitâbı neşrolunmamıştır. Hâlbuki bütün ulûm ve fûnûnun esâsı ulûm-ı tabî'îyedir. Bir milleti ihyâ edecek, terbiye ve tekemmülât-ı fıkriyesini mûcib olacak ulûm da yine ulûm-ı tabî'îyedir. Mekteblerimizde ma'lûmât-ı fenniye veya ulûm-ı tabî'îye nâmıyla tedrîs olunan eserler cidden şâyân-ı esef bir hâldedir. Bunun için Fransa mekteblerinde okunan ve bu husûsda neşredilen âsâr meyânında en mükemmellerinden bulunan de Tiol ve Rame nâm müelliflerin âsârından ulûm-ı hikemiye ve tabî'îye nâmıyla melfûfen takdîm-i huzûr-ı sâmilere kılınan kitâbları lisânımıza nakil ve tercemeyi arzu ediyorum. Umûmun mûcib-i istifâdesi olabilmesi için ta'bîrât ve ıstılâhât-ı fenniye-yi mümkün olduğu kadar Türkçe koymak, en açık ve en sâde bir tarzda yazmak, Almanca ve Fransızca âsârdan daha birçoklarına mürâca'at ederek îcâb eden noktaları daha ziyâde tenvîr ve itmâm eylemek, gerek boyalı ve gerek boyasız resimleri Avrupa'dan celb ettirerek nefâset-i tab'ına dahi takdîm olunan kitâblar derecesinde dikkat eylemek ehass-ı âmâlimdir. Bu kadar fedâkârlığa kuvve-i mâliyem müsâ'id olmadığından Matba'a-i Âmire hesâbına neşretmek mümkünse ehven bir sûretde her hukûkunu Ma'ârif'e terk edeceğimi, aks-i hâlinde bazı kitâbcılarla teşrîk-i sermâye ederek vücûda getirmek mecbûriyetinde

Tütünü Terk Etmenin Çâresi

olduğumdan şimdiden programa kabulünün ta‘ahhüd edilmesini istirhâm eylerim. Ol bâbda. Fermân.

Fî 24 Kânûn-ı Sânî sene [1]325 [6 Şubat 1910]

Zeynîzâde Doktor
Hâzık

BOA, MF-MKT, 1148/19

KAYNAKÇA

- BESİM ÖMER, *Nevsâl-i Âfiyet*, Haz: Ahmet Zeki İzgöer, c. I-IV, SBÜ Tıp Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını: 2, İstanbul 2020.
- DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 33. Baskı, Ankara 2017.
- GAZİ AHMED MUHTAR PAŞA, *Takvimü's-Sinîn*, Cerîde-i Havâdis Matbaası, İstanbul 1331.
- MEHMED HÂZİK, ZEYNÎZÂDE, "Hıfz-ı Sıhhat ve Tabâbet-i Rûhiye", *Sırât-ı Müstakim*, c. V, sayı 125, İstanbul 13 Kânûn-ı Sânî 1326 (26 Ocak 1911), s. 344-345.
- _____, "Hıfz-ı Sıhhat, İ'tidâl, Tahâret ve Nezâfet", *Sırât-ı Müstakim*, c. V, sayı 121, İstanbul 16 Kânûn-ı Evvel 1326 (29 Aralık 1910), s. 279-280.
- _____, *Din ve Hürriyet*, Kader Matbaası, Dersaadet 1332, 96 s.
- _____, *Hürriyet*, Dersaadet 1324, 43 s.
- _____, *Hürriyetin Dinî Esasları*, Kader Matbaası, 1328, 96 s.
- _____, *Malumat-ı Fenniye, Sıhhiye ve Ziraiye*, Birinci Kısım.
- _____, *Malumat-ı Medeniye ve Ahlâkiye*, Birinci Kısım, İkinci Baskı, Bedrosyan Matbaası, Dersaadet 1327, 64 s.
- _____, *Malumat-ı Medeniye ve Ahlâkiye*, İkinci Kısım, İkinci Baskı, Dersaadet.
- _____, *Terbiye*, Cihan Matbaası, Dersaadet 1323, 200 s.

_____, *Tütünü Terk Etmenin Çâresi*, İstanbul 1325.

_____, *Vezâif-i Vataniye*, Dersaadet 1328, 144 s.

MEYDAN Hasan, "Zeynizade Mehmet Hazık'ın Terbiye İsimli Eserinin Ahlak Terbiyesi Bölümünün Günümüz Türkçesine Aktarım ve Tetkiki", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XVI, sayı 30, Sakarya 2014.

Osmanlıca Tıp Terimleri Sözlüğü, Haz: Ekrem Kadri Unat, Ekmeleddin İhsanoğlu, Suat Vural, TTK, Ankara 2004.

ÖZÖN Mustafa Nihat, *Türkçe Yabancı Kelimeler Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1962.

REDHOUSE James V., *Turkish and English Lexicon*, 2. Edisyon, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

ŞEMSEDDİN SAMÎ, *Kâmûs-ı Türki*, Dersaadet 1317.

İNDEKS

A

adaçayı 134
aforoz 50
afyon 96, 114
Ahmed Rasim Bey (Edebiyatçı, Yazar) 30
akunitin 54
alkol 114
Almanca 164
Almanya 44
Amerika 16, 18, 20, 26, 28, 34, 38, 44, 92
 –vahşîleri 34
 –yerlileri 30
Amerikalılar 34
amonyak 52, 58
Anadolu 36, 72
Antil;
 –Adaları 30
 –cezâir-i müctemi‘aları 16
Arabca 32
âsâr-ı atîka 20
asid prüsik (acide prussique) 58
Asya 28
attâr 132

Avrupa 12, 26, 28, 36, 38, 164
Avrupalılar 28, 34, 40
Avustralya 38, 44
Avusturya ve Macaristan 44
azotiyet-i fidda (nitrate d'argent) mah-
lûlü 132

B

Bâbıâli Câddesi 4
Bahai Efendi (Şeyhülislâm) 50
Bahr-ı Muhît 18
 —i Atlasî sâhili 14
banker 84
baş dönmesi 54, 56, 82
bayılma 80
bâzincâniye-i semdâr fasîlesi 30
Belçika 44
beniz solgunluğu 56
Besim Ömer Paşa, Dr. 80
Bouant, Mösyö 44
Bouchardat, Dr. 80
bulantı 56
bunaklık 78
burun otu, bkz. enfiye 32

C

Catherine de Medici (Fransa Kraliçesi) 38

cehennem taşı 132

Ceneviz gemicileri 12

Chomel, Dr. 56

cırcır böceği 30

cinnet 68, 78

collidine 54

cüyûb-ı enfiye 82

Ç

çikolata 142, 144

çikolatacı dükkânı 142

Çin 28

çubuk 36, 42

D

Dâhiliye Nezâreti 158

dâ-i -merâk 80

Danimarka 44

Desmarres, Sichel (Kehhâl) 76

dijitalin 102

dîk-ı nefes 84

diş 72, 78

—etleri 72

duhân 10, 38

E

ecsâm-ı zevi'l-hayât 22

eczâcılar 50

eczâhâne 134

Elizabeth (İngiltere Kraliçesi) 50

emrâz 68, 82, 90

—ı mühlike 78, 80

—ı üzniye 76

enfiye 32, 38, 50, 52, 58, 82

—tiryâkîsi 82

enzife-i umûmiye 82

Esîr ve Müessir (Zeynîzâde Dr. Mehmed Hâzık) 6

Eski Dünya 20, 92

—ahâlîsi 18

Esmâr-ı Hayâtım (Zeynîzâde Dr. Mehmed Hâzık) 6, 158

etibbâ 132

F

familya sigarası 40

Farsîce 32

Federoviç, Michail (Rusya İmparatoru) 50

felc 54, 76, 80, 82, 104

Felemenk 44

Felemenkli 56

fetvâlar 48

feylosoflar 112

Filipin Adaları 40

Fizyolojihâne 70

Fournier, Dr. 80

Franklin 94

Fransa 38, 44, 46, 78, 92

—kraliçesi 38

—kralları 50

—mektepleri 164

—sıhhiyûnu 92

Fransız kimyâgeri 102

Fransızca 84, 164

frengi 78, 80

Frenkler 28

G

gabâvet 78

gangren 68

gışâ-yı;

–muhâtî-i enf 52

–tabl 76

Gustave le Bon, Dr. 58

Gümüşsuyu Hastahânesi 58

H

hamâkat 68

hâmız-ı;

–humâm 58

–karbon 52, 68

–kiyanus-ı mâ' 54

–limon 58

–tüffâh 58

hâmızât-ı uzviye 58

hamz-ı karbon 52, 58

hasta bakıcılık teşkîlâtı

hastahâne 58, 80

hastalık 66, 74

havâ-yı huveysalî 68

Haydarpaşa 154, 156, 158

Hayreddin Paşa, Ferîk (Mu'allim)
128

Heckel (Meşhur tabî'ıyyûndan) 22

hezeyân-ı mürte'îş 68

hıfz-ı sıhhat kavâ'idî 106

Hind 16

Hindî 16

Hindistan 14, 16, 26, 100

Hindliler 96, 100

hiss-i;

–şâmme 76

–zâika 76

hufreteyn-i enfeteyn 82

humme-yât 72

hunnâk-ı sadr 80, 82

huveysalât-ı ri'eviye 68, 70

huy 110

I

ıskât-ı cenîn 58

İ

İbrahim Efendi, Şeyh (Sultan Mehmed Câmi'i'nde büyük mübâhaselerde bulunarak halka va'z u nasîhâtla tütünün men'i hakkındaki fetvâları câmi'in duvarlarına ta'lik eden) 48

İbtidâiye Mektebi 22

idiosyncrasie 140, 144

idrâr yolları 104

ihtilâc 80, 82

ihtinâk-ı fitk 82

İkbâl Kütübhânesi (İstanbul Köprübaşı'nda) 148

İlm-i Hayât (Zeynîzâde Dr. Mehmed Hâzık) 6

İlm-i İnsâniyet (Zeynîzâde Dr. Mehmed Hâzık) 6, 126

İlm-i Rûh (Zeynîzâde Dr. Mehmed Hâzık) 6

iltihâb 74

İngiliz lirası 42

İngiltere 28, 42, 44, 50

–kraliçesi 50

inşikâk-ı ümmü'd-dem 82

intihâr 58

İran 36

İranlılar 38

ishâl 80

İspanya 12, 14, 26, 28, 34, 44

–kıt'ası 14

–kralı 12

İspanyalılar 28

İspanyolca 30

İspanyollar 34

İstanbul 28, 48

İsveç 44

İsviçre 44

İtalya 44

İtalyanca 30

i'tiyâd-ı;

–fâ'ile (habitude active) 100,
104, 106, 108

–münfa'ile (habitude passive)
100

J

Japonya 28

Jolly, Dr. (Fransa sıhhiyûnundan) 92

K

kahve 36, 38

Kanada 44

kan hastalıkları 66

kânûn (mûsikî âleti) 112

kasabât 70

kay 54, 56, 80

kel 58

kilise 50

kils 58

kloroform 70

kolcular 96

kolera 96

Köprübaşı (İstanbul'da) 148

körlük 82

Kristof Kolomb (Ceneviz gemicilerin-
den) 12, 14, 16, 18, 26, 28

kurdboğan otu 54

Küba adası 16

L

Litré 30, 58

Londra

Louis 13 (Fransa Kralı) 50

lu'âb 80

lutidine 54

lüle 36, 38

lüleli çubuklar 36

M

Ma'ârif Nezâreti 4, 164

mâ'-i mukattar 132

Malapart (Kimyâger) 54

maraz 8, 56, 78, 122

Matbû'ât Nizâm-nâmesi 160, 162

Matbû'ât-ı Dâhiliye;
 –İdâresi 152, 158
 –müdürü 160
 Meclis-i Tıbbiye 136
 Mehmed Tevfik (Matbû'ât-ı Dâhiliye
 Müdürü) 160
 menbâ' suyu/suları 132, 134
 mi'de ağırları 80
 Mıhrıdad (Hind Hükümdarı) 100
 mikrob 70
 milh-i esâsî 58
 miskînhâne 80
 Murad-ı Râbi' (Osmanlı Sultânı) 48
 muzâdd-ı ecsâm (anticorps) 100
 müskirât 34, 46, 80

N

nargile 38, 82, 84, 130
 –suyu 58
 nefes darlığı 72
 nefîr-i östaki 76
 nezle 82
 –i sadriye 72
 Nicot (Fransa'nın Portekiz sefiri) 38,
 54
 nicotiana tabacum 30
 nikotin 52, 54, 58, 68, 74, 76, 82,
 102, 104
 nikotiyenin (nicotianine) 58
 Norveç 44
 nüzûl 56, 58, 68, 82

O

Osman II (Osmanlı Sultânı) 48

Osmanlı lirası 92

P

Paris 42
 patates yaprakları 134
 pétun nebâtı 16
 Peygamber, Hz. 24
 picoline 54
 pipo 30, 36, 38, 56
 piyano 112
 Portekiz 44
 –sefîri 38
 potas 58
 pyridine 54

R

ra'se 54, 80, 82
 Richelieu (Meşhurlardan) 50
 Rusya 44
 –imparatoru 50

S

sağırlık 82
 sancı 56
 sar'a 68
 sekr-i nikotinî (ivresse nicotique) 56
 semm 8, 38, 52, 56, 58, 100, 102
 –i şedîd 102
 seretân 80, 82
 –ı lisân 76
 sevk-i tabî'î 108, 110, 112, 116, 120
 –i beşer 110
 sigara 30, 36, 38, 40, 52, 70, 76, 82,
 84, 86, 122, 132, 144

- dumanı 68, 74
- kâğıdı 34
- kâğıdı ticâreti 44
- kâğıdları 36

sû-i hazm 80

Sultan Mehmed Câmî’i 48

sümûm 34, 100, 102, 104

Ş

Şahabî Efendi (Dr. Mehmed Hâzık Bey’in amcası) 128

şık (ağızda çiğnenen tütün) 38

şibh-i kaleviyât 58

Şirket-i Mürettibiye Matba‘ası (Bâbı-âli Câddesi’nde) 4

şiryân-ı şezen 70

T

tabâbet 30

tabaccos 16

Tabaco (Antil Adalarından küçük bir adanın ismi) 30

tabanos 16

Tabî‘at (Zeynîzâde Yozgadlı Dr. Hâzık Bey tarafından çıkarılacak gazete) 160, 162

tabî‘iyyûn 22

tebdîl-i havâ 58

tecennün 78

Tedkîk-i Müellefât Hey’eti 152, 158

Teftîş ve Mu‘âyene Hey’eti 152, 158

Terbiye (Zeynîzâde Dr. Mehmed Hâzık) 6, 80, 148

tesemmüm 54, 56, 104

—i nikotinî (empoisonnement nicotique) 56, 80

tımarhâne 80

tiryâkî 32, 50, 82, 86, 124, 134

tönbeki 38

Tulû‘-ı Efkar yâhûd Esmâr-ı Hayâtım (Dr. Zeynîzâde Mehmed Hâzık) 6, 156

tuz 42

Türkçe 160, 162, 164

Tütünü Terk Etmenin Çâresi (Dr. Mehmed Hâzık Efendi) 152, 154

U

ulûm-ı tabî‘iye kitâbı 164

Urban 8 (Papa) 50

Ü

üzn-i mütevassıt 76

V

veba 96

verem 78

—mikrobları 78

Y

Yeni Dünya 92

yılan 100

Yozgad 72

yüksük otu 102

yürek çarpıntısı 82

Z

Zabtiye Nezâreti 162

zâtü'l-filKateyn şu'besi 30

zehir 8, 18, 40, 64, 68, 78, 94, 100,
102, 104

zehirli yıılanlar (Hindistan'da) 100

zehirnâk usâreler 120

zirâ'at 90